वहाडस[illegible]

Berar Samachar.

वर्ष ४७] आकोला-- सोमवार तारीख ६ माहे आक्टोबर सन १९१३

वर्गणीचें दर

आकोल्यांतील लोकांस........१ रुपया
बाहेरगांवीं ट हां. .... २ रुपये
वर्गणी आगाऊच घेण्याची वहिवाट ठेविली आहे.

नोटीशीचे दर

दर ओळीस दीड आणा.
हेडिंगच्या दोन ओळी धरल्या जातील-
नोटीस सुवाच्य असली पाहिजे.

सूचनाः- गुरुवारच्या आंत येणाऱ्या नोटीसा त्याच आठवड्यांत घेतल्या जातील. पाठुदें येणाऱ्या नोटीसास स्पेशल चार्ज पडेल.

जाहिरात

मुंबई ब्यांकेची सेव्हिंग ब्यांक.

ह्या बँकेंत खालीं दिलेल्या अटीवर ठेवी ठेवितां येतात.

कोणत्याही वर्षाचे १ ले जानेवारी आणि ३१ दिसेंबर याच्या दरम्यान एक हजार रुपये पर्यंत पैसा ठेविला जाईल.

ठेवी दोन अथवा अधिक इसमांच्या नांवावर ठेवतां येतील आणि तो पैसा त्यापैकीं एकास अथवा जास्त इसमांस अगर यापैकीं मयताचे मागें राहील त्यांस काढतां येईल

व्याज दर साल दर शेंकडा तीन रुपयाप्रमाणें दिलें जाईल. व्याजाची आकारणी प्रत्येक महिन्याची जी कनिष्ठ शिल्लक असेल तिजवर केली जाईल. मात्र पांच हजारावरील शिल्लक रकमेस व्याज नाहीं. नियमांच्या प्रती बँकेंत अर्ज केला असतां मिळतील.

मुंबई ब्यांक / G. A. Phillips.
आकोला ९।९।०९ (एजंट
नं १

मुंबई बँकचें सोनें.

मुंबई बँकचा छाप असलेल्या उत्तम कसाच्या सोन्याच्या चिपा मुंबई बँकच्या आकोले आणि उमरावती येथील ऑफिसांत विकत मिळतील. गिऱ्हाइकानें जास्त माहिती करितां बँकेंत तपास करावा.

एका चिपचें वजन २६¾ तोळे असतें.

साधारण भाव वऱ्हाड समाचार वर्तमानपत्रांत बजारभाव ह्या सदराखालीं सांपडेल.

मुंबई बँक { G. A. Phillips.
आकोला २१-९-१० { एजंट.
नो० नं० २

अजब करामत.

बालक्षुधा निवारण- लहान मुलांस वर दूध घालण्यानें होणारें संग्रहणी, उडतें इत्यादि सर्व विकारावर हें सत्व अप्रतीम गुणकारी आहे. मुलें हैसेनें घेतात. किं० १ डब्यास १।. रुपया.

हेमसुधा- धुपणी हा रोग पुष्कळ स्त्रियांना जडतो. यावर खात्रीचा उपाय न मिळाल्यानें कित्येक स्त्रिया कुचमत आहेत. या औषधानें कसलीही धुपणी नाहींशी होऊन अंगांत तरतरी येते. परमा व गरमी यावर ही याचा तात्काल गुण येतो. कित्येकांची खात्री झाली आहे किं० १ बाटलीस ३ रु०

कामधेनुगुटिका- अलीकडील निरानिराळ्या परिस्थितीमुळें लेकुरवाळ्या आयांना दूध येत नाहीं. त्यामुळें मुलें अशक्त व रोगी होतात. याचे सेवनानें पुष्कळ निरोगी दू[illegible] येते. पुष्कळांना अनुभव आला आहे किं० ३ गोळ्यास ८६ आणे.

जानकीबाई रानडे }
नर्स ॲण्ड मिड्वाईफ. } सांगली,
नो० नं० ३

रामबाण उपाय.

रक्तपिती व कोड

दहाहजार पुड्याफुकट. आह्मीं आ[illegible] औषधाची खात्री पटावी ह्मणून [illegible] नमुन्याच्या पुड्या करण्याचें यो[illegible] या पुड्या वरील महारोग[illegible] सारख्या आहेत. हे त्या[illegible] करितील. या पुड्या [illegible] पहावा ह्मणजे खात्री [illegible] पुडीची किंमत फक्त [illegible] ही किंमत फक्त ट[illegible] खर्चापुरतीच आहे[illegible]

२ आह्मीं रक्ता[illegible] उद्भवतात त्याची शुश्रु[illegible] वगैरे माहितीचे इग्रजी व बंगा[illegible] पुस्तक तयार केलें आहे तें[illegible] गरजूंनीं अवश्य वाचण्या लाय[illegible] ह्मणजे त्या पासून त्वचे [illegible] पूर्ण माहिती होईल किम[illegible] सह ॥=सर्व पत्र व्यवहा[illegible]

पण्डीत क्[illegible]
८ नंदीबागानलेन [illegible]

नो० नं० [illegible]

अचम्बे[illegible]

इसे प[illegible] आरोग्यता [illegible] है मुल्य [illegible] पत्त[illegible] जलेश्र[illegible]

जाहिरात

सर्वत्र लोकांस जाहीर करण्यांत येते कीं श्रीसमर्थ गजानन आवलीया महाराज संस्थान शेगांव यांचे समाधीचें (मंदिराचें) काम बांधण्याचे सुरूं आहे यास लागणारा खर्च फार असून तो लोकाश्रयावर अवलंबून आहे. वर्गणीचें कामीं संस्थानाकडून हरी कुकाजी आणि बंकटलाल भवानीदास व गोपाळ मारुती लउ[illegible] महाजन यांस वसू[illegible] आहे. कांहीं लोक [illegible] हे या मठाचें काम [illegible] करतात ह्मणून समज[illegible] देतां या वरील ४ [illegible] जावी. चार इसमाक[illegible] येईल त्यांनीं वर्गणी [illegible] खंडुजी पाटील[illegible]

मागणी बरा[illegible] घेणारांनीं त्वरा केल[illegible]

अर्जाचा फार्म व आणखी माहिती कोणास पाहिजे असल्यास [illegible] पत्त्यावर पत्र व्यवहार करावा.

मोतीलाल माणकचंद
कंपनी सेक्रेटरीज ट्रेजरर्स

नो० नं० ७

अनायासें देवदर्शन.

सं:- श्री गजानन, दत्तात्रय, [illegible]

व्यक्ती

…ा पर्यंत

नं १

हल्लीं हरएक गोष्टीला अनिष्ट असें
…कन मिळून तीं तीं बंद पडत चालली
…हे. सन १८७०-७१ चें वेळीं
…देशीचें बरेंच प्रस्थ माजलें होतें त्याचें
…नरुज्जीवन पुन. ३५ वर्षां नंतर झालें
आतां स्वदेशीचें नांवही ऐकू येत
…हीं. जी गोष्ट मजबूत पायानें कींवा
…ुद्ध सत्वानें सुरू होत नाहीं,
…ोष्टीचा क्षय हल्लीं …

…व्यवस्थाच
त्याच्या अस्तित्वानें,
दर्शनानें, त्याच्या आशि-
…सपूर्ण जगाचें व संपूर्ण भाविक
जन समूहाचे किती कल्याण होत आहे,
हें कोणासही कबूल करणें भाग आहे.
आमचें लेख अशा साधू संतांसंबंधानें
नसून जे गांवोगांव, गल्लोगल्लीं गुरु
अवतरूं लागले आहेत, त्यां संबंधानें
आहेत. आजच्या लेखांत गुरुशिष्य सांप्रदायाचे
ऐतिहासिक दृष्टीनें परिशोधन करणें आहे.

इतिहास दृष्ट्या परिशोधनाची दिशा इंग्लंड
देशांत देखील फार अलीकडली आहे
परंतु सर्व देशापेक्षां या परिशोधनांचेच
म… विशेष महत्वाचे आणि वस्तुस्थितीच्या
…विणारें आहे.
…ह्मणजे जेथून मनुष्य-
…प्रयात्मक शोध लागतो
…ीची विचार सरणी
विचार सरणीचा
…वहारावर कोणकोणते
… घडले आहेत हे
…ये येते त्या

…ा जातींत समावेश करणें असेल त्या
जातीनें नवीन जातीचे जे पूर्वज तेंच
आमचे पूर्वज असे मान्य करावे लागत
असे ह्मणजे गोत्रावळी, जाती, या दोहोंत
ही अन्य लोकांचा समावेश करतां येत
असे. कुलाचारानें गृहव्यवस्था अथवा
कुलव्यवस्था सांभाळली जात असे, आणि
तेच तेच आचार घरोघर पाळल्यानें जाती
व्यवस्था पाळली जात असे. ही मूळची
व्यवस्था जितकी लक्षांत ठेवावी तितकी
हल्लींची व्यवस्था समजण्यास बोधप्रद होईल.
ह्मणजे हल्लीं जेथें व्यक्तिशः हक्क किंवा
व्यवस्था किंवा विचार केला जातो तेथेंच
पूर्वी कुलदृष्ट्या विचार केला जात असे.
क्रमाक्रमानें जसा एखादा समाज पुढें पा-
ऊल टाकू लागला तसतशी ही व्यवस्था
ढिली होत चालली आणि कुलाचारांच्या
किंवा वंशसामान्यतेच्या जागीं स्थानिक
सानिध्यास अधिक महत्व मिळूं लागलें.
जे लोक एकमेकांच्या शेजारी रहात असत
ते स्वसंरक्षणासाठीं आणि आपलें स्वातंत्र्य
कायम रहावें एतदर्थ एकवटूं लागले.
हीच व्यवस्था क्रमाक्रमानें वाढत गेली
परंतु ही गोष्ट लक्षांत ठेविली पाहिजे
कीं एक रक्ताचा संबंध शिथील होऊं
लागल्याबरोबर या नव्या स्थानिक सां-
…ध्याच्या संस्थांमध्यें आपोआप नैसर्गिक
…न वर्ग झाले. रक्त मांसाच्या संबंधाचे
…ोक एक व स्थानिक सांनिध्यामुळें स-
…ाविष्ट केलेलें लोक दुसरें रक्तानें अगर
गोत्रत्वानें अगर धर्माचारानें एकत्र झालेल्या
लोकांस श्रेष्ठ वर्गाचे लोक अथवा अधिक
हक्काचें लोक अथवा उच्च लोक असे
समजूं लागले व नवीन लोकांस अंकित
अथवा कनिष्ट अथवा नूतन समाविष्ट लोक
…ले. अर्थातच या नव्या लोकांस
…बरोबर बराच काळपर्यंत लढावें
…े. तेव्हांच त्यांना त्यांच्या
…ालें.
…शेष स्पष्टपणें देण्याचें
…हल्लीं वेद न वाचलेले
…नाची पुष्कळ घमेंड
…नऊन लोकांस ठक
…बरेंच लोक दृष्टीस
…करण्याचे, प्रत्येक
…ानें, तारायंत्रे, आग-
…ादि सर्वकारखानें सुरू-
…मंत्र वेदांत आहेत असे खुशाल
…त. ज्यास सांगत असतात,
…ाही मूर्ख. तेव्हां अशा
… मतें लोकांत प्रचलित
…होते किंवा वेद निंदा
… लोकांनीं करावा. व
…भोळे आणि अंध बनु
आहे.
… सर्व सुत्रांतअन्य
… इंद्राचे अगर
… मागितलेलें
…ागितलेल्या
…न जय
…देवतांची
…रोम
…अन

चे लोक) व…
वसवलें ते मुळचें…
लोकांमध्यें वेदिककाल…
चालू राहिलीं.

वरील त्रोटक हकीकती वरून इतकेंच ध्यावयाचे कीं मानवी इतिहासाच्या प्रारंभीं कुटुंब अथवा गोत्र हे घटकावयव होते व कुटुंबापासून तों एक देश अथवा एक राष्ट्रपर्यंत एकेक क्रम वरवर होता.

पूर्वींची कुटुंब रचना आणि हल्लींची कुटुंब रचना यांमध्यें दोन प्रकारचा फरक असे. पूर्वींच्या कुटुंब रचनेंत दत्तविधानानें जीं माणसें कुटुंबांत घेतलीं गेलीं असत त्यांचा समावेश होत असे. त्याचप्रमाणें कुटुंबांमधील ज्या माणसांना स्वतंत्र कुटुंब स्थापण्याचा अधिकार देऊन अगर अन्य कारणांनीं कुटुंबाबाहेर घलवून दिलें असेल त्यास कुटुंबांतून वगळून देत असत. या वरून कुटुंबात जो कर्ता पुरुष असेल त्याचा अधिकार हल्लींपेक्षांहो अधिक असे. त्यास वाटेल त्यास कुटुंबांत सामील करून घेण्याचा किंवा वाटेल त्यास कुटुंबांतून घालविण्याचा अधिकार असे. परंतु ही कुटुंबांच्या धुरिणाची सत्ता हळूंहळूं कमी होत गेली- ज्या वेळीं शारिरिक अगर मानसिक सामर्थ्य समाजघटनेस अधिक महत्वाचें होते किंवा अत्यवश्य होते यावेळीं केवळ कुटुंब धुरिणाची सत्ता अव्याहत चालणें अशक्य होते. शेजारच्या देशांची जशी प्रगती होईल तशी आपण आपली मजल न मारिली तर आपणास नामशेष व्हावें लागतें. एकवार आपण समाजचक्रांत सांपडलो कीं अन्य समाजाबरोबर आपण आपलें पाऊल न टाकल्यास आपलें निर्दालन झालें पाहिजे हा त्रिकालाबाधित नियम आहे आणि यासाठीं मनुष्य परतंत्र आहे असें वारंवार प्रतिपादिलें जातें. याच नियमाप्रमाणें ग्रीक लोकांचा कायदा जेव्हां पूर्णत्वास पोंचला तेव्हां आणि बहुतेक युरोपियन लोकांच्या कायद्यांत बापाचा मुलावरला अधिकार फक्त मुलाच्या बाल्यावस्थेपर्यंतच आहे.

वरील विवेचनावरून हिंदुधर्म शास्त्रांतील बहुतेक नियम उलगडण्यासारखे आहेत. हिंदुस्थानांतही पूर्वींची कुटुंबपद्धती मनू संहितेंत कायम ठेविली गेली आहे आणि त्याच धर्मग्रंथांत मुलास कुटुंबांतून केव्हां, कां, आणि कसें वेगळें काढावें हेही सांगितलें आहे. हिंदुधर्मशास्त्रात पित्याचा अधिकार कायम ठेविला आहे. पण तो सर्व खाजगी व्यवहारामध्येंच ठेविला आहे. राजकारणांत किंवा अन्य पुरुषाच्या सेवेंत मुलगा असेल तर त्यावर पित्याचा अधि-कार नाहीं असें सर्व स्मृति ग्रंथ सांगतात. ह्मणजे कुटुंबाधिपतीस पुत्र दुसऱ्यास देण्याचा अधिकार असे. आणि एकवार ज्या व्यव-हाराकरितां तो दिला असेल त्या व्यवहा-रापुरता त्यावरील पित्याचा अधि-कार अस्तंगत होत असे.

सर्व प्राचीन संस्थामध्यें कुटुंबाधिपतीस आपल्या आश्रितांस आणि गुलामांस देहांत शासनापर्यंत अधिकार असे. त्याचा त्यांच्या विवाहावर पूर्ण अधिकार असे. त्याला

आपलीं मुलें दुसऱ्या कुटुंबांत देतां घेत असत. तो त्यांचा विक्रयही करूं शकत असे. हें अधिकार क्रमाक्रमानें कसे शिथील होत गेले हें मनोरंजक तर आहेच परंतु आमच्या विषयास अप्रासंगिक आहे. ह्मणून त्या फेर बदलांची हकीकत देत नाहीं.

ही गोष्ट विशेष मनोरंजक आहे कीं सर्व प्राचीन इतिहासांत वंशाचा अखेर ह्मणजे स्त्री हा सिद्धांत सांपडतो. याच्या बरोबरीचा सिद्धांत ॥ न स्त्री वंश संतान कारिणी॥ ह्मणजे स्त्री अविवाहित राहिली तर तिला मुलें व्हावयाचीं नाहींत व विवाहित राहिली तर ती दुसऱ्या कुटुंबांत जाऊन तेथें वंशोत्पत्ती करील. सारांश "न स्त्री स्वातंत्र्य मर्हति" याचा अर्थ स्त्री कुटुंब स्थापूं शकत नाहीं ह्मणजे तिला स्वतंत्र कुटुंबाधिपती होण्याचा अधिकार नाहीं इतकाच आहे. प्राचीन इतिहासावरून सर्व राष्ट्रांत विवाहाचीं बंधनें प्रथमतः कशीं शिथील होतीं व पुढें कशीं दृढ होत गेलीं हेही स्पष्ट व चित्ताकर्षक रितीनें दिसून येते. परंतु विवाह संबंधांत हिंदू धर्म शास्त्र इतकी दुसऱ्या कोण्याही शास्त्रानें मजल मारिली नाहीं. हिंदूधर्म शास्त्रांत पुरुष ह्मणजे पती हा अर्थ मनुष्य मानला जातो आणि त्याचा दुसरा अर्ध स्त्री आहे. व्यवहारांत किंवा परमार्थांत स्त्रीचे दैवत पती व पतीच्या अर्ध पुण्याचा भाग तिचा. वरिल विवेचन इतकें स्पष्ट दाखवील कीं समाज घटक व्यक्ती नसून समाज घटक कुटुंब घेऊन त्या घटका वयावर सर्व प्राचीन धर्मशास्त्राचा पाया रचलेला आहे.

आतां पुढील नंबरामध्ये गुरुशिष्य संप्रदाय कां सुरू झाले त्याचे मुळ नियम काय होते व तें तसें कां होते आणि त्यांचा हल्लीं कसा विपरित फायदा लोक घेऊन राहिले आहेत याचा विचार करूं.

शक्तीचा अपव्यय

पाश्चात्य लोकांची राहणी आमच्या राहणीपेक्षां पुष्कळ अधिक खर्चाची आणि निष्कारण डौलाची असते, आणि त्याचेंच अनुकरण आमच्यांतले सुशिक्षित लोक करूं लागले आहेत, याबद्दल खेद करावा तेवढा थोडा आहे. पण पाश्चात्याचे अंगीं द्रव्याच्या खर्चाविषयीं निष्काळजीपणा दिसतो तितकीच नैसर्गिक शक्तीच्या खर्चाविषयींची काटकसर करण्याचा जो प्रशंसनीय गुण आहे तो आमच्यापैकीं कितीजणांनीं उचलला आहे? आमच्या अतिक्षुद्र व्यवहारापासून तों थोर राजकारणापर्यंत हरएक बाबतींत आमच्या हातून केवढ्या प्रचंड शक्तीचा अपव्यय होत असतो! आपल्या बाल्यदशेपासून वृद्धावस्थेपर्यंतच्या प्रत्येक पायरीचें सूक्ष्म निरीक्षण केलें तर ईश्वरदत्त अमोलिक शक्तीचा आह्मी पदोपदीं अपव्यय करून ती देणाऱ्या दयाळु परमेश्वराच्या रोषास स्वतःला पात्र करून घेत असतों असेंच दिसून येईल. बालपणीं विद्यार्थीदशेंतला काळ शिकण्याचा असतो. निसर्गमाता शिक्षकिणीचें काम अति तत्परतेनें करीत असते. पण आह्मी तिच्या शिकवणीकडे लक्ष देऊं तर ना? तरुणपणीं निष्कारण गप्पासप्पा करण्यांत, किंवा दुसऱ्याची निंदा, कुचेष्टा अथवा टवाळकी करण्यांत, ऐकण्यांत, किंवा पसरण्यांत आमच्या शक्तीचा किती व्यय होत असतो! लोकोपयोगी एखादें कृत्य करण्यांत किंवा लोकांना शिक्षण देण्यासारख्या उपयुक्त गोष्टींत जो उत्साह खर्च व्हावयास पाहिजे त्याचा बहुतेक अंश निष्कारण काथ्याकूट, निष्फळ चर्चा, आणि वितंडवाद करण्यांत आह्मी खर्चीत नाहीं काय? स्वतः ज्ञानोपार्जन करून दुसऱ्याच्या ज्ञानांत भर घालण्याचा यत्न करणें, स्वतःचें वर्तन सुधारून दुसऱ्यापुढें चांगलें उदाहरण मांडणें, स्वतः परहितार्थ झटून मानवजातीच्या सुखांत भर टाकणें इ० गोष्टी ज्या शक्तीच्या योग्य व्ययानें आपणांस सहज करतां आल्या असत्या ती शक्ति भलत्या रितीनें खर्च झाल्यामुळें जर आह्मी निःसत्व व कृतिहीन होऊन बसलों तर तो दोष आमचा कीं लोकांचा? आह्मी दरिद्र झालों, आह्मी हतप्रभ होऊन बसलों, आमचें वैभव गेलें, आमच्यांतली ज्ञानलालसा गेली, आमच्यांत मोठाले मुत्सद्दी, मोठाले कल्पक, मोठाले धाडशी व्यापारी, मोठाले विचारी तत्त्वज्ञ, मोठाले मीमांसक, मोठाले ग्रंथकार, मोठाले शिल्पी किंवा मोठाले धर्मशास्त्रविचारक निघत नाहींत ह्मणून उठल्याबसल्या सरकारी अधिकारी, सरकारची राजनीति, पाश्चात्य समाज, पाश्चात्य कारखानदारांची द्रव्यतृष्णा इ० गोष्टींना नावें ठेवण्यांत काय अर्थ आहे? परिस्थिति आह्मांला वर डोकें काढूं देत नाहीं असें ह्मणण्यापेक्षां परिस्थितिला जिंकण्याचें सामर्थ्य आमचे ठायीं नाहीं, आह्मी त्या शक्तीचा अपव्यय आजपर्यंत करीत आलों आहों असा कबुलीजबाब देणें अधिक सरळपणाचें व न्याय्य होणार नाहीं काय? पाश्चात्य लोकांच्या अंगांत स्वतःस इष्ट व हितप्रद अशी परिस्थिति निर्माण करण्याचें सामर्थ्य आहे. ते परिस्थितीवर अपेशाचें खापर कधीं फोडीत नाहींत. पुरुषकार हें त्यांचें दैवत आहे ह्मणूनच आमच्या सारखे ते कधीं हताश होऊन बसत नाहींत. ते आपल्या नैसर्गिक शक्तीचा अपव्यय करित नाहींत हेंच प्रत्येक गोष्टींत त्यांना जें यश मिळतें त्याचें रहस्य आहे. निसर्गदेवतेची मुळची त्यांच्यावर विशेषशी कृपा नाहीं, त्यांचा देश सुपीक नाहीं. इकडच्या सारखीं निरनिराळीं धान्यें तिकडच्या जमिनींत पिकत नाहींत. तरीपण पृथ्वीच्या पाठीवर कोठेंही होणारा जिन्नस लंडन मध्यें विकत मिळतो. तिकडे कापूस होत नाहीं, तरी इकडून तिकडे कापूस नेऊन व कापड विणून तें परत येथें इथल्यापेक्षां बनलेल्या कापडापेक्षां दोनचार आण्यांनीं स्वस्तच विकतात! तिकडे मजुरी महाग ह्मणून त्यांनीं वरुण आणि मरुत् या देवतांना आपली सेवा करावयास ठाविलें आहे. या देवता त्यांच्या येथें पाणी भरतात, दळणकांडण करितात, ओझें वाहतात, व पंखा खेचतात. विद्युत् त्यांच्या वार्ताहराचें, वाहनाचें, आचाऱ्याचें, व इतर कामें करते. अशा सगळ्या देवता त्यांचे पुढें नम्र होतात. याचें कारण काय? तर ते आपल्या शक्तीचा अपव्यय कधीं करीत नाहींत, होईल तितकी तिची वाढ करून योग्य प्रसंगी व योग्य कारणीं तिचा उपयोग करतात. आमच्या लोकांची बुद्धि तीव्र ह्मणून ख्याती आहे. पण या बुद्धीचा उपयोग आह्मी आजपर्यंत कोणता केला आहे? पाणिनीचीं सूत्रें घोकणें, निष्कारण न्यायाचे पूर्वपक्ष उत्तरपक्ष करणें, कोर्टांत वकीली पेच लढवून न्यायाला अन्यायाचें किंवा अन्यायाला न्यायाचें स्वरूप देण्यांत वाक्चातुर्य दाखविणें, सरकारी अधिकाऱ्यांच्या वर्तनावर कडक टीका करणें, व्यक्तीवर किंवा समाजावर वाग्बाण सोडणें हीं किंवा यासारखी दुसरी निष्फळ व कित्येक वेळां अनर्थावह कामें करण्यापलीकडे आह्मी त्या ईश्वरदत्त देणगीचा कोणता सद्व्यय केला आहे? ईश्वराचे आह्मी असे महान् गुन्हेगार असतां पुनः आमचें दैवच फिरलें ह्मणून आह्मांला ही दशा प्राप्त झाली असें ह्मणून स्वतःच्या दोषाचे खापर दुसऱ्यावर फोडण्यास आह्मी तयारच! ईश्वरकृपेनें आह्माला सुपीक जमीन, विपुल पाणी, अपार खानिजसंपत्ति, उत्कृष्ट हवा, वगैरे उत्कर्षास साधनीभूत अशा गोष्टींची अनुकूलता असतां त्यांचा आह्मांला उपयोग न होतां परकीयांना होत आहे याचें कारण काय? याचें उत्तर हेंच कीं आह्मांला आमच्या शक्तीचा योग्य व्यय करण्याचें ठाऊक नाहीं, तो माहित करून घेण्याची इच्छा नाहीं व तसें शिक्षण सरकारी शाळांतून मुलांना मिळत नसलें तर घरीं तें मुलांना मिळावें अशी आमची इच्छा नाहीं. लोकांची नाहीं तर नाहीं, पण प्रजेच्या हिताच्या गोष्टी करण्याचा भार ज्यांनीं शिरावर घेतला आहे. त्या संस्थानिकाच्या ठायीं तरी असावी तर तेंही दिसत नाहीं. अशा स्थितींत आमची अवनति झाली तर काय आश्चर्य?

बंगालची जागृती

व्यापाराचे बाबतींत आह्मीं पुढें आहों अशी बढाई मुंबईकरांनीं हवी तर मारावी, पण इतर सर्व बाबतींत बंगाली बाबूच पुढें आहेत हें निर्विवाद आहे. व्यापाराचे बाबतींतसुद्धां मुंबईकर नुसते इंग्रजांच्या दलालीचें काम करीत आहेत. देशी वाङ्मयाची अभिवृद्धि घ्या, बंगाली भाषेचा पहिला नंबर. वक्तृत्वकला घ्या. बंगाली बाबूची श्रेष्ठता निर्विवाद कबूल करावी लागते. इतिहास शोधन घ्या. त्यांतही बंगालीबाबूंचा हात धरणारा कोणी नाहीं. इंग्रजी भाषेवरचें प्रभुत्व घ्या, त्यांतही तेच श्रेष्ठ. स्वदेशी चळवळ, स्वाभिमान व स्वदेशाभिमान, राज्यसुधारणेसाठीं कायदेशीर चळवळ इ० गोष्टींत बंगाली लोकच अग्रेसर. दातृत्वाचें नाव काढलें कीं टागोर, पालित व घोष यांचींच नांवें पुढें येतात. शास्त्रीय शोधांसंबंधानें प्रो० जगदीशचंद्र बोस व डॉ. पी. सी. राय यांची कीर्ति त्रिखंड विश्रुतच आहे. दुर्दैवानें विपन्नावस्थेंत पडलेल्या कवींना पेनशन देण्याचें उदाहरण बंगाल सरकारनेंच घालून दिलें. परदेशीं शास्त्रीय शिक्षण मिळविण्यासाठीं विद्यार्थ्यांना स्कालर्शिपा पाठविणारी संस्था कलकत्त्यांतच आहे. आपल्या भारतीय चित्रकलेचें पुनरुज्जिवन करण्याचें श्रेय अवनींद्रनाथ टागोर व त्यांचा शिष्यवर्ग या… …रम्' चा मंत्र बंगाल… सगळ्या भारतीयांना शिकविला. विश्वविद्यालयांतली उच्च पदवी मिळाल्यानंतर पुढेंही तिची उपासना करण्याचें व्रत बंगाली लोकांनीच चालविलें आहे. पहिला धाडसी हिंदी वैमानिक बंगालीच झाला. ब्राह्मसमाजसारख्या धर्मसुधारणेचा उगम बंगालप्रांतच. मुद्रणकलेंतलें अग्रेसरत्व बंगालकडेच आहे. सारांश, हिंदुस्थानांत खरी जागृति जर कोठें पहावयाची असेल तर ती बंगाल प्रांतींच पाहावयास मिळेल. पहिली रेसिडेंसियल युनिव्हर्सिटी स्थापन व्हावयाची ती बंगाल इलाख्यांतच. पहिलें नॅशनल कॉलेज निघालें तें कलकत्त्यास. होमिओप्याथी, व आयुर्वेद यांचा उत्कर्ष पाहावयाचा असल्यास तो कलकत्त्यासच पाहण्यास मिळतो. कलकत्ता जरी यापुढें हिंदुस्थानचें राजकीय केंद्र (राजधानी) ह्मणून न राहिलें तरी हिंदुस्थानच्या नव्या जागृतीचें केंद्र बंगाल हें राहणार, व तेंच त्या मानास सर्वथा पात्र आहे.

आहेस हें बरें नाहीं. कळावे. ता. ९-१

पुनश्च हरि ओम्.

दक्षिण आफ्रिकेंतले हिंदीलोकांच्या वतीनें विलायतेंत लॉर्ड अम्थिलसारख्या महत्म्यांची सतत चालू असलेली खटपट, व ना. गोखले यांच्या मुलाखतीपासून उत्पन्न झालेली आशा यांना निष्फळ करून टाकणारा इमिग्रेशन कायदा दक्षिण आफ्रिकेंतल्या अधिकाऱ्यांनीं हट्टानें पास करून घेतला, तेव्हांच मि. गांधी व त्याचे अनुयायी हिंदी लोक यांच्या साडेसातीला पुनः सुरवात झाली, आणि निःशस्त्रप्रतिकाराच्या चळवळीस पुनश्च सुरुवात करण्याचा आपला निश्चय त्यांनीं त्याच वेळेस जाहीर केला होता. त्याला प्रत्यक्ष कृतीचें स्वरूप लवकरच आलें. बारा हिंदी लोक व चार स्त्रिया मिळून सोळा इसमांनीं सदर कायद्याचा भंग केल्याच्या आरोपावरून तीन महिने सक्त मजुरीची शिक्षा देण्यांत आल्याची खबर नुकतीच आली आहे. मि० गांधी हे त्यांचे पुढारी ह्मणून त्याचेवर अधिकाऱ्यांचा कटाक्ष आहेच, व मि० गांधी हेही निर्भिडपणानें भवितव्येशीं टक्कर देण्यास तयार झाले आहेत. अशा महात्म्याच्या अंगच्या लोकोत्तर गुणांचा प्रभाव तेथील अधिकाऱ्यांच्या निर्घृण मनावर कांहींच झाला नाहीं तर त्यांचें अंतःकरण पृथ्वीवरील कोणत्याही मानवी उपायानें द्रवणें शक्य नाहीं असें ह्मणण्याची पाळी येईल. या बाबतींत हिंदुस्थान सरकारचें कर्तव्य स्पष्ट आहे व तें करण्याचें कामीं आपली शिथिलता नाहीं, त्या दिशेनें खटपट करण्यास सुरुवातही केली आहे असें आश्वासन नेक नामदार व्हाइसराय लॉर्ड हार्डिंज साहेबांनींही सिमल्याच्या आपल्या भाषणांत दिलें आहे. या आश्वासनानुरूप ते कोणते उपाय योजितात व त्यांपासून कोणती कार्य निष्पत्ति होते तिकडे आतां सर्व हिंदी लोकांचे डोळे लागलेले असणें स्वभाविक आहे. दक्षिण आफ्रिकेतल्या हिंदीलोकांचा पक्ष हा पांडवपक्षाप्रमाणें न्यायाचा आणि धर्म… पांडवांवर कितीही… नि… ावणारलें…

असतांही सर्वांचे ... कांचे साह्य ... जयते हें वाक्य खरें केलें तोच भगवान्परमेश्वर आमच्या हिंदी बंधुभगिनींना अशा आपत्कालीं अनिवार संकटें सोसण्याचें आणि अपलें श्रीदराखण्याचें सामर्थ्य देईल व शेवटीं 'सत्यमेव जयते' या वाक्याची सत्यता सर्वांच्या निदर्शनास आणील असा आह्मांला पूर्ण भरंवसा आहे.

पोलिटिकल खातें व हिंदी लोक.

ता० १७ सप्टेंबर रोजीं सिमला येथें भरलेल्या वरिष्ठ कायदे कौन्सिलाच्या बैठकींत झालेल्या प्रश्नोत्तरापैकीं कांहीं अत्यंत महत्वाचीं असूनही त्यांच्याकडे लोकांचें व लोकहित संवर्धनार्थ निर्माण झालेल्या संस्थांचें जावें तसें लक्ष गेलेलें मुळींच दिसत नाहीं ही खेदाची गोष्ट आहे. या प्रश्नोत्तरांपैकीं अत्यंत महत्वाचे दोन प्रश्न सरकारच्या राजकीय धोरणाशीं संबद्ध होते. पहिला प्रश्न सरकारच्या पोलिटिकल खात्यांत हिंदी लोकांच्य प्रवेशाबद्दलचा होता. या खात्यांतील नेमणुका कशा ठरवयाच्या त्याबद्दलचे नियम १८७५ सालीं ठरलें तेव्हां त्यांत हिंदी लोकांना त्या खात्यांत नेमण्यासंबंधाचा मज्जाव दयाळु महाराणी व्हिक्टोरिया यांच्या कारकीर्दींत काढून टाकण्यांत आला व १८५८ सालच्या जाहिरनाम्यांत दिलेल्या अभिवचनाशीं जुळते असे नियम करण्यांत आले. पण नियमांची रचना जशी निर्दोष होती, तशी त्यांची अंमलबजावणी निर्दोष रीतीनें झाली असती तर आज घटकेला त्या खात्यांत कितीतरी हिंदीगृहस्थांचा प्रवेश झालेला दिसला असता. पण आश्चर्याची ... ही कीं यां खात्यांतल्या एकाही महत्वाच्या जागेवर हिंदी गृहस्थाची नेमणूक गेल्या पसतीस चाळीस वर्षांत झालेली नाहीं. ह्मणजे १८७५ सालीं केलेले नियम सरकारच्या दप्तरांतच राहिले आणि राणीसरकारचीं अभिवचनें पाळण्याविषयीं ची दक्षता ठेवण्यांत आली नाहीं. या चाळीसवर्षांच्या अवधींत सिव्हिल व जुडिशिअल खात्यांत शेंकडों हिंदीगृहस्थांचा प्रवेश होऊन त्यांत त्यांनीं बऱ्याच वरच्या जागा पटकावल्या. जुडिशिअल खात्यांत हायकोर्टाच्या चीफजस्टिसच्या पदास भूषविणारीं नररत्नें आमच्यांत निघालीं, पण पोलिटिकल खात्याला मात्र एकही लायक हिंदी गृहस्थ आढळला नाहीं! सरकारचा हिंदी गृहस्थावर विश्वास नाहीं ह्मणावें तर ब्रिटिशराज्याच्या बळकटीचा मुख्य स्तंभ जें न्यायखातें त्यांतली अत्युच्च पदवी हिंदी गृहस्थाला सरकार देतें, मग पालिटिकल खात्यांतच ते विश्वासास अपात्र कसे ठरले? आणि ते विश्वासास अपात्र आहेत असा अनुभव तरी सरकारनें कोठें घेतला? सिव्हिलसर्विस मधल्या कित्येक हिंदी गृहस्थांना आपलें सिव्हिल काम करून कित्येक वेळा पोलिटिकल एजंटचें काम पहावें लागतें. या कामांत आपली नालायकी दाखविणारे अंम... किती झाले? व कोणत्या कामांत ...ण्यिमन आली? वगैरे प्रश्न ...पालिटिकल हिं-सकमिशननें हातीं घेण्यासारखे होते. पण दुर्दैवानें त्या कमिशननेंही चौकशी करण्याचें काम अंगाबाहेर टाकलें आहे. या प्रश्नासंबंधानें यंदाच्या कांग्रेसमध्यें चर्चा होणें अवश्य आहे असें आह्मांस वाटतें सदर प्रश्न विचारणारे ना० नबाब सय्यद अहमद हेच स्वतः यंदाच्या कांग्रेसचे अध्यक्ष असल्यामुळें या प्रश्नाचा अंतर्भाव यंदाच्या कांग्रेस पुढच्या कार्यक्रमांत त्यांनीं अवश्य करून घ्यावा अशी आमची त्यांना सूचना आहे.

देशी व्हालंटीयर पलटणी

ना. नबाब सयद अहमद यांनीं दुसरा एक प्रश्न विचारून एका मागसलेल्या प्रश्नाचा पुनः जिर्णोद्धार केल्याचें श्रेय घेतलें. इंग्रजी सैन्यांत व्हालंटियर ह्मणून पारशी व देशी ख्रिस्ती यांना घेण्यांत येतें, पण हिंदु किंवा मुसलमान यांना मात्र मज्जाव आहे. या मज्जावाच्या मुळाशीं काय कारण आहेत तें आह्मांस ठाऊक नाहीं. पण केवळ जातिभेद हें तरी कारण त्यांत नसावें असे आह्मांस वाटतें. कारण सध्या सरकारच्या नौकरी संबंधांत जातिभेदाचा प्रश्न वस्तुतः उरलेला नाहीं अगदीं कडकडीत धर्म नियम पाळणारे सुद्धां सरकारी नौकरीच्या आड आपले नियम येऊं देत नाहींत. हिंदु व मुसलमान हव्या त्या देशांत जाण्यास व सरकारची कितीही कडक शिस्त योग्य रीतीनें पाळण्यास बिलकुल मागें घेत नाहींत. अर्थात्च शिस्तीचाही प्रश्न उरला नाहीं. देशांतल्या लढवय्या जातीचे क्षात्रतेज नष्ट होत चाललें आहे ही गोष्ट लॉर्ड रॉबर्टस सारख्या लष्करी अधिकाऱ्यांनीं कबूल केलेली आहे व हें क्षात्रतेज कायम राहण्यास कांहीं तरी इलाज लवकर केले पाहिजेत असें ही त्यांनीं वेळोवेळीं ह्मटलें आहे. असें असतां व्हालंटियर होण्यास परवानगी देण्यासारखा सोपा व त्वरित इलाज न करतां सरकार कसें स्वस्थ बसलें आहे तें कळत नाहीं. हिंदीलोकांवर सरकारचा विश्वास नाहीं ह्मणावें तर पार्शी व हिंदी ख्रिस्ति यांच्यावर तो आहे हें व्हालंटियर पलटणींत झालेल्या त्यांच्या प्रवेशावरून स्पष्ट होत आहे. जो विश्वास सरकारला इतर खात्यांतून हिंदी गृहस्थावर ठेवता येतो तो लष्करी खात्यांत मात्र ठेवतां येत नाहीं असा याचा अर्थ समजावयाचा काय? हिंदी लोक त्या विश्वासाला पात्र नाहींत असें घटकाभर गृहीत धरलें तर पारशी व देशी ख्रिस्ती हेही हिंदी असतां ते तेवढे कसे त्या विश्वासाला पात्र ठरले? सरकारी नोकरींतल्या विश्वासाशी धर्माचा अर्थाअर्थीं काय संबंध आहे. हिंदुधर्म व मुसलमानी धर्म यांना जो विश्वास संपादतां आला नाहीं तो उपभोगण्याइतकें विशेष तत्व पारशी किंवा ख्रिस्ती धर्मांत कोणतें आहे? धर्म आणि राजकारण यांचा प्रत्यक्ष संबंध इतर बाबतींत लक्षांत घेण्यांत येत नाहीं आणि याच व्हालंटियरच्या बाबतींत त्याला येवढें महत्त्व काय ह्मणून देण्यांत यावें? वगैरे प्रश्नांचीं उत्तरें सरकारला विचारण्यासारखीं आहेत. या बाबतींत पूर्वीं कांग्रेसमध्यें चर्चा झाली आहे. पण गेल्या दहापांच वर्षांत जातिभेद, वर्णभेद, धर्मभेद वगैरे अनेक कोट जमीनदोस्त करण्याची खटपट हिंदी समाजांत जारीनें सुरू आहे अशावेळीं सरकारनें असे अनिष्टपरिणामी कोट नवे उभारून आमच्या प्रगतींत व्यत्यय आणणें हितावह होईल कीं काय या प्रश्नाचा फिरून विचार व्हावयास पाहिजे आहे. यंदा राजकीय बाबतींत ही हिंदु व मुसलमान यांचें ध्येयैक्य झालें असल्यामुळें व हा प्रश्न दोघांच्याही सारखाच हिताचा असल्यामुळें हाही प्रश्न यंदाच्या कांग्रेसनें हातीं घ्यावा अशी आमची सूचना आहे.

देशी व्यांका

पंजाब प्रांतांतल्या पीपल्स बँक व दुसऱ्या दोन व्यांका यांनीं एकाएकीं राम ह्मटल्यापासून देशी व्यांकासंबंधानें लोकांच्या विश्वास उडत चालला आहे. देशी कारखान्यांच्या प्रगतीस मोठा धक्का देणारी ही गोष्ट असल्यानें असे प्रकार न होऊं देतां देशी व्यांकांची संख्या कशी वाढेल व उडत चाललेला विश्वास पुनः प्रस्थापित कसा होईल या प्रश्नाचा अगत्यानें विचार केला पाहिजे. पीपल्स बँकसंबंधानें अनेक महत्वाच्या गोष्टी बाहेर आल्या आहेत. या व्यांकेचें प्रत्यक्ष हातांत असलेलें भांडवल ३९ लक्ष असून त्यावर दसपट मोठ्या रकमेची उलाढाल करण्यांत आली. या व्यांकेचे म्यानेजिंग डायरेक्टर यांनीं वर्तमानपत्रांत व्यांकेच्या व्यवस्थेसंबंधानें गवगवा होतांच स्वतःचे पैसे तींतून काढून घेऊन आपल्या जागेचा राजीनामा दिला, पण त्यांच्या लौकिकाच्या भरवशांवर ठेवी ठेवणारांस आपल्या वर्तनाबद्दलचा कांहीं एक खुलासा कळविला नाहीं व व्यांकेच्या खऱ्या स्थितीबद्दल अज्ञानांत ठेविलें, आणि आतां पुनः तेच ह्मणत आहेत कीं आपल्या हातीं व्यवस्था दिल्यास अजून या बुडालेल्या व्यांकेची उभारणी आपण करूं. हे काय गौड बंगाल आहे तें कळत नाहीं. तिसरी गोष्ट कलकत्याच्या बंगाली पत्रास कळली आहे ती खरी असली तर कोट्यावधि रुप यांची उलाढाल करणारे व्यांकेचे व्यवस्थापक पांच हजारासारख्या क्षुद्र रकमेची मागणी येताच गडबडून जाऊन डायरेक्टरांची सल्ला न घेता एकदम व्यांकेचे दरवाजे बंद करतात याचा अर्थ काय? व्यवस्थापकांचा नालायकपणा, कमकुवत, किंवा लटपट या गोष्टींच्या मुळाशीं आहे काय? या गोष्टीची पूर्ण चौकशी झाली पाहिजे. या कामीं सरकारी अधिकाऱ्यांनीं तटस्थवृत्ति स्वीकारून मौन धरणें रास्त होणार नाहीं. अनेक देशी संस्थानांतून या व बुडालेल्या इतर व्यांकांच्या शाखा होत्या. त्यांना आपल्या राज्याच्या मर्यादेंत या प्रश्नाची चौकशी करण्याचा पूर्ण अधिकार आहे. त्यांच्या संस्थानाचें व स्वतेचें हित या प्रश्नाशीं संबंध असल्यामुळें त्यांनीं ब्रिटिश सरकारची उठावणी या प्रश्नासंबंधानें करावयास पाहिजे. तरच देशी कारखान्यांचें भविष्य आशाप्रद होईल. नाहींपेक्षां देशी उद्योगधंद्यांना पुढें भविष्यकाल नाहीं असा लोकांचा समज होऊन देशी कारखाने भांडवलाच्या अभावीं बंद पडण्याची भीती आहे.

कांचेच्या बंगल्यांत राहणारे इंग्रज.

पंजाबांतल्या देशी व्यांका बुडाल्याची संधी साधून कित्येक इंग्रज लेखक एकंदर देशी लोकांच्या लायकी संबंधानें हवे तसे तारे तोडूं लागले आहेत. पण या बाबतींत आपण काचेच्या बंगल्यांत राहणारे आहों, दुसऱ्यावर दगड टाकण्यापूर्वी नीट विचार केला पाहिजे येवढें समजण्यापुरतीही अक्कल त्यांचे ठायीं दिसून येत नाही हें आश्चर्य आहे. देशी लोकांच्या लायकी संबंधानें आक्षप घेणारांस असें विचारतां येईल कीं दोनवर्षांपूर्वीं बर्मा व्यांक बुडाली तिची व्यवस्था देशी लोकांच्याच हातीं होती काय? मद्रासच्या आर्बथनॉट कंपनीचें दिवाळें वाजण्यास देशी गृहस्थच कारण झालें काय? पंजाबची पंजाबव्यांक, व कलकत्याची युनियन व्यांक, बनारस व्यांक, नॉर्थवेस्ट व्यांक, ओरिएंटल व्यांक, जुनी बाँबे व्यांक, वगैरे व्यांका सर्वस्वी गोऱ्यांच्या व्यवस्थेखालीं असतां त्या कां बुडाल्या? खुद्द विलायतेंत ज्या व्यांका आजपर्यंत बुडाल्या त्यालाही कारण हिंदी गृहस्थच झाले होते असें ह्मणणें किती मूर्खपणाचें किंबहुना निर्लज्जपणाचें आहे? सिव्हिल आणि मिलटरी ग्याझीट कर्ते देशी लोकांसंबंधानें लिहितांना एखादे वेळीं तरी चुकून शुद्धीवर असतात काय हा मोठा प्रश्नच आहे.

सुर्याचें चुंबकत्व

पृथ्वी भोंवतालच्या वातावरणा संबंधानें आतापर्यंत बरीच माहिती शास्त्रज्ञांना उपलब्ध झालेली आहे. पण सूर्याभोंवतालच्या वातावरणाची माहिती मिळण्यास नुकता कोठें प्रारंभ झाला आहे. ही माहीती मिळाल्यावर तिच्या योगानें प्रचलित शास्त्रीय कल्पनांत बरीच क्रांति होण्याचा संभव आहे. सध्या शास्त्रज्ञांचें लक्ष सुर्याचे अंगीं चुंबकशक्ति आहे काय व असली तर तिचें स्वरूप कशाप्रकारचें आहे या प्रश्नाकडे लागून राहिलेलें आहे. मि. स्लोकप यांनीं सूर्यावर पृथ्वीवरल्यासारखेच वारे वाहत असले पाहिजेत ही गोष्ट प्रथम सिद्ध केली. त्यावर प्रो. हेलसाहेबांनीं असा शोध लाविला कीं सूर्यावरील तेजस्वी वातावरणांत आपल्या वातावरणासारखींच अनेक द्रव्यें आहेत. मात्र तीं वायुरूपांत आहेत. आपल्या सारखे त्याही वातावरणांत ढगांचा संचार आहे. त्यावर मि. शुस्टर यांच्या शोधानें आणखी प्रगति करून सूर्याचे अंगीं पृथ्वीसारखीच चुंबकशक्ति आहे असें शास्त्रज्ञांच्या निदर्शनास आणिलें. पृथ्वीच्या अंगीं आलेली चुंबकशक्ति तिच्या रोजच्या प्रचंड परिवर्तनाचें फळ आहे. पण सूर्याचे अंगीं ती शक्ति असली तर ती कोणत्या कारणानें आली हें शास्त्रज्ञांस अद्याप निश्चितपणें सांगतां येत नाहीं. दुसऱ्याही कित्येक बाबतींत पृथ्वी आणि सूर्य यांच्यांत भिन्नता आहे. पृथ्वीच्या पोटांत लोहचुंबक ही धातु पुष्कळ आहे. सूर्याचे प्रचंड उष्णतेमुळें तेथें ही धातु असणें शक्य नाहीं. असलीच तर ती वायुरूपांतच असणार, आणि उष्णतेच्या वेगानें चुंबकशक्ति नष्ट होत असल्यानें त्या धातूंचें विशिष्टत्व नष्ट झालें अस... पाहिजे. इतक्या प्रतिकूळ गोष्टी

असतांही सूर्याचे अंगीं [illegible] असेल तर त्याचीं तशीं गूढ कारणें [illegible] असलीं पाहिजेत. प्रो० हेल यांचें मतें ही चुंबकशक्ति प्रकाशामुळें सूर्याला प्राप्त झाली असली पाहिजे. सूर्यावरील डागांचे संबंधांतही प्रो० हेल यांनीं एक विलक्षण शोध लाविला आहे. त्यांच्यामतें हे डाग ह्मणजे इलेक्ट्रोन तत्त्वांचे मोठाले भोंवर होत. तसेंच ते हेंही ह्मणतात कीं पृथ्वीप्रमाणें सूर्यावरही उत्तर व दक्षिण ध्रुव आहेत. हें मत निर्विवाद सिद्ध झालें तर बाकीच्या ताऱ्यांच्या अंगीं ही चुंबकशक्ति आहे ही गोष्ट सिद्ध होण्यास मोठीशी अडचण पडणार नाहीं.

युरोप खंडांतली अशांतता

युरोपखंडांत यंदा वर्षभर अशांतता राहणार हें झडाकिलचें भविष्य खरें होणार. या आठ महिन्यांत तर तेथें अशांततेचें पूर्ण साम्राज्य चाललें आहे. इंग्लंडमध्यें आयरिश होमरूल्लाची गडबड, मताभिलाषी स्त्रियांचे अत्याचार आणि कारखानदार व मजूर यांच्यातला लढा यांनीं इंग्लंडला एक दिवस सुद्धा शांतिसुख भोगूं दिलें नाहीं. दाक्षिणयुरोपांत बाल्कन युद्धाचा शेवट कधीं होईल तो होवो. तिकडे पाहावें तों लढाईला रोज नवा रंग चढत आहे सध्या आलबानिया आणि सर्विया यांच्यांत लढाई सुरू आहे. आलबानियन लोकांनीं सर्वियावर चाल करून त्यांच्या सेनापतीला पळायला लाविलें आहे. या कामीं आलबानिअन लोकांना बलगेरिया व आस्ट्रिया यांचेकडून साह्य होत आहे. यामुळें आणखी कांहीं भानगडी उपस्थित होण्याचा संभव आहे. मॉंटिनिग्रोचा तिसराच पंथ होऊं पहात आहे. आस्ट्रिया व इटली यांच्यांत ही चकमक उडाली तर कोणास फारसें आश्चर्य वाटणार नाहीं. पण या शिवाय अशांततेचें आणखी एक कारण आहे. सर्विया, मॉंटिनिग्रो आणि युनान या तिघांची दृष्टि अलबानियावर आहे. तिघेही अलबानिया प्रांतांत घुसून हातपाय पसरण्यास पहात आहेत. दक्षिणेकडे युनानें मोक पाडलें आहे व तिकडचा बहुतेक प्रदेश घेतला आहे. इकडे मॉंटिनिग्रोनें क्याथालिक ख्रिस्त्यावर अत्याचार चालविला आहे. सर्वियाला आलबानियाचा लचका तोडण्यास मिळेल या आशेनें अद्याप सोडलें नाहीं. या अंतःस्थितीवरून आलबानिया प्रांताची हद्द ठरविण्याचें कामीं युरोपियन राष्ट्रांना किती अडचणींतून पार पडावें लागणार आहे त्याची कांहींशी कल्पना करतां येईल.

सहकारी संस्था

आनंदाची गोष्ट आहे कीं हिंदुस्थानांत सहकारि संस्थांची वाढ होत आहे. सन १९०६ सालीं त्यांची संख्या ८४३ होती ती आज ८१७७ झाली आहे, व मेंबरांची संख्या ९१००० होती ती आतां चार लक्षांवर गेली आहे [illegible] भांडवलांत तर [illegible] कोठें १९०६ सालचे २३॥ लक्षांचें भांडवल, आणि कोठें आतांची ३ कोटि ३९ लक्षांची रकम ! मोठमोठ्या प्रांतांतून या चळवळीला योग्य दिशा दाखविण्यासाठीं सरकारनें राजिस्ट्रार नेमिले आहेत व जरूर पडेल तशी अधिकाऱ्यांची संख्या वाढविण्याचा अधिकार प्रांतिक सरकारांनी घेऊन ठेविला आहे. हा सगळा प्रकार सर्वथा अभिनंदनीय आहे यांत शंका नाहीं. या संस्थांचे भांडवल, केवळ शेतकीच्या अभिवृद्धीचे कामांत तूर्त लाविल्यास फार उत्तम होईल.

वऱ्हाडवृत्त.

हवामान—हवा चांगली शुद्ध, निरोगी, व आरोग्य वर्धक आहे. हस्ताचा पर्जन्य जरूर पाहिजे आणि प्रातःकाळीं थंडी पडते पण दिवसाचा उष्मा व अभ्रांची गर्दी या वरून पाऊस पडण्याचीं चिन्हें अनुकूलशीं दिसतात आतां एका पर्जन्यावर सर्व कृषिसंपदांचा जीव कीं प्राण आहे. ईश्वरी कृपाघन वृष्टी करील तो दिवस सोन्याचा !

येथील कासार मंडळी राजेश्वर संस्थानाजवळ बांधलेल्या नवीन देवालयांत मोठ्या समारंभानें आज दिवसा माध्यान्हीं श्री महाकालीची स्थापना करणार आहेत तेव्हां त्या दर्शनोत्सवाचा आनंद घेण्याला सर्वांनीं अवश्य जावें अशी पुरस्कर्त्यांची सूचना आहे.

श्री भारत नाटक मंडळीनें गेल्या शनिवारीं कमला या नव्या नाटकाचा प्रयोग करून दाखविला. नवीनवीं नाटकें लोकापुढें मांडण्यास या कंपनीचा उद्योग स्तुत्य आहे.

अभिनंदन— रा. रा. गोविंद दत्तात्रय खंडकर व्हेटरनरी इनस्पेक्टर आकोला यांस १ ले आगष्ट पासून डेपुटी सुपरिनटेंडंट वऱ्हाड या हुद्यावर बढती मिळाली आहे हें कळविण्यास फार आनंद वाटतो. राजश्री खंडकरासारख्या कल्याणदृष्टी व या सरकारी संस्थांची उपयुक्तता प्रेमानें जनसमूहाला करून देणाऱ्या विद्याविशारदाचा गौरव कोण करणार नाहीं बरें !

नोटीस

रा. यशवंता फकीरजी शिंपी राहणार आलेगांव यांस—

खालीं सही करणार यांजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं मी आपणाकडून सर्व लोकांचें कर्ज देण्याकरितां ह्मणून मी तुमचें कर्ज काढलें त्यावेळीं असें ठरलें होतें कीं माझे सावकार आपण सर्व तोडून टाकावे व मी माझी सर्व जिनगी ९०० रुपयास गहाण ठेवावी. त्याप्रमाणें कागद होऊन मी सबरजिस्ट्रारसाहेबापुढें भरणा पावल्याचें कबूल केलें. त्या नंतर गांवीं आल्यावर मी सावकार तोडण्याबद्दल आजपर्यंत पुष्कळ वेळां सांगितलें पण आपण थापाथापी देतां. या सर्वांवरून तुमचा मला फसविण्याचा [illegible] सबब या नोटिशीनें कळविण्यांत येते कीं हो नोटीस पावल्यापासून ८ दिवसाच्या आंत तुह्मी सावकाराचे कर्ज तोडून टाकावे व कागद झाल्या दिवसापासून आजपर्यंतच्या व्याजाचा मी जबाबदार होणार नाहीं ते तुह्मास द्यावे लागेल इतकी सर्व व्यवस्था मुदतींत होणार नाहींतर मला योग्य कोर्टांत दाद मागावी लागेल व त्यास लागणाऱ्या सर्व खर्चाचे आपण जबाबदार रहाल. कळवें ता. २६-९-१९१३

सही

मानीकराव वा हनवतराव राहणार आंबारसागवी द० खु०

नो० नं० २४

नोटीस

नोटीस बेशर्मी चंद्रभान वा लक्ष्मण गार पगारी यवतमाळ

यांसः—

खालीं निशाणी करणार इजकडून नोटीस देण्यात येते कीं तुह्मी माझे लग्नाचे नवरे असून लग्नास सुमारे २९ वर्षें झालीं व वयात येण्यास १३-१४ वर्षें झालीं. त्यावेळेस तुह्मी नाटकांत निघून गेलात व माझी खाण्यांची फार फजीती असल्यानें मी माझे मामाचे घरीं ४ वर्षें होते नंतर सावत्र बाप येडू गारपगारी याचे येथें ८ वर्षा पासून आहे त्याची गरीबी असल्यानें त्यानें सालीना ९० रुपये प्रमाणें दुसऱ्याचें कर्ज काढून माझे पोषण केलें आतां त्यास ४०० रुपये कर्ज झालें आहे. आता त्याला मजकरितां कर्ज मिळत नाहीं. दुसरें तुह्मी गंधर्वाची बायको ही केली व तिचे बापास अशी शर्त लेखी दिली कीं मी लग्नाचे बायकोस वागवील तर हीच फारकती. नंतर तुमचे धाकटे भावाचे लग्न नांदूरे मुक्कामीं असतां खालीं दिलेल्या पंचासमक्ष माझे सावत्र बापानें फारकत मागितली अतां तुह्मी ह्मटलें मी फारकतीही देत नाहीं व वागवीतही नाहीं. व ती माझे मर्तेसमान अहे तेव्हां पासून हिंदुधर्मशास्त्राप्रमाणें तुमचा मजवरील नवरेपणाचा हक्क नष्ट झाला आहे या गोष्टीस कांहीं पंच साक्षी आहेत ते

१ सोनू गंगाराम नांदुरा
२ राघोजी गारपगारी गवंढाळेकर
३ एकनाथ गंगाराम रा० नांदुरे
४ गणुसा बापूसा रंगारी रा० नांदुरा
५ किसन शिवराम शिंपी नांदुरा

तरी मी माझ्या धर्मालां जागून पुनः तुह्माला नोटीस देते कीं जर माझी तुह्माला गरज असेल तर माझे सावत्र बापास माझे अन्नवस्त्राचा ४०० रुपये खर्च देऊन ही नोटीस पावल्यापासून १५ दिवसांत मला घेऊन जावें. नाहीं पेक्षां तुह्माला माझी गरज नाहीं असें समजून मी दुसरा घरठाव करीन मग तुमचा मजवर व माझे गंधर्व कावगारावर कोणताही दावा चालणार नाहीं कळावें ता० २-१०-१३

मईची नि० आंगठा

साक्षी मर्द चंद्रभान गारपगारी

रा० पहूर ता० जामनेर

आहेस हें बरें नाहीं. कळावें. ता. ९-१[illegible]

[illegible] मा कुण[illegible]

२ बालचंद धनूलाल [illegible] मौजे डासाळ [illegible]

नो. नं. २९

जनावरांचें प्रदर्शन.

देऊळगांवराजा ता० चिखली येथें होणारें प्रदर्शन.

हें प्रदर्शन तारीख १६ आक्टोबर सन १९१३ रोजीं भरावयाचें असून त्यांत खालीं दिलेप्रमाणें बक्षिसें दिलीं जातील परंतु वर्गा[illegible] जशी जमेल त्यामानानें तीं ज्यास्त केलीं जातील. करितां बुलढाणा जिल्ह्यांतील सर्व लोकांनीं, शेतकऱ्यांनीं तसेंच गुरे चारणारे ह्मणजे गवळी, गोवारी, बंजारी, लभाणी इत्यादि लोकांनीं आपापलीं जनावरें जरूर आणावींत.

वर्णन.	बक्षिसें. १लें. २रें. ३रें.
१ तट्टे (शेतकरी वर्गाशिवाय इतर लोकांचीं	१५–१०–५
२ अवजड घेण्यायोग्य उत्तम गोऱ्हे	२५–१५–८
३ अवजड घेण्यायोग्य शेतकरी लोकांशिवाय इतर लोकांचे	१[illegible]– ८– ५
४ उत्तम बैलाची जोडी	१५–१०– ८
५ " " (शेतकरी वर्गाशिवाय इतर लोकांची)	१५–१०– ५
६ पीत नसलेली २॥ वर्षांच्या आंतील उत्तम कालवड	१५–१०– ५
७ पीत नसलेला ३ वर्षांच्या आतील उत्तम गोऱ्हा	१५–१०– ५
८ सर्वांत ज्यास्त दूध देणारी ह्मैस	१०– ५ –३
९ सर्वांत ज्यास्त दूध देणारी गाय	२०– १५ –६
१० दुधाची बकरी	३– २– १

बुलडाणा ता० सप्टेंबर १९१३

(Sd) K. S. Jatar,
डेप्युटि कमिशनर
जिल्हा बुलढाणा

नो० नं० २६

आकोला बाजारभाव

हुंडी दर्शनी		१००।
सोनें		२४८–॥
चांदी		७८
जवारी नवी	७. ते	७६
गहुं काठे	१००	१०९
गहुं बनशी	११५	१२५
जवस	१२२	१२५
तेल	८॥	९
सरकी		११॥=
तीळ	८।=	८॥=
कापूस	९७	९८
रुई आकोला जीन		७[illegible]

सर्वोत्तम रक्तशुद्धि करणारा

डॉ० वामन गोपाळ यांचा

आयोडाईज्ड सार्सापारिला.

हा सार्सापारिला हजारों लोकांनीं पन्नास वर्षें अनुभवून उत्तम रक्तशुद्धि करणारा आहे असें ठरविलें आहे. ह्या औषधानें रक्तशुद्धिवर गुण वाटून इतर रक्तशुद्धि करणाऱ्या औषधांत "सर्वोत्तम" अशी ख्याति मिळविली आहे जुना संधिवात, त्वचे संबंधीं रोग अशक्तता यांवर हें रामबाण औषध असून त्याचा सर्व जगभर फार वाखाणणी होत आहे. गुणकारी शक्ति देणारें औषध आहे याच्या दररोजच्या सेवनानें मन आणि शरीर यांस उल्हास वाटतो. किंमत एका बाटलीस सव्व रुपया शिवाय टपाल खर्च.

औषध मिळण्याचें ठिकाण:-- डॉ. गौतमराव केशव

नो० नं० १९ **५६३ ठाकूरद्वार मुंबई.**

अद्भुत चैतन्यवटी.

या वटिकांच्या सेवनानें रक्तशुद्धी, धातुपुष्टता आणि वीर्यवृद्धि, हे गुण आश्चर्यकारक अल्पावधींत दृष्टोत्पत्तीस येतात. शरीरांत नवीन रक्त वाढत जाऊन कांती सतेज बनते. नवीन जोम येऊन शारीरिक व मानसिक श्रम करण्याचा उत्साह येतो. गरमी प्रमेहादी सर्व विकार नवे अगर जुनाट मुरलेले असले तरी त्वरीत बरे होतात. स्त्रियांचे गर्भाशयस्थ रोग पांढरी अगर लाल धुपणी आणि संततीला अपायकारक असे अनेक विकार नष्ट होऊन संतती सुदृढ होते. या गोळ्या घेणाऱ्या स्त्री पुरुषाच्या शरीरांत अद्भुत चैतन्य प्राप्त होऊन स्मरण शक्ति व बुद्धि वाढते, सारांश कोणत्याही कारणानें नष्ट झालेली स्नायूची व इंद्रियाची शक्ति पूर्ववत प्राप्त होते. या कोणत्याही ऋतूंत रोगी अगर निरोगी स्त्री पुरुषांनीं घेतल्या तरी फायदेशीर होतात.

२४ गोळयांच्या बाटलीस १ रुपया. ट. ख. निराळा

याशिवाय हिमालयांतील दिव्य वनस्पती पासून महत्प्रयासानें तयार केलेली अमोलिक आणि सत्वयुक्त व हटकून गुण देणारीं औषधें विकाराबद्दल विचार करून पाठवूं. फक्त रोग्यानें आपलें वय व प्रकृतीमान सुवाच्य बाळबोध भाषेंत लिहून कळविणें. (औषधाबद्दल) १ रुपया व ट. खर्चासाठीं ४ आणे पडतील.

पत्ता

श्रीयुत दयाचैतन्य महाराज हिमालय निवासी

वनस्पती वैद्यराज

फणसवाडी मुंबई.

नो० नं० २२

वृद्धपणाचा नाश व नवी जवानी.

नामर्दास मर्द बनविणारी

राजवंशी नवरत्न याकुती,

किंमत रु० १० ट्रेड मार्क "सँडो"

व ढिल्या नसांना मजबूत बनविणारें.

राजवंशी सांध्याचें तेल,

किंमत रुपये ५ ट्रेड मार्क "सँडो."

असंख्य लोकांनीं एकच डबी वापरून अपरंपार शक्ती मिळविली आहे. सरकारचे अॅनॅलायझर, वैद्य व डाक्तर यांनीं तपसून व वापरून उत्तम सर्टिफिकिटें दिलीं आहेत.

ठिकाणा :— **डॉ० डी० एच० भट, यांचा दवाखाना.**

३८ जांवळी मोहल्ला **मुंबई.**

नो० नं० २०

Oriental Government Security LIFE ASSURANCE COMPANy Limited

ESTABLISHED IN 1874.

R. Paterson, Brown, Manager,

HEAD OFFICE—BOMBAY

FUNDSExceed 4 crores

CLAIMS PAID FOR OVER 3 CRORES

IMMEDIATE SETTLEMENT OF CLAIMS

If there be one thing of more importance than another in connection with Life Assurance, it is when claims arise, that the amount due under the policy be paid to the Claimants at the earliest possible date. This the Directors of the 'Oriental' keep well before them and act up to, treating their clients with the utmost liberality.

UNQUESTIONABLE SECURITY.

It is not sufficient to read that a Company's funds amount to a given sum, but it is essential to know how such Funds are invested:—if in miscellaneous and risky investments or how secured.

The Funds of the 'Oriental' are invested in Government Securitie and lodged with the Government Official Trustee of Bombay in terms of the Company's Trust Deed, as Security for Claims arising through deceasr of assured lives, and endowment policies matured.

Government Officers, Professional men, Tradesmen and others by employing portion of their annual income or profits in effecting life policies, at once create a fund equivalent to the savings of many years.

No man can be sure how long he will live, and although he may save money yet, if he dies early before he had time to save much, his wife and family may be in distress. Life Assurance is a means by which this danger is got over. Life being so uncertain, the sooner a man makes up his mind to assure his life the better. Once satisfied of the propriety on he step, do not delay. There are numerous instances in the records of the Oriental' where the delay of a month or less, has left the family without the intended provision.

INFLUENTIAL AND ENERGETIC AGENTS WANTED. For term please apply to the undersigned.

Prospectuses, forms and any further information can be obtained on application to

M. DESOUZA,

CHIEF AGENT Nagpur

CHIEF AGENCY FOR C. P., BERAR & KHANDESH No N. 23

नोटीस

चिरंजीव लक्ष्मण व भाऊराम आनंदा शिंपी रा. माळेगांव बाजार तालुका आकोट जि० आकोला

यांस:—

या नोटीसीनें खालीं सही करणार इजकडून कळविण्यांत येते कीं मयत बापूजी वा एकोबा शिंपी रा० माळेगांव बाजार यानें तारीख २० माहे सप्टेंबर सन १९०९ सालीं मृत्युपत्र माझे नांवें करून ठेविलेंप्रमाणें मृत्युपत्रांत दाखल असलेल्या जमीनीचे उत्पन्नांतून तुह्मीं मजला दरसाल १५० रुपये साल देण्याचे असून तें तुह्मी बरेंच वेळां देण्यास हयगई केल्यामुळें व तुह्मांस वारंवार मागणी केली असतांही तुह्मी देण्याचे नाकारल्यामुळें ... मृत्युपत्रांतील शर्तीप्रमाणें मौजे माळेगांव येथील सर्वे नंबर ९ पैकीं ३ व ... त सर्वें नंबर ५४ पैकीं २ या जमीनीवर मी यंदा सालापासून कबजा केला ... या जमीनीतील माल माझे ... पैसे देण्याची शर्त ... ने माळे... कीची झाली आहे. सबब तुह्मीं या पुढें माझे कबजास हरकत केल्यास तुह्मावर कायदेशीर तजवीज करण्यांत येईल. यापुढें तुह्मी जरी १५० रुपये देण्यास कबुल झालात तथापी मला तुह्मी ती रकम वेळच्यावेळीं द्याल असे मला मागील अनुभवावरून माझा भरवसा बसत नाहीं सबब मला मी अगर माझी मुलगी व सासू या पैकीं कोणी जिवंत असेपर्यंत जमीनीचा भोगवटाच मिळाला पाहिजे सदर्हू नोटीस देण्याचे कारण तुह्मी ता० १६ माहे जुलई सन १९१३ इसवी रोजीं सर्वत्र साहू सावकार व जमिनदार शेतकरी व इतरास आकोले वऱ्हाडसमाचारांत जाहिर नोटीस दिली आहे. ती माझ्या नजरेस आल्यामुळें ही नोटीस देणें मला भाग पडली मृत्युपत्रातील शर्तीप्रमाणें तुह्मी दिलेल्या नोटाशींतील मजकूर बिन आधारी आहे कळावें ता० २४-९-१९१३ इ.

सही

गो ी मर्द बापूजी शिंपी रा० माळेगांवबाजार दस्तुर मुकुंद रावजी

नो० नं० २१

हें पत्र आकोला येथें कैलासवासी खंडेराव बाळाजी ... अज्ञान पालन ... बाई राहणार खामगांव वऱ्हाड समाचार छापखान्यांत नारायण खंडेराव फडके यांनीं सदाशि० नं० १६ ...

त्रिकाल दर्शी आरसा?

तुह्मास भूत, भविष्य, वर्तमान जाणणें असल्यास ही जाहीर खबर वांचून त्वरित ऑर्डर धाडा. ह्या आरशासारखें त्रिकाळ ज्ञान प्राप्त करण्याचें साधन जगांत दुसरें एकही नाहीं. तत्संबंधानें शेकडों- सरटीफिकीटें मिळाली आहेत. श्रद्धाळु मुलें, स्त्रीया आणि पुरुष स्वतःचे विचार आणि त्यांचे परिणाम पाहूं शकतात. गांव परगांव दूर- देशांतर आणि दूरच्या मित्र व सोयऱ्यांच्या खबरा तुह्मांस सहज मिळूं शकतील. अमूक काम होईल किंवा कसें? अमूक बाबतीचे काय परिणाम होतील, व्यापारांत नफा किंवा तोटा, अमुक पदार्थाच्या किंमतीची कमीजास्ती, परिक्षेचे परिणाम, चाकरी वगैरे कांहीं तुमच्या मनाचा खुलासा करावयाचा असल तो सर्व होऊं शकेल. किंमतः —

साध्या कांचेचा रु. २-९ }
बिल्लोर कांचेचा मजबूत रु. ३ ९ } प्रत्येक पोस्टेज सहित.
मुद्दाम मोठे बिल्लोर कांचेचा मजबूत रु. ६ }

हिंदुस्थाना बाहेरच्या ग्राहकानें २ रु० जास्त धाडावें.

आशाभाई वाघजीभाई पटेल मु०
करमसद, ता० आनंद जिल्हा खेडा.

नो० नं० १०

जाहीर नोटीस

सर्वत्रास कळविण्यांत येते कीं भाऊ- राव माधोराव देशमुख रा० लांजुड तालुके मलकापूर यानला कुलमुखत्यार पत्र कोर्टाचें काम करण्यास दिलें होतें. कोर्टाचें काम नसल्यानें आज ता। १७।९।१३ पासून रद्द केलें आहे. यापुढें कोणी त्यांच्याशी कोणत्याच प्रकारचा व्यवहार करूं नये केल्यास मी कोणत्याच प्रकारचा जबाब- दार नाहीं. तरी या नोटीसीनें मुद्दाम कळविलें आहे कळावें ता. १७।९।१३ इ.

सही

रामसींग वा घनेःशामसींग रज- पुत रा० खोलखेड मु० खामगांव हातची नि. असे

नो. नं. ११

जाहीर नोटीस

श्री. सेगांव येथील व इतर सेट साव- कार सर्व लोकांस कळविण्यांत येत आहे कीं माझा चुलता गुणाजी नारायण यानी आपली सर्व स्थावर व जंगम इस्टेट मजला देऊन जिवंत असतांना त्या इस्टेटीबद्दल मृत्युपत्रलेख करून ठेउन नोंदून दिला, हल्लीं गुणाजी मयत झाला सबब सर्व इस्टेटीची मालकी माझी होऊन ती माझे ताब्यांत आहे गुणाजीस एक गंधर्वाची बायको पुंजाई ही अहे तीजला अन्नवस्त्र देण्याचा हक्क आहे सदर्हू इस्टेट लोकांचे नादीं लागून ती गहाण वगैरे देणार असें ऐकलें करितां नोटीसीनें सुचना देतो कीं सदर्हू स. नं. ४९३ व स. नं ७५९ हे कोणी खरेदी अगर गहाण घेऊं नये घेतल्यास ती जबाबदारी त्यावर आहे हे पक्के समजावें कळावें ता. २६।९।१३

सही

सखाराम वा भवानी याचे हातची नि० खु० रेघ

नो. नं. १२

नोटीस

नोटीस घेणारी पुंजाई मर्द गुणाजी माळी इजला—

नोटीस देणार खालीं सही करणार यांजकडून नोटीस देण्यांत येत आहे कीं माझा चुलता ह्मणजे तुझा नवरा गुणाजी नारायण यानीं जीवंत असतांना मजला सर्व स्थावर व जंगम इस्टेट देऊन त्या बद्दलचा मृत्युपत्राचालेख करून नोंदून दिला तो हल्लीं मयत झाला. करितां त्या दस्तऐवजाचे आधारें सर्व इस्टेट माझे ताब्यांत आली व तुजला अन्नवस्त्र देण्याचें जे लेखांत दर्शविलें आहे त्याप्रमाणें तुजला घेण्याचा अधिकार आहे व त्याप्र- माण देण्यास तयार अहे तूं दुसऱ्याचे नादीं लागुन इस्टेट दुसऱ्यास गहाण खरेदी वगैरे देण्याच्या इरादांत असल्याचें समजलें करीतां या नोटीसीनें कळविण्यांत येत आहे कीं फक्त अन्नवस्त्र घ्यावें असे गैरकायदेशीर तूं काम केल्यास ती जबाब- दारी तुजवर आहे व घेणारावर आहे हे पक्के समजावे कळावें ता० २६ ९-१३ इ.

सही

सखाराम वा भवानी याचे हातची नि० खु० रेघ

नो. नं. १३

जाहीर नोटीस

सर्व लोकांस नोटिसीनें कळविण्यांत येते कीं- माझा भाऊ राजाराम उदेभान हा कांहीं कोत्या समजुतीच्या लोकांच्या सल्ल्यानें वागत असतो तो लोकांपासून कर्ज काढण्याच्या खटपटींत आहे. त्याला कर्ज वगैरे काढण्याचें कोणतेही प्रकारची जरूरी नाहीं. तरी सदर्हू राज्याराम ह्यास कोणी रक्कम वगैरे देऊं नये. व त्याच्याशी कोणताही व्यवहार करूं नये केल्यास करणारा फसेल ही नोटीस दिली कळावें ता० १ १०-१३ इ.

मुक्काम आकोला सही

जयराम वा उदेभानजी राहणार

नो. नं. १४ रसुलपूर द० खु०

खुशाल वा पामु कुणबी रा. निमगांव ता. मलकापूर जि. बुलडाणा यांसः-

खालीं सही करणार इजकडून नोटीस देण्यात येते कीं; तुह्मी माझे लग्नाचे नवरे असून तुमचे लग्न लागल्यास सुमारें १२ - १९ वर्षें होत आलीं त्या काळात मी तुमचें घरीं फक्त १२ महिने पावेतो नांदले. तितक्या वेळांत तुह्मी मला मार- हाण करून माझे आईबापाचें घरीं आणून घातले त्यावेळपासून आजपावेतों मी तेथेच रात आहे माझे आईबापानें घेऊन जाण्याविषयीं पुष्कळवेळां आपणास निरोप पाठीवले परंतु तुह्मी कधींच आले नाहींत सात वर्षांपासून मी आपले आईबापाचें घरीं सावकाराचे कर्ज काढून उदरनिर्वाह करीत आहे मला प्रत्येक साली दर माहा ५ रुपये प्रमाणें खावटीचा खर्च लागला आहे त्याप्रमाणें सात वर्षांचें रक्कम रूपये ४२० कर्ज झाले आहे. ते देऊन मला आप घरी घेऊन जावे तसें नकेल्यास मी हीच फारकती समजून दुसरा घरठाव करीन मग तुमचा माझेवर नवरे- पणाचा हक्क कांहींच राहणार नाहीं.

सहीची निशानी आंगठा

मुली मर्द खुशाल कुणबी दई रा० नांदुरा.

नो. नं. १५

नोटीस

ती. रा. रा. गणेश प्रसाद दीनानाथ कनोजा ब्राह्मण फारेस्ट रेंजर राहणार इलिचपूर

यांसः—

खालीं सही करणार याजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं आमचा चुलत आजा कै. बचुसिंग यांनीं १४।१२।१९०२ रोजीं मृत्युपत्र करून ठेविलें आहे त्या मृत्युपत्राच्या आधारें निम्मी जिनगी माझी आहे व त्या शिवाय सावकारापाशीं जी अमानत धरवर आहे तिच्यापैकी निम्मे धरवर माझी आहे. तुमचा दीळ आतां बिघडला आहे आणि तुह्मी कल्याणाच्या दृष्टीनें माझ्याकडे पहात नाहीं. तर ही नोटीस पोचल्या तारखेपासून ८ दिवसाचे आंत तुह्मी स्थावर तिन्ही वेरींच्या ७ कोठड्याची निम्मे- निम्मे वाटणी करून द्यावी व सावकाराः- कडील निम्मी धरवर माझ्या नांवें जमा करून द्यावी. तुह्मी वाटणी करण्याचें कांहीं तरी ढोंग करून मला बुडवूं पहात आहां तर चार पंचाच्या सल्ल्यानें योग्य निकाल करावा नाहींतर कोर्टमार्फत दावा करून जिनगी ताब्यांत घ्यावी लागेल, आणि मग तसें करण्याचा व या नोटिशीचा खर्च तुह्मास द्यावा लागेल. कळवें ता. २९ सेप्टेंबर १९१३ इ.

सही

मोहन प्रसाद नीळकंठ प्रसाद कनोजा ब्राह्मण अज्ञान पालन करणार आई अंबिया बाई राहणार खामगांव निशाणी

नो० नं० १६

मी कुण[illegible] कुणबी राहणार मौजे डासाळे [illegible] जि० बुलडाणा इजकडून गणपत मोतीराम कोल्हे हल्लीं राहणार ता० बाळापूर जि० आकोला

यांसः—

या नोटिशीनें कळविण्यांत [illegible] मी तुमची गंधर्वाची बायको आहे झाल्यावर आपण मला दोन [illegible] लग्नाचे बायकोचे सांगण्यावरून माझे वरील सर्व डागीने घेऊन मला मारहाण करून हाणून दिले [illegible] मी माझे बापाला बरोबर घेऊन मुक्कामीं आले परंतु आपण तेथें लग्नाचे बायको बरोबर लिखोरे [illegible] सासरवाडीस राहण्यास गेले असे मला हाणून देण्यास बारा मही[illegible] मी सावकाराचें कर्ज दरमहा [illegible] रुपयेप्रमाणें बरा महिन्याचे ४८ [illegible] रुपये उदरनिर्वाहा कारितां कर्ज केले तर तें सदर्हू कर्ज देऊन मला घेऊनजावे. मी नांदण्यास तयार आ[illegible] आपण माझे बापास गंधर्वाचे वेळे [illegible]रनामा लिहून दिला आहे त्याप्र[illegible] नांदण्यास तयार आहे तर ही [illegible] पावल्यापासून १५ दिवसाचे अ[illegible] लिहिलेलें कर्ज देऊन मजला घेऊ[illegible] जर असें न कराल तर ही नोटीस हीच फारकती समजून [illegible] घरठाव करीन मग तुमचा म[illegible] गंधर्व करणारावर कोणतेच प्रकारचा चालणार नाहीं कळावें ता० १[illegible]

दस्तुर काशिरामसिंग डासळ[illegible]

सही

कुंगरी मर्द गणपत कोल्हे राहणार मौजे [illegible] निशानी खुद

नो. नं. १७

जाहीर नोटीस

वि० सीनीअर सबजज्ज सा० आकोला

सक्सेशन सर्टिफिकीट नंबर ९[illegible] १९१३ नेमकी तारीख १-११-१९[illegible]

अर्जदार

अंबाबाई मर्द उकर्डा जात [illegible] रा० आकोळा सर्व लोकांस कळवि[illegible] येते कीं वरील अर्जदार यानें सु[illegible] सर्टिफिकीट मिळण्याचा अर्ज आमचें [illegible] तारीख २४-९-१९१३ इसवी रोजीं असून त्याची चौकशीची तारीख १-१[illegible] ची नेमली आहे तरी त्या तारखेस [illegible] कांहीं तक्रार असेल त्यानीं सकाळीं [illegible] वाजता आमचें कोर्टात हजर व्हा[illegible] केल्यास वरील अर्जदार यास सर्टि[illegible] देण्यांत येईल व पुढें कोणतीही [illegible] ऐकिली जाणार नाहीं कळावें ३०[illegible]

R. N. Trivedi

सीनीअर सब[illegible]

नो० नं० [illegible] मुबई

Regd. NO ।

१३ माहे आक्टोबर सन १९१३ इ० ५

आहेस हें बरें नाहीं. कळावे. ता. ९-१ ... इ०

वऱ्हाडसमाचार.

Berar Samachar.

वर्ष ४७] आकोला-- सोमवार तारीख १३ माहे आक्टोबर सन १९१३ इ० [अंक ४०

वर्गणीचे दर

आकोल्यांतील लोकांस........१ रुपया
बाहेरगांवीं ट. हां. .... २ रुपये
वर्गणी आगाऊच घेण्याची वहिवाट ठेविली आहे.

नोटीशीचे दर

दर ओळीस दीड आणा.
हेडिंगच्या दोन ओळी धरल्या जातील-
नोटीस सुवाच्य असली पाहिजे.

सूचनाः- गुरुवारच्या आंत येणाऱ्या नोटीसा त्याच आठवड्यांत घेतल्या जातील. पाठुदें येणाऱ्या नोटीसास स्पेशल चार्ज पडेल.

जाहिरात

मुंबई ब्यांकेची सेव्हिंग ब्यांक.

ह्या बँकेंत खालीं दिलेल्या अटीवर ठेवी ठेवितां येतात.

कोणत्याही वर्षाचे १ ले जानेवारी आणि ३१ दिसेंबर याच्या दरम्यान एक हजार रुपये पर्यंत पैसा ठेविला जाईल.

ठेवी दोन अथवा अधिक इसमांच्या नांवावर ठेवतां येतील आणि तो पैसा त्यापैकीं एकास अथवा जास्त इसमांस अगर यापैकीं मयताचे मागें राहील त्यांस काढतां येईल

व्याज दर साल दर शेंकडा तीन रुपयाप्रमाणें दिलें जाईल. व्याजाची आकारणी प्रत्येक महिन्याची जी कनिष्ठ शिल्लक असेल तिजवर केली जाईल. मात्र पांच हजारावरील शिल्लक रकमेस व्याज नाहीं. नियमांच्या प्रती बँकेंत अर्ज केला असतां मिळतील.

मुंबई ब्यांक } G. A. Phillips.
आकोला ९।९।०९ } एजंट
नं १

मुंबई बँकचें सोनें.

मुंबई बँकचा छाप असलेल्या उत्तम कसाच्या सोन्याच्या चिपा मुंबई बँकच्या आकोले आणि उमरावती येथील ऑफिसांत विकत मिळतील. गिऱ्हाइकानें जास्त माहिती करितां बँकेंत तपास करावा.

एका चिपचें वजन २६ $\frac{२}{१}$ तोळे असतें. साधारण भाव वऱ्हाड समाचार वर्तमानपत्रांत व जारभाव ह्या सदराखालीं सांपडेल.

मुंबई बँक } G. A. PHILLIPS.
आकोला २१-९-१० } एजंट.
नो० नं० २

अजब करामत.

बालक्षुधा निवारण- लहान मुलांस वर दूध घालण्यानें होणारें संग्रहणी, उडतें इत्यादि सर्व विकारावर हें सत्व अप्रतीम गुणकारी आहे. मुलें हैसेनें घेतात. किं० १ डब्यास १।. रुपया.

हेमसुधा- धुपणी हा रोग पुष्कळ स्त्रियांना जडतो. यावर खात्रीचा उपाय न मिळाल्यानें कित्येक स्त्रिया कुचमत आहेत. या औषधानें कसलीही धुपणी नाहींशी होऊन अंगांत तरतरी येते. परमा व गरमी यावर ही याचा तात्काल गुण येतो. कित्येकांची खात्री झाली आहे किं० १ बाटलीस ३ रु०

कामधेनुगुटिका- अलीकडील निरानिराळ्या परिस्थितीमुळें लेकुरवाळ्या आयांना दूध येत नाहीं. त्यामुळें मुलें अशक्त व रोगी होतात. याचे सेवनानें पुष्कळ निरोगी दूध येते. पुष्कळांना अनुभव आला आहे. किं० ३ गोळ्यास ८६ आणे.

जानकीबाई रानडे } सांगली,
नर्स ॲण्ड मिड्वाईफ. }
नो० नं० ३

रामबाण उपाय.

रक्तपिती व कोड

दहाहजार पुड्याफुकट. आह्मीं आमच्या औषधाची खात्री पटावी ह्मणून १०००० नमुन्याच्या पुड्या करण्याचें योजिलें आहे या पुड्या वरील महारोग दुरुस्त होण्यासारख्या आहेत. हे त्या निःसंषय सिद्ध करितील. या पुड्या वापरून अनुभव पहावा ह्मणजे खात्री होईल. नमुन्याच्या पुडीची किंमत फक्त ८= ठेविली आहे ही किंमत फक्त टपाल हशील वगैरे खर्चापुरतीच आहे

२ आह्मीं रक्तपिती, कोड, हे कसे उद्भवतात त्याची शुश्रुषा कशी करावी? वगैरे माहितीचे इंग्रजी व बंगाली भाषेंत पुस्तक तयार केलें आहे तेंही पण गरजूंनीं अवश्य वाचण्या लायक आहे. ह्मणजे त्या पासून त्वचे संबंधीं रोगाची पूर्ण माहिती होईल किंमत फक्त ट. ख. सह ॥=सर्व पत्र व्यवहार इंग्रजींत करावा.

पण्डीत कृपाराम
८ नंदीबागानलेन पो. सालकिया जि. हावरा.
नो० नं० ४

जाहिरात

सर्वत्र लोकांस जाहीर करण्यांत येते कीं श्रीसमर्थ गजानन आवलीया महाराज संस्थान शेगांव यांचे समाधीचें (मंदीराचें) काम बांधण्याचे सुरू आहे यास लागणारा खर्च फार असून तो लोकाश्रयावर अवलंबून आहे. वर्गणीचें कामीं संस्थानाकडून हरी कुकाजी आणि बंकटलाल भवानीदास व गोपाळ मारुती लउळ व रावजी नारायण महाजन यांस वसूल करते नेमिले गेले आहे. कांहीं लोक हरदास संन्याशी वगैरे हे या मठाचें कामासाठीं वर्गणी वसूल करतात ह्मणून समजतें त्यांस वर्गणी न देतां या वरील ४ इसमासच वर्गणी देत जावी. चार इसमाबद्दल ज्यास संशय येईल त्यांनीं वर्गणी शेगांवकर भिकाजी खंडुजी पाटील यांचे दुकानीं मनीआर्डरीनें पाठवावी.

व्यवस्थापक
रामचंद्र कृष्णाजी पाटील
नो० नं० ५

धी प्रताप स्पिनिंग वीव्हिंग आणि मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी लिमिटेड, अमळनेर

वरील कंपनीचें वाढलेल्या भांडवलासह १५,००,००० पंधरा लक्षांचें भांडवल असून त्याचे प्रत्येकीं १०० शंभर रुपये प्रमाणें १५,००० भाग केले आहेत. त्यांपैकीं आजपर्यंत अजमासें १०,६०० भाग खपले जाऊन बाकी अजमासें ४४०० भागच खपावयाचें राहिले आहेत.

गेले तीन चार सालांत कपाशीचे वाढलेले भाव राहून त्या प्रमाणानें कापडाचे भाव वाढले नाहींत ही गोष्ट ध्यानांत घेतां ह्या कंपनीनें कधीं कमी केव्हां ज्यास्त मिळून दरसाल दरशेंकडा(६) रुपये प्रमाणें व्याज भागिदारांस देऊन शिवाय जवळ जवळ ९५०००) पंचाण्यव हजार रुपये डिप्रिसियेशन व रिजर्व्ह फंडाना जमा ठेविली आहे. सन १९१० साल सूत कापडांचे व बरेंच गिरण्यास अनिष्ट गेले आहे व त्या सालीं देखील ह्यांनीं साडे चार रुपये प्रमाणें व्याज भागीदारांस वाटलें आहे.

कोणताही कारखाना नवीन सुरू होतांना त्याचे भाग घेणें ह्मणजे कारखाना सुरू होईपावेतों निदान दोन वर्षें पावेतों तरी भागिदारास त्यांचे पुंजीवर कांहीं व्याज मिळण्याची उमेद करणे नकोच. ही कंपनी वर दाखविलेल्याप्रमाणें व्यवस्थितपणें चालू आहे. आतां भाग घेणारांनीं रक्कम भरली कीं त्याच दिवसापासून त्यांच्या त्या रकमेवर पूर्वींचे भागीदारांस जो शेंकडा नफा वाटण्याचें ठरेल त्याच दरानें नफा मिळणार आहे. हल्लीं भागांची मागणी बरीच येते आहे. करितां भाग घेणारांनीं त्वरा केलेली बरी.

अर्जाचा फार्म व आणखी कांहीं विशेष माहिती कोणास पाहिजे असल्यास खालील पत्त्यावर पत्र व्यवहार करावा.

मोतीलाल माणकचंद आणि
कंपनी सेक्रेटरीज ट्रेजरर्स आणि
एजंटस
नो० नं० ६

अनायासें देवदर्शन.

नोटपेपर्सः- श्री गजानन, दत्तात्रय, मारुती, शंकर व नरहरी या पैकीं कोणती ही एक मूर्ती रंगांत दाबून उठाव (एम्बास) छापलेले, १०० ग्रेप्रनाईट नोट पेपर्स व त्याच्या बेताची चौकोनी १०० कव्हरें प्रत्येकीं किंमत ८८ व्हीपीनें ८१२ दोन्हीमिळून किंमत रु. १ व्हीपीनें रु. १८६

सर्वत्र एजंटस् पाहिजेत
पताः- बेंद्रे आणि कंपनी पुणें सिटी
नो० नं० ७

हिंदुस्थानावर अरिष्ट.

हिंदुस्थानातील राहिवाशांच्या पाठीस ज्वर व हिंवताप यांचें अरिष्ट सदोदित लागलेलें आहे पण त्याचा प्रतिकार करण्यास बाटलीवाला यांचें हिवतापाचें औषध व गोळ्या हे रामबाण आहेत. ताप किंवा शीतज्वर येणारसें वाटतांच हें औषध घ्यावें. किं. १ रु

बाटलीवाला यांच्या निस्तेज लोकांसाठीं शक्तिकारक गोळ्या

हें औषध घेतल्यानें भागवटा, मेंदूचे श्रम, पौरुषनाश, अशक्तता व क्षयरोगाचें स्वरूप, त्याप्रमाणें अजीर्ण इ. इ. विकार. तावडतोब दूर होतात. किं रु. १८८

बाटलीवाला यांचें दंतमंजन.

हें दंतमंजन मायफळाशीं कांहीं इंग्रजी औषधांचा वैद्यकीय रीतीनें मिलाफ करून बनविलें आहे. किं. ८४

बाटलीवाल्याचें गजकर्णावर मलम

यानें गजकर्ण, कुजली खरूज याचा विकार एका दिवसांत नाहींसा होतो. किं. ८४

हीं औषधें सर्व औषधी विकणाऱ्या दुकानावर व डॉ. एच. एल. बाटलीवाला जे. पी. मु वरली लेबोरेटरी दादर, मुंबई यांजकडे मिळतात.

नो० नं० ८

…खवडा, फोड, आग-
जखम, खाजून आग व पाणी सुटणें
…ांद्या, इसब, नायटा, बद, व्रण, नासूर,
…पदंश, गळव, भद, यांवर आमचे मल-
… येतो. हागवण कॉलरा वांति, पोटशूळ
…त वात धरणें, अजिर्ण, भुसट ढेंकर,
…श, दमा, खाशी, वळ येणें, पेटकेयां-
र … कापूर, शोप, पुदीना पेपरमींट, धने,
…जवान, हिंग, सुंट, यांचे अर्क ९ मिनि-
…त गुण देऊन ८ दिवसांत पूर्ण फायदा
…रितात. उन्हाळी, परमा, गरमी, चहा व
…डी पासून आतष, मुत्रकृच्छ ऊन लागणें
…वर दवना, रेवाचेनी, मंजिष्ट यांचे अर्क
… दिवसांत फायदा किंमत ८ आणे.
…लार्क किं. ४ आणे वि. खु. पत्रद्वारें.
क्या. फुकट.
व्ही. आर. मुळे, नांदुरा.
जी. आय. पी.

नो० नं० २१

नोटीस

नोटीस बेशमी गंगु मर्द बापुजी जात
…बी आडनांव राऊत रा. मौजे कोल्हाळ
…गिरोली ता. मंगरुळपीर जि. आकोला
यांसः—
…ली सही करणार याजकडून नोटीस
…त येते कीं तूं मजरे कोल्हाळ ता०
…ळपीर जि० आकोला येथील सेतसर्वे
१४१ एकर गुंठे २९८३
…ार रुपये २२८८ या सेताचें खातें
… नांवानीं आहे व शेत तूंच वहित
…स. माझे हिशाचीं शेतें नंबर १२६
…त नंबर १४० याचें खातें तुझे
…नीं माझा वडील चुलता नामें बापुजी
… झाल्यापासून झालें. तूं बापुजीची
…ची बायको आहे. तेव्हां जो पावेतों
…ांवंत आहे तो पावेतों सेत नंबर
… चा उपभोग घेत जावें. आह्मी
उपभोग घेण्यास हरकत करीत नाहीं
… तूं वरील सेत नंबर १४१ मजरे
…रची विक्री करणार असें मला सम-
… वरून या नोटिसीनें तुला कळविलें.
… सेताची विक्री किंवा गहाण किंवा
…स वगैरे सेत तूं कोणास दिलें तर
…जबाबदार होशील. तशीच तुझे जवळ
… राहण्याचें माळवद खांब १२ चे
…ान २ बैल चिरीवगाडी एक १ व
… सोन्याचे डागिने व इतर भांडें वगैरे
इस्टेटीची अफरातफर केल्यास व तूं
पश्चात् मला नविचारतां तूं आपले
…या घरच्या मुलास वगैरे दिल्यास तूं
…दार होशील तूं कोणास कोणतें प्रकारें
…व जागा कोणास लिहून देऊं नये.
…झा साक्षात पुतण्या आहे. मी तूं
…र इस्टेटीचा मालक आहे जी तुझे
इस्टेट आहे त्याचा मी अधिकारी
ह्मणून तुला नोटीस दिली. कळावें
…७-९-१३ इ०

दस्तुर
नारायण रामासा महाजन मानोरा
सही
…ना सोनाजी राऊत
…असला …नर खुद्द.
पुष्कळसा खोलपणा
…म्यत्व झांकण्यास तो पुरा होत

नोटीस

रा. रा. नथमल्ल सोमानी साहू दुकान आकोले यांस

गणेशदास भिवराज दुकान शेगांव यांचा जयगोपाळ वि- वि. तुमच्या कडे तानजा पेंठ आकोला येथील आमच्या मालकीचें दुकान माडीसह दरमहा २० रु. भाड्यानें आहे. त्याची मुदत येत्या अश्विन वद्य ३०ला संपते. आम्हास दुकान खालीं करून देण्या विषयीं आम्ही ही लेखी नोटीस देत आहो तर त्या प्रमाणें साल संपतांच दुकान खालीं करून द्यावे- आणि आजपर्यंत तुमच्या कडे भाडें पुष्कळ थकलें आहे त्याचाहि लवकर निकाल करावा. नाहीं तर कोर्ट मार्फत सर्व दाद मिळवावी लागेल. आमचें दुकान तुह्मी मुदतशीर खालीं करून न द्याल तर कोर्ट मार्फत ताबा घेई पर्यंत तुह्माला दरमहा शेंभर १०० रुपये प्रमाणें भाड्याची नुकसानी भरून द्यावी लागेल. कळावे. या नोटीशीचा खर्च तुह्मावर पडेल. ता० ७-१०-१३

सही

गणेशदास भिवराज दस्तूर राधाकी-

नो. नं. २३ सन भिवराज

पत्र व्यवहार

इजारदार व इनामदार सभा यवतमाळ

जनाब कमिशनर साहेब बहादूर प्रांत वऱ्हाड याचे हुकमावरून त्यांचे मुलाखती करितां इजारदार सभेची कमेटी ता. २ माहे आक्टोबर सन १९१३ इ. रोज गुरुवारीं सकाळीं आठ वाजतां मे. डेप्युटि कमिशनर साहेब याचे कचेरींत भरली होती. सदर भेटीच्या प्रसंगीं ज. कमिशनर साहेबांनीं इजाऱ्यांतील टेनन्सी [कुळां-संबंधीं] प्रकरणांत इजारदारांस विचारलेल्या प्रश्नांवर जमलेल्या इजारदारांनी जो अभिप्राय दिला त्याचा सारांश सर्वांचे माहिती करितां प्रसिद्ध करण्यांत येत आहे.

साहेब बहादुरांनीं प्रथम, इजाऱ्यांतील कुळाचे खालील प्रमाणें तीन वर्ग केले:—

(१) इजाऱ्यापूर्वीचें कूळ [anti Izara tenant]

[२] इजाऱ्याचे मुदतींत ज्यानें शेतें वहीत केली व जो आतापर्यंत तींच शेतें वाहात आहे असें कूळ, (Post Izara tenant of long Standing) व [३] अलीकडच्या काळांतला वाहितदार (Izara tenant of short period)

असे तीन वर्ग करून दुसऱ्या दोन वर्गांतील कुळांना इजारदार कांहीं हक्क देण्यास तयार आहेत कीं नाहींत असल्यास ते हक्क कोणत्या प्रकारचे वगैरे प्रश्न केले. त्यावर इजारदारांनी आपलें मत दिलें तें असें:-

१ पोष्ट इजारा टेनन्ट्स ह्मणजे जे वहीतदार इजाऱ्याच्या बहुतेक सुरुवातीपासून इजारदारा बरोबर आजपर्यंत नेमकें शेत वहीत करीत आहेत अशा वहितदारांना कांहीं वहितीचे हक्क देण्यास इजारदार तयार होतील. परंतु ज्याची वहिती सुरुवातीपासून नेमक्याच शेतावर नाहीं अशा कुळांस कांहीं ही हक्क इजारदार देऊं इच्छित नाहींत.

२ ज्यांस इजारदार कांहीं हक्क देण्यास तयार होतील ह्मणून सांगण्यांत आलें, त्या ह्मणजे जुन्या कुळापासून इजारदारांनीं सरकारी आकाराच्या पांच पटीपेक्षां जास्त मक्ता घेऊं नये. व तो ही मक्ता एका सेट्लमेंटच्या मुदतींत ह्मणजे ३० वर्षांत तीन हप्त्यापेक्षां जास्त नाहींत अशा क्रमानें वाढवावा.

जें कूळ आतांपर्यंतच इजारदारास पांच पटीपेक्षां ज्यास्त मक्ता देत आलें आहे त्याचे पासून पूर्वी प्रमाणेच मक्ता घेण्याविषयीं इजारदारास हक्क असावा. अशा कुळाचा मक्ता इजारदारास आणखी वाढवितां येणार नाहीं इतकेंच.

३ ह्या जुन्या कुळांना फक्त वहिती पुरतें एकत्र कुटुंबांतील सरळ वारसाचे हक्क (lineal peirs only) देण्यास इजारदार तयार होतील.

४ इजारदाराची लेखी संमति मिळाली तरच ह्या कुळाला फक्त एक वर्षा करितां आपलें शेत दुसऱ्याला लावून काढतां येईल.

परंतु तें कूळ एकादी विधवा बाई असेल अथवा एकादें अज्ञान मूल असेल तर मात्र ही परवानगी इजारदारानें अवश्य दिली पाहिजे.

५ ह्या जुन्या कुळाला शेतांत कांहीं सुधारणा करणें झाल्यास त्यानें इजारदाराची लेखी परवानगी घ्यावी. अशा सुधारलेल्या शेतावर मुद्धां इजारदारानें पांच पटीपेक्षां जास्त वायदा वाढवूं नये.

६ जेव्हां इजारदार व त्याची सर्व प्रकारची इजाऱ्यांतील कुळें यांचे मध्यें लेखी-कबुलायती असतील तेव्हां कबुलायतींतील शर्तिप्रमाणें इजारदारांचे व कुळांचे हक्क समजले जातील. त्यांस वरील नियम लागू नाहींत.

७ दुष्काळ अगर दुसरें कोणतेंही कारण न एकतां कुळाकडून इजारदाराचा वायदा ‘ मक्ता ’ ठरलेल्या वेळीं वसूल न झाल्यास इजारदारास त्या कुळाकडून शेत काढतां येईल.

८ जरूर पडेल तेव्हां सर्व प्रकारच्या कुळापासुन ठरलेला मक्ता वसूल करण्यास सरकारनें इजारदारास रेव्हेन्यू कोर्टमार्फत मदत द्यावी. व या करितां नॉनज्युडिशियल बुक सर्किलर्स व्हाल्यूम ३ यांतील रेव्हेन्यू बुक सार्किलर नं. ४ हें पुन्हा जारी करावें.

येणें प्रमाणें जमलेल्या इजारदारांनीं मतें प्रदर्शित केलीं. जनाब कमिशनर साहेबांनीं कबूल केल्याप्रमाणें जेव्हां या नियमांचा मसूदा फिरून एकदा या सभेच्या विचाराकरितां सरकारांतून पाठविण्यांत येईल तेव्हां जिल्ह्यातील सर्व इजारदार लोकांची जनरल मीटींग भरवून या बाबतींत त्यांचें कायमचें मत सरकारास कळविण्यांत येईल कळावें ता० ६।१०।१९१३ इ.

आपला

दत्तात्रय कृष्णाजी काणे

सेक्रेटरी

इजारदार सभा यवतमाळ.

पत्रव्यवहार

…कोला

२९—९—१९१३

रा. रा. एडिटर “ वऱ्हाडसमाचार ” यांस,

खालील चार ओळीस आपल्या पत्रांत जागा द्याल अशी आशा आहे. आज जवळ जवळ महिनाभर भारत नाटक मंडळी येथें प्रयोग करीत आहे. त्या मंडळीनें खालील सूचना कडे लक्ष दिल्यास त्याचा व जनतेचा बराच फायदा होईल.

(१) नाटकास वेळचे वेळीं सुरवात करावी. अगोदरच सुरवातीची वेळ १० ची असते. त्यांतून मंडळी सवा दहाचे अगोदर क्वचितच खेळास सुरवात करते. माझे मतें नाटकास नऊ वाजतां सुरवात व्हावी ह्मणजे नाटक एक किंवा दिडाचे सुमारास आटपण्याचा संभव असतो. व प्रेक्षकांस नंतर पांच किंवा सहा तास झोप मिळण्याची आशा असते. मंडळीस हें माहीत नाहीसें दिसतें कीं पुष्कळ मंडळीचें नाटकाला न जाण्याचें कारण जाग्रणाची भीती हें असतें.

(२) बऱ्याचशा पात्रांनीं आपल्या अभिनयातील फाजील कृत्रिमपणा काढून टाकावा. उदाहरणार्थ मुख्य स्त्री पार्टानें वारंवार रडण्याचा आवेश दाबून टाकावा, व वाजवी पेक्षा फाजील चंचलपणा अथवा विकारांची छाया वर्तनांत अथवा तोंडावरून दिसूं देऊं नये. “ वधूपरीक्षेंत ” न्यायाधीश आपले भारदस्तपणाचा प्रेक्षकावर ठसा उमटविण्या साठींच कीं काय, प्रत्येक वाक्य शुद्ध वाचना प्रमाणें व एखाद्या यंत्रांतून थापूनथोपून काढल्या प्रमाणें ह्मणतात, व प्रत्येक वाक्याच्या शेवटीं मानेला असा कांहीं वळसा देतात कीं प्रेक्षकांना असें वाटूं लागतें कीं न्यायाधिशांच्या मानेच्या हाडांतच अशी कांहीं यांत्रिक योजना करून ठेविलेली आहे कीं तिच्या योगानें त्यांची मान बाहुलीप्रमाणें नियमित वेळानें हलवी.

३ मुख्य पुरुषपार्टी जरी कृत्रिमपणाला बळि पडत नाहींत, तरी त्यांच्या अभिनयाचा प्रेक्षकावर मुळींच परिणाम होत नाहीं. ह्याचें मुख्यतः कारण हें कीं ते आपले प्रत्येक काम इतके झटपट उरकून टाकण्याच्या गडबडींत असतात कीं प्रेक्षकांनां त्यांच्या अभिनयाकडे आणि भाषणाकडे एकदम लक्ष्य पुरविण्याची मारामार पडतें. ह्याशिवाय, नाटक सुरू झाल्यानंतर प्रेक्षकांना दिसेल अशा तऱ्हेनें विंग मागें पुढें करणें, नाटक सुरू होण्यापूर्वी उगीच दोन तीनदा कर्कश शिंग फुंकणें, नायकानें नायिकेला विहिरींतून बाहेर काढल्यावर तिला थोडातरी पाण्याचा स्पर्श झाला आहे असें दाखविणें, इत्यादि बाबीकडे मंडळीनें लक्ष्य दिल्यास कंपनी अधीक लोकादरास पात्र होईल.

नाट्य हितेच्छु

„टिपनिसांच्या „कमलेचें„ रंगभूमिवर अवतरण„

टिपनिसांची „कमला„नाट्यग्रंथ या नात्यानें कोणत्या दर्जाची झाली आहे या विषयीं विशेष चर्चा करण्याचा आज माझा विचार नाहीं. „कमला„ रंगभूमीवर कशी काय वठते याचा विचार मी, साधारण प्रेक्षक,

या नात्यानें करणें आहे. परंतु या नाटकावर जे कित्येक आक्षेप करण्यांत येतात ते टीकात्मक ज्ञानें माझ्या मतें बरेच निराधार आहेत. कांहीं मतकाणी ह्मणतात, नाटकांत जें चित्र दाखविलें आहे तें आपल्या समाजाचें नव्हे. ज्यांना ज्यांना पुण्यामुंबई कडील श्रीमान सुशिक्षित व सुधारणेच्या बाबतींत ज्यांनीं बरेंच पुढें पाऊल घातलें आहे अशा घराण्यांतील चालीरीतीं लक्ष्यपूर्वक अवलोकन करण्याचा प्रसंग येतो, त्यांना तरी नवऱ्यानें आपल्या बायकोची आपल्या मित्रमंडळीशीं ओळख करून देणें, गृहीणीनें आपल्या पतीच्या मित्रा बरोबर त्यानें लिहिलेल्या ग्रंथाविषयीं चर्चा करणें, वगैरे सारख्या गोष्टी आपल्या बदलत जाणाऱ्या समाजांत मुळींच घडून येत नाहींत असें ह्मणतां येणार नाहीं. जें एखाद्या नाटककर्त्यानें लिहिलेलें आहे तें तसें नसावें अशा धोरणानें टीका करणें सोपें; परंतु, नाटककर्त्याच्याच दृष्टीनें पाहूं गेलें असतां, तें कसें असावें हें सांगणें टीकाकारांना बरेंच जड जातें. केवळ दोषमूलक दृष्टीनें कोणत्याही गोष्टीवर टीका करण्यास प्रवृत्त झाले ह्मणजे गुणा पेक्षां दोषच जास्त दृष्टोत्पत्तीस यावयाचे. ज्याप्रमाणें शेक्सपीअरच्या "वीपिंग फिलॉसफरला" अरण्यांतील एकांतवास व सृष्टीसौंदर्य यांच्या योगानें फार आनंद होत असे, परंतु, अरण्यांतच राजवाड्यांतील वैभव अनुभविण्यास न सांपडल्यामुळें दुःख होत असे, त्याच प्रमाणें कांहीं टीकाकारांना, नाटक आहे तसें अहे हें पाहून थोडेसें बरें वाटतें, परंतु तें असावें तसें नाहीं हें पाहून टीका करावीशी वाटते. ह्या टीकाकाराकडे पाहून कधीं कधीं मलाही ह्या टीकाकारांना इतकी तरी टीका करण्याची अक्कल आहे हें पाहून त्यांच्या बद्दल थोडेसें कौतुक वाटतें; परंतु, त्यांच्या अंगीं अधीक मार्मिकपणा व गुणग्राहकत्व नाहीं हें पाहून त्यांची कींव येते. कांहीं कांहीं टीकाकार एखाद्या नव्या नाटककाराची खोड जिरविण्यासाठीं अस्तन्या मागें सारून पुढें येतात. परंतु जुन्या नांवाजलेल्या नाटकावर विचारपूर्वक टीका करण्याचें त्यांच्या लक्ष्यांतही येत नाहीं. अथवा तसें करण्यास त्यांना धीरही होत नाहीं. मला अजूनही **"त्राटकेंतील"** पिल्याच्या भूमिकेचें मोठें गूढ आहे. पिल्या सारखा धूर्त व कावेबाज चाकर धन्याच्या **"ठोठाव"** या हुकुमाबद्दल गैरसमज करून घेतो काय, अस्तन्या मागें सारून कडक मालकाला ठोठावण्यास धावतो काय, व प्रेक्षक समूह टाळ्यांचा कडाका उडवून नाटककाराचें व नटाचें कौतुक करतात काय! सर्वच आश्चर्य!! पण बोलावें कोणी? शेक्सपीअर पडले महाकवी. आणि केळकर पडले प्रोफेसर. शेक्सपीअरची गेझोलिंड तिच्यावर आसक्त झालेल्या आर्लेंडोला सांगते कीं "तुझ्यासारखे वीसजण मला चालतील." कारण काय तर तूं चांगला आहेस, आणि चांगली वस्तु कितीही असली तरी कमीच पडणार. ह्या तत्वज्ञानांत पुष्कळसा खोलपणा असला तरी भाषेंतील ग्राम्यत्व झांकण्यास तो पुरा होत नाहीं. असो, "कमळेचें" ग्रंथ या नात्यानें निरिक्षण करण्याचा, वर सांगितल्याप्रमाणें, माझा आज विचार नाहीं. तर "कमला" रंगभूमीवर कसें वठतें हें पाहण्याचा माझा विचार आहे.

नाटकांतलि मुख्य स्त्री पार्टें दोन आहेत. कमला व राधा. कमलेचें काम करणाऱ्या नटाच्या अंगीं निसर्गतःच स्त्रीपार्टाला योग्य असे पुष्कळसे गुण आहेत. मोहक विकारदर्शक चेहरा, मधुर वाणी, सुबक बांधा पाणीदार डोळे, हीं सर्व आयुधें त्याच्या जवळ असूनही, आपलें काम बसविण्याची त्यानें बरीच तयारी केलेली असल्यामुळें त्याची भूमिका रंगभूमीवर बरीच खुलून वठते. माझ्यामतें ह्या पार्टानें आपल्या अभिनयांत कमी चंचलता व अधीक भारदस्तपणा दाखविल्यास त्याचें काम अधीकच खुलून दिसेल.

राधेचें काम ठीक होतें. हें पात्र रंगभूमीवर येतांच प्रेक्षकांना राधेचा पाताळयंत्रीपणा व विषयासक्तीही दृग्गोचर होऊं लागतात. उणीव एवढीच असते कीं राधेच्या अंगच्या प्रच्छन्न प्रेमळपणाची झांक पांचव्या अंकांत तिला पश्चात्ताप होईपर्यंत तिच्या अभिनयावरून एकदांही दिसून येत नाहीं; एवढेंच नाहीं तर तिच्या अंगीं पांचव्या अंकांत दाखविलेला पश्चात्ताप होण्यासारखा तरी चांगुलपणा केव्हां आला होता, याचें प्रेक्षकांस गूढ पडतें. नाटक कर्त्याच्या रोखावरून असें दिसून येईल कीं राधाबाई ही केवळ कांहीं अनुषंगिक कारणामुळें बिघडलेली होती. खरोखरी ती प्रेमळ व सत्वशील होती. परंतु ह्या तिच्या गुणांचा परिपाक नाटकाच्या अखेरपर्यंत दिसून येत नाहीं.

पुरुषपात्रांपैकीं मुख्य पात्र नानासाहेबाचें. हें पात्र आपलें काम इतकें उडत उडत व सहजगत्या करण्याचें भरीस पडतें कीं त्याच्या अभिनयाचा प्रेक्षकांवर मुळींच परिणाम होत नाहीं. प्रत्येक नटानें आपल्या कामांत ज्यास इंग्रजींत "स्टेज इफेक्ट" ह्मणजे नाटकीपणा ह्मणतात तो नाटकीपणा आणण्याचा केवळ प्रेक्षकांवर परिणाम करण्यासाठींतरी प्रयत्न केला पाहिजे. नटाचेअंगीं थोडातरी नटवेपणा असल्याखेरीज त्याचें काम इतर दृष्टीनें जरी कितीही चांगलें वठत असलें तरी तरी तें प्रेक्षकांस कसें निरस वाटतें ह्याचा मासला ह्या पात्राचें काम होय. आतां कोणी ह्मणेल कीं अभिनयांत उगीच कृत्रिमपणा आणून काय उपयोग? बरोबर आहे फाजील कृत्रिमपणा आणण्यांत एक प्रकारचा अस्वाभाविकपणा उत्पन्न होतो. परंतु नटानें कोणती एक गोष्ट जर शिकण्याजोगी असेल तर ती ही कीं, त्यानें आपल्या कामांतील नटवेपणा उघडकीस न येऊं देतां त्याच नटवेपणाच्या योगानें प्रेक्षकांवर छाप बसविण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे. नाटक करणें ह्मणजेच काहींतरी कृत्रिम करणें होय उदाहरणार्थ, प्रेक्षकांकडे पाठ करून कांहींही काम न करणें; मनोगत सुद्धां इतक्या मोठ्यानें बोलणें कीं सर्व प्रेक्षकांस स्पष्ट ऐकूं जाईल. ह्याचा अर्थ एवढाच कीं कोणः

नोटीशीचें उत्तर

परिणाम वड्डूरस्वती भ्रतार सिताराम मुजुमदार

ईस तुझे कडून आलेली

दुसरें पुरुष पात्र- १०-१३ रोजीं आह्मास पात्राचें वरील पात्राचें उत्तर देण्यांत येते कीं. पात्र स्टेज इफेक्ट" आणण्दस्तैवजावरून सिताळदां अस्वाभाविकपणा उत्पन्नची फेड करण्या हरणार्थ; आवाज एकदम चढा व तो घोगरा करून उतरविणें; मनोद्वेग दाखवितांना चेहरा फाजील वेडावांकडा करणें साधारण आवेश दाखवितांना सुद्धां "सूड सूड सूडाची" आठवण करून देणें; इत्यादि गोष्टी ह्या पात्राचे हातून होतात. तरी सुद्धा कांहीं विशेष प्रसंग खेरीज करून ह्या पात्राचें काम फारच चागलें होतें यांत संशय नाहीं. ह्या पात्राची गंभीरवाणी भव्य शरीरयष्टी आणि भारदस्तपणा हीं फारच परिणाम कारक होतात.

कृत्रिमपणा न दिसूं देतां जर कोणी आपल्या नटवेपणानें प्रेक्षकांवर छाप ठेवून काम करीत असेल तर तें आनंदरावाचेंच पात्र होय. ह्या पात्राचा प्रत्येक शब्द व अभिनय ही मुंबईच्या अस्सल सोकाजीची आठवण करून देत असते. ह्या पात्राचें काम अथपासून अखेरपर्यंत अवर्णनीय तऱ्हेनें बेमालुम होतें. सखारामपंत एडिटर हे प्रत्येकवेळीं झिंगून स्टेजवर येत असल्यामुळें एडिटरांचा फावल्या वेळीं दारु पिण्याचा धंदा असावा असें प्रेक्षकांस वाटूं लागतें. शिवाय हें पात्र इतकें पोरकट व किरकोळ दिसतें कीं हें एडिटर आहे अशी कल्पनाच करावी लागते.

गणपतरावाचें काम अगदींच पेद्रू आणि रडवें होतें. असें वाटूं लागतें कीं ह्या बायको पुरुषाला जवान मर्द ताराजी हीच स्त्री योग्य आहे.

विठोबा व गोविंदबुवा हीं पात्रें आपलीं कामें आपापल्या परीनें ठीक करितात. विषेशतः विठोबा कोंकणी भाषेस उपयोगांत आणून चांगल्या तऱ्हेनें हास्यरसास उत्पन्न करितात. परंतु विठोबास आणि साळूस जेव्हां भूत पछाडतें तेव्हां हीं दोघेंही एकमेकांच्या तंगड्या एकमेकांच्या गळ्यांत अडकवितात कीं काय असें प्रेक्षकांस वाटूं लागतें. हा भुताचा फार्स जरा लवकर उरकून घेतल्यास बरें दिसेल.

कमलेचे पांचव्या अंकाचे शेवटीं मूर्छित पडणें अप्रासंगिक दिसते. कमलेनें आनंदाची वार्ता ऐकिल्यावर मृत्युची अपेक्षा करून मूर्छित कां पडावें हें समजत नाहीं.

निळकंठराव पांचव्या अंकात एडिटरास बडवितांना जेव्हां कां स्टेजवर धाडधाड कानाच्यांचे तडाखे उडवितात, तेव्हां एडिटरसाहेबा बद्दल तिरस्कार व करुणा उत्पन्न होण्या ऐवजीं थिएटरवाल्या मालका बद्दल मात्र करुणा उत्पन्न होते. एडिटर साहेबांचे पाठीला पातळशी उशी सदऱ्या खालीं बांधून त्यावर जर नीळकंठरावांनीं चाबकाचे तडाखे दिले तर प्रेक्षकांचा विरस होणार नाहीं.

आपला

नाट्य हितेच्छु.

आहेस हें बरें नाहीं. कळावे. ता. ९-१-१३ इ०

सह्या

लक्ष्मण भास्कर मुजुमदार वकी

नारायण लक्ष

नो. नं. १८

शुद्ध १३ शके १८३९ प्रमादी

कौटुंबिक स्थितींतून व्यक्ति स्वातंत्र्या पर्यंत

नं २

मागील नंबराच्या अखेरच्या प्यारिग्राफांत गुरु शिष्य सांप्रदाय कां सुरु झाले, त्याचे मूळ नियम काय होते व ते तसे कां होते आणि त्याचा हल्लीं लोक कसा विपरीत फायदा घेऊन राहिले आहेत याचा आज विचार करूं असे आह्मीं ह्मटलें होतें. परंतु आमचा गेल्या खेपेचा लेख वाचल्यावर कित्येक लोकांनीं हा लेख पुरा करण्याच्या सूचना केल्या. सबब हाच विषय पुनः अन्य दिशेनें आज आह्मीं वाचकांपुढें सादर करीत आहों.

फार प्राचीन काळीं ह्मणजे सुधारणा कालाचे आरंभीं त्यावेळीं जे जे स्वतंत्र लोक होते त्या त्या लोकांच्या मूळ चालीरीती एकसारख्याच होत्या. राष्ट्रांचे घटकावयव पूर्वीं कुटुंब नंतर वंश आणि नंतर ज्ञाती होते. पूर्वीच्या कुटुंब पद्धतींतूनच हल्लींची समाईक कुटुंब पद्धती निघाली आहे.

होमर चें **इलियड** नामक काव्य घ्या. अथवा **मोझेस** नें केलेला ज्यू लोकांचा कायदा घ्या किंवा मनूनें केलेलें हिंदु धर्मशास्त्र घ्या. सर्वांवरून हेंच दिसून येतें कीं जरी अशा ग्रंथामध्यें कदाचित् आपल्या पूर्वजांच्या शौर्याचें ग्रंथकारानीं स्तोम माजविलें असेल तरी ज्या चालीरीतींचें वर्णन करण्याचें त्यांस वास्तविक प्रयोजन नव्हतें अशा चालीरितींचा निर्देश करतांना त्यांस तिखटमीठ लावण्याचे अथवा अधीक आल्हादकारक करण्याचें त्यांना कोणतेंही प्रयोजन नव्हतें. त्या चालीरिती त्यांस जशा दिसून आल्या तशाच त्यांनीं आपल्या ग्रंथांत नमूद केल्या आहेत.

जनतेनें एकदां समाज व्यवस्था निर्माण केली कीं लागलीच त्या समाज व्यवस्थेस बाह्य वर्तनाचें किंवा परस्पर संघट्टणाचें वळण देणारे नियम करणें भाग पडतें. असे नियम पाळणें व अशा नेमानुसार लोकांस वागवणें हे प्रथमतः सर्व समाजांत कुटुंबाधिपतीच्या हातीं असे. जसजशी समाज व्यवस्था अधीक मजबूत होत गेली तस तसा हा अधिकार समाजाग्रणींकडे ह्मणजे राजाकडे गेला. त्या वेळच्या राजांचे हातीं कायदे अथवा नियम करण्याचें काम नसे. त्यांस कांहीं विवाक्षित लोक त्यानें न्याय कसा द्यावा हें शिकवीत असत व … लोकांनीं सुचविल्या प्रमाणें तो न्याय ……२०–१९

……३– २

सर्व न्यायशास्त्रांची मूळपी आहे. याच पीठिकेंतून व्य व दुसरीं शास्त्रें नि प्राचीन संस्थामध्यें इतकी भानगडीची वादांत त्याच त्यां असे आणि

सप्टेंबर १९१३

(Sd) K. S. Jata

डेप्युटि कमिशन

नियम …
ते सिद्धांत …
रूढि या नांवानें …
या नांवानें समाज पाळीत असे. प्र… होईल कि…
रूढिला सहाय्य देत असे व शेदोनशे एक जातीय निर्णया वरून रूढिचा अंमल राजाज्ञे पेक्षांही दुर्लंघ्य, सर्व लोकांस संमत आणि अलंध्य होत चालले. अशा रूढि ज्या ग्रंथांतून एकत्र केल्या गेल्या आहेत त्यांसच शास्त्रें असें नांव दिलेलें आहे.

सर्व स्वैराचरणी स्वतंत्र समाजाच्या अग्रणीस पूर्वी राजे ह्मणत असत परंतु सर्व प्राचीन समाजांत असें दिसून येईल कीं राजांची सत्ता समाजांतील कांहीं बलाढ्य जातींनीं हिरावून घेतली. शासन करण्याच्या कामांत इतर समाजापासून रक्षण करण्याच्या कामांत, इतर स्वतंत्र समाजांना आळा घालण्याचें कामांत हा नवीन वर्ग राजाधिकारास आळा घालूं लागला. या वर्गास पाश्चात्य लोक **ॲरिस्टॉक्रसीज** असे ह्मणूं लागले. या वर्गाच्या हातांत सत्ता गेल्या बरोबर हरएक नियम पाळवणें ह्मणजे रूढिचें अवलंबन करणें होतें. रूढि ह्मणजे काय हें वर सांगितलेंच आहे तसेंच हें ही वर सांगितलें आहे कीं रूढी ग्रंथांत लिहिल्या गेल्या कीं त्यांना शास्त्र हें नांव मिळतें. शास्त्रें राजाज्ञेनें केव्हां ही लिहिलीं गेलीं नव्हतीं. शास्त्रें लिहिलीं गेलीं त्या वेळीं त्या काळचे जे समर्थ, बुद्धिवान, लोकमान्य असे लोक होते त्यानीं प्रचलीत रूढी एकत्र ग्रथीत केल्या व अशा ग्रंथ रचनेस शास्त्रें असें नांव पडलें.

सर्व रूढींचा शास्त्र ग्रंथांत समावेश होणें शक्य नसते. कांहीं सिद्धांत इतके मान्य असतात किंवा कांहीं नियम इतके पाळले गेलेले असतात कीं जर त्यांचा समावेश शास्त्र ग्रंथांत केला तर ते ग्रंथ ग्रंथ लेखनाचे कार्य पाणचट आणि कंटाळवाणे झाले असते. ह्मणून सर्व शास्त्र ग्रंथांत बऱ्याच रूढींना फाटा दिलेला आढळतो. व ह्मणूनच या वगळलेल्या किंवा अनिर्दिष्ट रूढींचें प्राबल्य कमी होऊं नये ह्मणून "शास्त्राद्रूढिर्बलीयसी" हा सिद्धांत सर्व शास्त्र कारांना संमत आहे. प्रसिद्ध रामनाद मुकदम्याचे वेळीं प्रीव्ही कौंसिलनें स्पष्ट लिहून ठेविलें आहे कीं ज्या रूढी स्पष्टपणें सिद्ध होतील, त्यांचे प्राबल्य शास्त्र ग्रंथांतील आधारापेक्षा अधीकच मानलें जाईल. कित्येक शास्त्रकारानी कांहीं रूढी संमत नव्हत्या ह्मणून त्या त्यांनीं गाळल्या आहेत. कित्येकानीं कांहीं रूढी वादग्रस्त होत्या व वादग्रस्त रूढींचा समावेश ग्रंथात केल्यास त्यांस शास्त्राज्ञेचें रूप येईल व तें न यावें ह्मणून ही वगळलेले आहे.

अपूर्ण

… गोखले.

… हे आपली विलाय… स्वदेशी सुखरूप … प्रकृति आता … हे हें ऐकून … वाटेल. सध्या… फार जरूरी

…ली आहे.

त्रिकाल …

तुह्मास भूत, भविष्य वर्तमान …
ऑर्डर धाडा. ह्या आरशासारखें …
एकही नाहीं. तत्संबंधानें शे…
आणि पुरुष स्वतःचे विचा…
देशांतर आणि दूरच्या …

काँग्रेस संबं-…धाची समजूत … यशस्वी करण्यास … यांच्यासारख्या लोकनां… …वश्यकता होती. यंदाच्या …सिचे ना. नबाब सय्यद- … अध्यक्ष निवडले आहेत. काँग्रे- …. अध्यक्षपद आज सतरा वर्षांनी पुनः मुसलमानास लाभत आहे. मि. बद्रुद्दीन तय्यबजी, व मि. रहिमतुल्ला सयानी यांच्या पश्चात् कोणी मुसलमान काँग्रेसचा अध्यक्ष झालेला नाहीं. यंदाच्या काँग्रेसच्या तयारीचो जोखीम सिंध प्रांतांतल्या मुसलमानांवर येऊन पडली आहे व अध्यक्षही मुसलमानच हा अपूर्व योग आहे शिवाय मॉस्लेम लीगनेंही जें काँग्रेसचें ध्येय तेंच आपले ध्येय आहे असें जाहीर केलें आहे. इतःपर काँग्रेसही हिंदूंचीच आहे, मुसलमानांचें पाठबळ तिला नाहीं असें ह्मणण्याचें धाष्टर्य कोणाला करतां येणार नाहीं. सारांश यंदाच्या काँग्रेसचें हें अपूर्व स्वरूप 'प्रसाद चिन्हानि पुरः फलानि' या उक्तीप्रमाणें मंगल सूचक आहे. या सुयोगापासून योग्य फायदा करून घेण्यास ना० गोखले यांच्यासारखा धोरणी पुरुष यावेळीं परत हिंदुस्थानांत आला आहे हें फार उत्तम आहे. ना० मि० गोखले यांचेंवर दुसरीही एक अत्यंत महत्वाची कामगिरी येऊन पडली आहे. दक्षिण आफ्रिकेंत त्या हिंदी लोकांच्या छळाला इमिग्रेशन कायद्यानें नवीन तीव्र स्वरूप दिलें आहे आणि पीटरमारित्झबर्ग येथील वरिष्ट न्यायकोर्टानें नुकत्याच एका खटल्यात एका मुसलमानाचें लग्न बेकायदेशीर ठरविल्यापासून तेथील हिंदी लोकांस विलक्षण चीड आलेली आहे. लग्न एक पत्निक, द्विपत्निक, किंवा बहुपत्नीक आहे हे पत्नींच्या संख्येवरून न ठरविता देशाचें हवापाणी, किंवा विवाहसंस्कार पद्धतीवरून ठरविण्यासारखा हास्यास्पद प्रकार या कोर्टानें केल्यापासून इमिग्रेशन आक्टाची बजावणीसंबंधानें उत्पन्न होणाऱ्या खटल्यांत अशा कोर्टाकडून न्यायाची बाजू राखली जाईल असा भरंवसा आतां लोकांना वाटत नाहीं. इमिग्रेशन आक्टनें पेटविलेल्या लोकांच्या क्रोधाग्नींत या कोर्टाच्या निर्णयानें तेल ओतलें आहे. आमच्या देशबंधूंची ही दुर्दशा पाहून यापुढे हिंदुस्थानच्या लोकांनीं स्वस्थ बसणें ही माणुसकी होणार नाहीं.

पुनः अत्याचार.

पुष्कळांना वाटत होतें कीं प्रजावत्सल सम्राट पंचम जॉर्ज यांनीं कृपाळु होऊन वंगभंग रद्द केला व लोकांना सुख व शांति याचा लाभ करून दिला, तेव्हा आता तरी बंगाल्यांतले अत्याचार बंद पडतील. पण नाहीं. कलकत्त्यास कॉलेजस्क्वेयरमध्यें व मेमनसिंग येथें एक असे दोन अत्याचार पोलीस इन्स्पेक्टरांवर घडल्याची बातमी आली आहे. हे अत्याचार करणारांचा उद्देश तरी काय आहे तो कळत नाहीं. यांना राजकीय हक्क पाहिजे असतील तर ते अशा उपायांनीं मिळणें अशक्य आहे येवढेसुद्धां त्यांस कळूं नये हें आश्चर्य आहे. जर त्यांना असें वाटत असेल कीं आपल्या पिस्तुलाच्या गोळीला भिऊन इंग्रज लोक हिंदुस्थानांतून पळ काढतील तर ही त्यांची समजूत निवळ मूर्खपणाची आहे. कारण इंग्रज लोक असे भित्रे असते तर येवढें मोठें साम्राज्य त्यांना मिळवितां व राखतां आलें नसतें. येवढी गोष्ट खरी कीं हे अत्याचार करणारे हिंदुस्थानचे खरे शत्रू होत. कारण, ते जरी देशाचा लाभ व्हावा अशा समजुतीनें भलतेच प्रकार करीत असले तरी त्यांच्या कृतीचा परिणाम हिंदुस्थानाला अत्यंत घातक होत आहे. अशा लोकांचा नायनाट कधी होईल तो होवो.

विद्या परिषद्

वऱ्हाडची विद्यापरिषद् यंदा उमरावतीस आजपासून भरणार आहे. रा. रा. म्याक्नी इनस्पेक्टर यांच्या अध्यक्षतेखालीं सभा सर्व कामें करणार आहे. या सालापासून या परिषदेला निराळें स्वरूप देण्यात येत आहे इतकीं वर्षे जेव्हां जेव्हां हा समाज भरत असे तेव्हां तेव्हां तीनतीनशे मंडळी जमत असत. एवढा मोठा समूह प्रारंभीं जरूर असतो पण जसजशीं कार्यें बहुविध होत जातात आणि वर्षानुवर्ष हा कार्यक्रम वाढत जातो तसतसा समाजाचा मोठेपणा एकाग्रतेच्या विचाराला पुष्कळसा बाधक होतो. संघशक्ती केव्हांही उपयुक्तच असते पण जेव्हां कार्यमालेला शिथिलता पोचते आणि कार्य उत्तमप्रकारें व्यवस्थित होण्याला तो अवाढव्यपणा मर्यादित करावा लागतो तेव्हा त्याच्या रचनेंत फरक करावा लागतो. गेल्या वर्षीं आकोल्यास परिषद भरली होती तेव्हांच नव्या योजनेनें काम करण्याला प्रारंभ झाला होता आणि उमरावतीस या वर्षी प्राथमिक शाळांचे हेडमास्तर आणि हायस्कूलें व आंग्लो व्हरनाक्युलर शाळेंच असिस्टंट मास्तर यांस वगळण्यांत येणार आहे. नव्या रचनेप्रमाणें, मे० इनस्पेक्टर, त्यांचे १ असिस्टंट इनस्पेक्टर, १८ डेपुटी इनस्पेक्टर ४ हायस्कूलांचे हेडमास्तर २९ आंग्लो व्हरनाक्युलर शाळांचे हेडमास्तर ट्रेनिंग स्कूलचे प्रिन्सिपाल इत्यादि ५०-५५ मंडळींचीच ही परिषद् होईल. या नव्या पद्धतीनें शिक्षणविषयांच्या गोष्टींचा उहापोह विशेष खोल विचारानीं होईल आणि येथें जे नूतन विचार व नव्या क्रांती प्रचलित करण्याचे ठरेल त्यांना चालन जिल्ह्या जिल्ह्यामधून पृथकपणें देण्यांत येईल असा अंदाज आहे.

वऱ्हाडवृत्त.

हवामान — एक दोन पाउस पडतील तर पीकें सोळा आणे येतील. सध्यां भागाभागाच्या मानानें रुपयांतले ४-६ आणे पीक हातचें जात चालल्या प्रमाणें होत आहे. विश्वामित्री प्रखर उन्हाळा आहे, ढगही जमतात पण पावसाच्या आशा बेताबाताच्याच आहेत. काल पासून जरा भरीव अभ्र व पजर्न्यवायु आकाशांत खेळत आहे. रोगराई नाहीं ही आनंदाची गोष्ट होय.

रा. रा. एफ. देवर आय. सी. एस. हे या आठवड्यांत रजेवरून परत येऊन आकोला जिल्ह्याच्या डिपुटीकमिनरच्या जागीं रुजूं होतील मध्यप्रांतांतील साहेब बहादुरांचा लौकिक चांगला असून सहकारी मंडळांस विशेष उत्तेजन मिळेल असा भरंवसा आहे.

फॅन्सीफेअर — श्री० सौ० स्टांडन बाई यांनीं गेल्याच्या मागील शनवारीं यवतमाळास जाऊन तेथील महिला समाजानें भरवलेली फ्यान्सी फेअर ("श्री"ची जत्रा) खुली केली. या बाई मनोभावानें देशी स्त्री समाजांत वावरतात आणि त्यांच्या प्रगतीच्या प्रत्येक कार्याला प्रोत्साहन देत असतात हें त्यांस अत्यंत भूषणास्पद होय. ही "श्री"ची जत्रा ही नवीन टूम आहे व या बाबतींत आह्मीं यवतमाळच्या स्त्रीवर्गांचें विशेष अभिनंदन करितों.

बक्षीस समारंभ —उमरावती येथील स्त्रियांच्या नार्मल स्कूलच्या विद्यार्थिनींना व तेथील इतर प्राक्टिसिन वर्गांतील मुलींना बक्षीसें वाटण्याचा समारंभ श्री० सौ० स्टांडनबाई यांच्याहातून गेल्या आठवड्यांत फार उत्तम प्रकारचा झाला. प्रौढ विद्यार्थिनींचे निबंध, गाणीं व इतर संवाद ही ऐकून अध्यक्षीणबाई फार प्रसन्न झाल्या व त्यांस श्रीमती कुमारी बेली या बाईच्या अध्यापनाखालीं इतकी सुंदर चाललेली शाळा पाहून फार अत्यानंद वाटला.

रा. रा. शिवराम रामकृष्ण कावळे, क्लार्क आफ कोर्ट निसबत कमिशनर साहेब यानीं पेनशन घेतलें असून ते या पुढें आपला काळ सरकारी चाकरीपेक्षां अधीक सार्वजनिक कार्यांत घालतील आणि आपल्या अनुभवाचा व गोड सौजन्याचा लाभ पुष्कळांस करून देतील अशी आह्मांस पूर्ण उमेद आहे.

रा. रा. धोंडो केशव पाळेकर क्लार्क आफ कोर्ट, आकोला यांची बदली येथून उमरावतीस वरील कमिशनरच्या कचेरीला झाली आहे. त्यांच्या सारख्या सुस्वभावाच्या शांत गृहस्थांस हुद्याच्या बढतीबरोबर पगाराची बढती मिळाली असती तर आह्मास विशेष आनंद वाटला असता.

रा. रा. बाळकृष्ण भाईजी दुर्गे, क्लार्क आफ कोर्ट, बुलढाणा यांस ९० रुपये बढती देऊन आकोल्याच्या मुख्य जागीं आणण्यांत आलें हें कळविण्यास आनंद वाटतो.

आणि बुलढाण्यास रा. रा. केशव राजाराम संरबेकर यांस क्लार्क ऑफ कोर्ट नेमण्यात आल्या अन्वयें ते तिकडे रुजूंही झाले.

डिपार्टमेंटल परीक्षा नागपुरास येत्या १ ले नोवेंबरपासून होणार आहेत.

रा. रा. नारायण भार्गव गाडगीळ ए. अ. कमि. यवतमाळ यांस फाशीच्या शिक्षेहून इतर शिक्षेचे गुन्हे चालविण्याचे अधिकार देण्यांत आले आहेत.

स्तुत्य देणगी —मूर्तिजापूरचे प्रसिद्ध गृहस्थ रा. रा. वामन गोविंद जमादार आणि हरीसिंग किसनसिंग हजारी यांनीं प्रत्येकीं १२५ रुपये किंमतीचें शील्ड दिलें आहे. क्रिकेट व हॉकी या खेळांत विजयी होणाऱ्या पक्षाला हीं देण्यांत येतील. हे खेळ येत्या १६, १७ व १८ या तारखांना 'बिरार आथलेटिक आसोसिएशन'च्या आश्रयाखालीं उमरावतीस होणार आहेत. तसेंच तिसरें शिल्ड रा. रा. बी. पी. स्टांडन कमिशनर हे देणार आहेत. विद्यार्थ्यांस उत्तेजन देण्यासाठीं होत असलेल्या देणग्याचा विनियोग उभय पक्षांस पावन करितो.

मामुली वहिवाटीप्रमाणें आजच्या अंकीं रा. रा. कृष्णशास्त्री पेंडसे मुर्डीकर वैद्य यांच्या औषधांची व अत्तरांच्या पेट्यांची जाहिरात वाटली जात आहे. वैद्य मजकूरांचा सर्वांशी परिचय आहेच.

त्रिकाल दर्शी आरसा?

तुह्मास भूत, भविष्य वर्तमान जाणणें असल्यास ही जाहीर खबर वाचून त्वरित ऑर्डर धाडा. ह्या आरशासारखें त्रिकाळ ज्ञान प्राप्त करण्याचें साधन जगांत दुसरें एकही नाहीं. तत्संबंधानें शेकडों- सरटीफिकीटें मिळालीं आहेत. श्रद्धाळु मुलें, स्त्रीया आणि पुरुष स्वतःचे विचार आणि त्यांचे परिणाम पाहूं शकतात. गांव परगांव दूर-देशांतर आणि दूरच्या मित्र व सोयऱ्यांच्या खबरा तुह्मांस सहज मिळूं शकतील. अमूक काम होईल किंवा कसें! अमूक बाबतीचे काय परिणाम होतील, व्यापारांत नफा किंवा तोटा, अमुक पदार्थाच्या किंमतीची कमीजास्ती, परिक्षेचे परिणाम, चाकरी वगैरे कांहीं तुमच्या मनाचा खुलसा करावयाचा असल तो सर्व होऊं शकेल. किंमत: —

साध्या कांचेचा रु. २-९ } प्रत्येक
बिल्लोर कांचेचा मजबूत रु. ३-९ } पोस्टेज
मुद्दाम मोठे बिल्लोर कांचेचा मजबूत रु. ६ } सहित.

हिंदुस्थाना बाहेरच्या ग्राहकानें २ रु० जास्त धाडावें.

आशाभाई वाघजीभाई पटेल मु०
करमसद, ता० आनंद जिल्हा खेडा.

नो० नं १४

नोटीस

नोटीस बेशमी गुनाई मर्द सखाराम वकटे रा० मुजातपूर ता० मलकापूर

ईस —

खालीं सही करणार याजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं आपले कडून वतनदार मार्फत ता० १९-९-१३ इ० ची नोटीस आली ती पावली. त्यांत लिहिलेला मजकूर खोटा आहे. फक्त तूं माझी लग्नाची बायको आहे ही गोष्ट खरी आहे. परंतु मी गावांत नीच जातीसी (महारणीशीं) शरीरसंबंध केला असें जें लिहिलें आहे तें अगदीं खोटें आहे. तूं अपले चुलत्याचे व शिवराम याचे मतानें चालून माझा संसार सोडून देऊन दुसरा नवरा करण्याचे विचारांत आहं असें दिसतें मी तुजला व मुलाला वागविण्यास तयार आहे माझे येथून तुजला तुझ्या चुलत्यानें नेलें त्यानंतर मी तुजला व मुलाला नेण्याकरितां आलों असतां तूं आली नाहींस. सबब या नोटिशीनें कळविण्यांत येते कीं नोटीस पावल्यापासून १५ दिवसाचे आंत तूं मुलासह व तुझे व त्याचे अंगावरील असलेले डागिने गुंडवाळ्या चांदीचे ४० तोळे कोपरवाळ्या २५ तोळे पोलवट व पाटल्या तेळे २४ पायांतील कडे व सोन्यचें गुंडे मासे ३ पुतळ्या ९ पदक १ तोळे २। वगैरे डागिन्यासह यावें. मी वागविण्यास तयार आहो असें न केल्यास कोर्टमार्फत तजवीज करावी लागेल. मी नीच जातीसी (महारणीसी) शरीर संबंध मुळीच केला नसून मजवर विनाकारण दोष लावतां व माझे अब्रूची हानी करूं पाहतां याजबद्दल फौजदारी करण्यांत येईल. मुलाचे निवास कमजास्ती झाल्यास जबाबदारी तुह्मावर आहे. कळावें ता० २-१०-१३ इ०

सहीची निशानी
सखाराम वा। शामजी याची नि०
हातची रेघ असे

नो० नं० १५

नोटीस

नोटीस बेशमी कुशाबा वा। अवधूत मानभाव रा. हिंगणें वाडेगांव ता. बाळापुर

यांस:-

खालीं सही करणार इजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं, मझे शेत सर्वे नंबर ४ एकर ३१ गुंठे ३६ आकार रुपये ५२ हे मालकीचें शेत असतांना तुह्मी तें विकण्याचे इरायांत आहांत. असें समजण्यांत आलें आहे. वरील ईस्टेट माझे नवऱ्याचे हातची मिळवलेली असून ती माझे ताब्यांत आहे. त्यावर तुमचा बिलकूल हक्क नाहीं, तरी तुम्हांस वरील इस्टेट कोणास गहाण अगर खरेदी देण्यास कोणतेच प्रकारचा हक्क नाही, गहाण अगर खरेदी दिल्यास त्याचे व त्या पैशाचे जबाबदार तुह्मीच रहाल, मी व माझी इस्टेट जबाबदार राहणार नाहीं कळावें ता० ६-१०-१३

सही
राधू मर्द जयदेव महानुभाव तर्फे
मुखत्यार प्रभू गुरु आबन
बोवा द० खु०

नो० नं० १६

नोटीस

रा० रा० लक्ष्मीनारायण मुरलीधर मारवाडी रा० पेट औरंगपूर ता। आकोट

यांस:—

खालीं सही करणार यांजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं माझा पुतण्या नारायण अ० पा० आई राधा व आजी भीमा व मी. यांचेपासून १५०० रुपयाचीं गहाणखतें ३ तीन लिहून त्यापैकीं भरणा फक्त तुह्मी ४००८८३ रुपये वि० तहसीलदार सा. ता० आकोट यांचे कचेरींत भरलें आहेत या शिवाय रुपये राहिलेले आह्मांस दिले नाहींत. ते रुपये तुह्मी ८ आठ दिवसाचे आंत देणें न दिल्यास गहाणखतें रद्द आहेत असे समजावे कळावें ता० ३०।९।१३ इ. मु० आकोला

नथु वा। कीसन लोहार
नि० खुद

नो. नं. १७

नोटीशीचें उत्तर

चि० सरस्वती भ्रतार सिताराम मुजुमदार रा० अकोले ईस तुझे कडून आलेली नोटीस ता० ३-१०-१३ रोजीं आह्मास पोचल्यावरून त्याचें उत्तर देण्यांत येते कीं.

आपसांत झालेल्या दस्तैवजावरून सिताराम यानीं केलेल्या कर्जाची फेड करण्या करितां काढून ठेवलेली इस्टेट, व तो मयत झाला त्या दिवशीं त्रिजोरी खाते त्या तारखेपावेतो असलेली रक्कम रोख रुपये १७०० सत्राशे, व तुझे निरुपयोगी जगम जींदगी पैकीं जिंदगी (चांदीचीं भांडी, चांदीचे डाग, तांबे पितळीची मोठाली भांडीं, व घरांतील अवंतर सामान खुर्च्या, टेबलें, अलमाऱ्या, बिछाइतीचेंसामान गालीच्यासुद्धा व कायद्यांची बुकें वगैरे वगैरे) हा सर्व सामान मिळून विकून कर्ज दिले जाऊन सर्व फेड होईल असे बेतानें त्रयस्थ रा. नारायणराव आबाजी देशमुख वाढोणेकर यांचे मार्फत निकाल झाला आहे. आज दोन वर्ष होऊन गेले किती कर्ज दिलें काय राहिलें व कोणाचें होतें ह्या संबंधानें हिशेब व यादा अद्याप पर्यंत कांहींच दाखविले नाहीं. व तूं स्वतःसर्व सामानासुद्धां आपले भावाचे व मेव्हणा बळीराम पंत देशमुख वकील वर्धा या उभयताचे मदतीनें वर्धा येथें व तुझा भाऊ रामाजी याचे घरी आपले बहिणी बरोबर असे मिळून लांबविला व तेव्हां पासून ह्मणजे सिताराम वारल्या पासून आज पावेतो येथें नाहींस आज आठ दिवस जाले येथें तुझे भावासह आली आहेस व कर्ज कायम आहे ह्मणून नोटीस देत आहेस तरी सदर्हू इस्टेट मुजुमदाराची दुसऱ्याचे घरांत घालून तुला पाणी पाजणारे हे तुझे पुतणे यांचे मालाची गैर व्यवस्था करून तुझे साह्यकारी वरील इसम ह्यांचे मदतीनें खोट्या कर्जाबद्दल ओरड करीत आहेस. तरी सदर्हू राहिलेले कर्जा करितां, कायम राहिलेली इस्टेट तुझे अन्नवस्त्रा करितां फक्त खाण्याला ठेवलेली शेती, व घर ह्यांची अशा लबाडीनें विल्हेवाट लावूंनये व कोणीही घेऊं नये. कारण तुजला तसा काहींच अधिकार नाहीं. वर नमूद केलेल्या तपशीलवार व अवंतर तुझे निरुपयोगी जंगम जिंदगी पैकीं आजपर्यंत कायकाय व्यवस्था केली व केली नसल्यास ती जिंदगी कोठें ठेवीली याचा खुलासा व हिशेब आह्मास चारपंचा समोर समजाऊन द्यावा. वर कळविल्या प्रमाणें जर तुझें कडून वर्तन झाले नाहीं व मतलबी सल्लागाराचे फांशांत पडून तुझ्या अन्न वस्त्रा करिता काढून ठेवलेली शेती व घर विकशील किंवा दुसरी कांहीं स्वइच्छेप्रमाणें व्यवस्था करशील तरी या सर्व गोष्टी संबंधानें जबाबदारी तुझे माथीं राहील. तुझे जवळ जें भांडवल आहे त्याचा विनियोग जे खरेंकर्ज तुझे नवऱ्याचें हातचे असेल ते देण्याकडे केला पाहिजे तसें नकरितां रोकड व डागीनें वगैरे तूं दाबून ठेवीत आहेस, व तुला खाण्यापिण्याला मुबलग असून इस्टेटीची उघळ पट्टी करण्याचे विचारांत आहेस व तुझ्या बरोबर बाकीचे घराचे मंडळीचें देखील नुकसानी करण्यास प्रवृत्त झाली आहेस हें बरें नाहीं. कळावे. ता. ५-१[...] १३ इ०

सह्या
लक्ष्मण भास्कर मुजुमदार वकी[...]
नारायण लक्ष्मण मुजुमद[...]

नो. नं. १८

नोटीस

नोटीस बेशमी भाऊराव माधोराव देश[...]मुख रा० लांजुड ता० मलकापूर

यांस:-

खालीं सही करणाराकडून नोटी[...] देण्यांत येते कीं मी तुह्मास कुलमु[...] त्यारपत्र माझेवतीनें कोर्टांत काम व[...]ण्यास नोंदून दिलें होतें परंतु आ[...] या पुढें कोर्टाचें काम नसल्यानें अ[...] तारखेपासून ते रद्द केले आहे य[...] माझे नांवें कोणतीच कामें तुह्मी केल[...] मी जबाबदार नहीं कळावें ता. १७।९।१३[...]

सही
रामसींग वा। घनेःशामसींग र[...]
पुत रा. खोलखेड मु[...]
खामगांव सहीची नि[...]
खुद

नो. नं. १९

जनावरांचें प्रदर्शन

देऊळगांवराजा ता० चिखली येथें होण[...] प्रदर्शन.

हें प्रदर्शन तारीख १६ आक्टोबर स[...] १९१३ रोजीं भरावयाचें असून त्यांत खा[...] दिलेप्रमाणें बाक्षिसें दिलीं जातील परंतु वर्ग[...] जशी जमेल त्यामानानें तीं ज्यास्त केलीं जाती[...] करितां बुलढाणा जिल्ह्यांतील सर्व लोकां[...] शेतकऱ्यांनीं तसेंच गुरे चारणारे ह्मणजे गवळी, गोवारी, बंजारी, लभाणी इत्यादी लोक[...] आपापलीं जनावरें जरूर आणावींत.

वर्णन.	बक्षिसें. १लें. २रें..
१ तट्टे (शेतकरी वर्गाशिवाय इतर लोकांची	१५–१०–
२ अवलाद घेण्यायोग्य उत्तम गोऱ्हे	२५–१५–
३ अवलाद घेण्यायोग्य शेतकरी लोकांशिवाय इतर लोकांचे	१०– ८–
४ उत्तम बैलाची जोडी....	१५–१०–
५ ” ” (शेतकरी वर्गाशिवाय इतर लोकांची)	१५–१०–
६ पीत नसलेली २॥ वर्षाच्या आंतील उत्तम कालवड	१५–१०–
७ पीत नसलेला ३ वर्षाच्या आतील उत्तम गोऱ्हा....	१५–१०–
८ सर्वांत ज्यास्त दूध देणारी ह्मैस....................	१०– ५
९ सर्वांत ज्यास्त दूध देणारी गाय.....................	२०–१५
१० दुधाची बकरी....	३– २–

बुलडाणा ता० सप्टेंबर १९१३

(Sd) K. S. Jata[...]
डेप्युटि कमिशन[...]
जि[...]

नो० [...]

सर्वोत्तम रक्तशुद्धि करणारा

डॉ० वामन गोपाळ यांचा

आयोडाईज्ड सार्सापारिला.

हा सार्सापारिला हजारों लोकांनीं पन्नास वर्षें अनुभवून उत्तम रक्तशुद्धि करणारा आहे असें ठरविलें आहे. ह्या औषधानें रक्तशुद्धिवर गुण वाटून इतर रक्तशुद्धि करणाऱ्या औषधांत "सर्वोत्तम" अशी ख्याति मिळविली आहे जुना संधिवात, त्वचे संबंधीं रोग अशक्तता यांवर हें रामबाण औषध असून त्याचा सर्व जगभर फार वाखाणणी होत आहे. गुणकारी शक्ति देणारें औषध आहे याच्या दररोजच्या सेवनानें मन आणि शरीर यांस उल्हास वाटतो. किंमत एका बाटलीस सव्वा रुपया शिवाय टपाल खर्च.

औषध मिळण्याचें ठिकाण:-- डॉ. गौतमराव केशव

ने० नं० ९ — ५६३ ठाकूरद्वार मुंबई.

अद्भुत चैतन्यवटी.

या वटिकांच्या सेवनानें रक्तशुद्धी, धातुपुष्टता व वीर्यवृद्धि, हे गुण आश्चर्यकारक अल्पावधींत दृष्टोत्पत्तीस येतात. शरीरांत नवीन रक्त वाढत जाऊन कांती सत्तेज बनते. नवीन जोम येऊन शारीरिक व मानसिक श्रम करण्यास उत्साह येतो. गरमी प्रमेहादी सर्व विकार नवे अगर जुनाट मुरलेले असले तरी त्वरीत बरे होतात. स्त्रियांचे गर्भाशयस्थ रोग पांढरी अगर लाल धुपणी आणि संततीला अपायकारक असे अनेक विकार नष्ट होऊन संतती सुदृढ होते. या गोळ्या घेणाऱ्या स्त्री पुरुषांच्या शरीरांत अद्भुत चैतन्य प्राप्त होऊन स्मरण शक्ति व बुद्धि वाढते, सारांश कोणत्याही कारणानें नष्ट झालेली स्नायूची व इंद्रियाची शक्ति पूर्ववत प्राप्त होते. या कोणत्याही ऋतूंत रोगी अगर निरोगी स्त्री पुरुषांनीं घेतल्या तरी फायदेशीर होतात.

२४ गोळयांच्या बाटलीस १ रुपया. ट. ख. निराळा

याशिवाय हिमालयांतील दिव्य वनस्पती पासून महत्प्रयानें तयार केलेली अमोलिक आणि सत्वयुक्त व हटकून गुण देणारीं औषधें विकाराबद्दल विचार करून पाठवूं. फक्त रोग्यानें आपलें वय व प्रकृतीमान सुवाच्य बाळबोध भाषेंत लिहून कळविणें. (औषधाबद्दल) १ रुपया व ट. खर्चासाठीं ४ आणे पडतील.

पत्ता

श्रीयुत दयाचैतन्य महाराज हिमालय निवासी
वनस्पती वैद्यराज
फणसवाडी मुंबई.

नो० नं० १२

वृद्धपणाचा नाश व नवी जवानी.

नामर्दास मर्द बनविणारी

राजवंशी नवरत्न याकुती,

किंमत रु० १० देड मार्क "सँडो"

व ढिल्या नसांना मजबूत बनविणारें.

राजवंशी सांड्याचें तेल,

किंमत रुपये ९ देड मार्क "सँडो."

असंख्य लोकांनीं एकच डबी वापरून अपरंपार शक्ती मिळविली आहे.

सरकारचे अॅनॅलायझर, वैद्य व डाक्तर यांनीं तपासून व वापरून उत्तम सर्टिफिकिटें दिलीं आहेत.

ठिकाणा :— डॉ० डी० एच० भट, यांचा दवाखाना.
३८ जांबळी मोहल्ला मुंबई.

नो० नं० १०

Oriental Government Security
LIFE ASSURANCE COMPANy
Limited

ESTABLISHED IN 1874.
R. Paterson, Brown, Manager,
HEAD OFFICE—BOMBAY

FUNDSExceed 4 crores

CLAIMS PAID FOR OVER 3 CRORES
IMMEDIATE SETTLEMENT OF CLAIMS

If there be one thing of more importance than another in connection with Life Assurance, it is when claims arise, that the amount due under the policy be paid to the Claimants at the earliest possible date. This the Directors of the 'Oriental' keep well before them and act up to, treating their clients with the utmost liberality.

UNQUESTIONABLE SECURITY.

It is not sufficient to read that a Company's funds amount to a given sum, but it is essential to know how such Funds are invested:—if in miscellaneous and risky investments or how secured.

The Funds of the 'Oriental' are invested in Government Securitie and lodged with the Government Official Trustee of Bombay in terms of the Company's Trust Deed, as Security for Claims arising through deceasr of assured lives, and endowment policies matured.

Government Officers, Professional men, Tradesmen and others by employing portion of their annual income or profits in effecting life policies, at once create a fund equivalent to the savings of many years.

No man can be sure how long he will live, and although he may save money yet, if he dies early before he had time to save much, his wife and family may be in distress. Life Assurance is a means by which this danger is got over. Life being so uncertain, the sooner a man makes up his mind to assure his life the better. Once satisfied of the propriety on he step, do not delay. There are numerous instances in the records of the Oriental' where the delay of a month or less, has left the family without the intended provision.

INFLUENTIAL AND ENERGETIC AGENTS WANTED. For term please apply to the undersigned.

Prospectuses, forms and any further information can be obtained on application to

M. DESOUZA,
CHIEF AGENT, Nagpur

CHIEF AGENCY FOR C. P., BERAR & KHANDESH — No N. 13

नोटीस

हक्क संबंध असणारे अनेक इसमापैकीं दोन इसमाकडून दावा दाखल केल्याबद्दल जाहिरात.

(कानू ८ ऑर्डर १ अॅक्ट ५ सन १९०८) दिवाणी मुकदमा नंबर ३७९ सन १९१३

विद्यमान मुनसफकोर्ट खामगांव

१ पुंजाजी पुर्णाजी पाटील रा० परशरामपूर ता० जळगांव; २ मांगो कर्णाजी पाटील रा० परशरामपूर ता० जळगांव स्वतः करतां व (परशरामपूर ता० जळगांव येथील) सर्व गांवकरी लोकांकरतां	वादी
१ भगवानगीर गुरु देवगीर गोसावी रा. परशरामपूर ता० जळगांव	प्र. वादी

दावा

— (परशरामपूर ता० जळगांव येथील सर्वे नंबर ९९ ताब्याबद्दल)

परशरामपूर ता० जळगांव येथील लोक —

... जि० बुलडाणा यांस

ज्यापेक्षां सदरील मुकदम्यांत हक्क संबंध असणारे अनेक इसम आहेत, आणि सदहु मुकदम्यांत तसे हक्क संबंध असणारे सर्व इसमातर्फें दावा आणण्यास.

(१) पुंजाजी पुर्णाजी पाटील रा० परशरामपूर ता. जळगांव जि. बुलडाणा.

(२) मांगो कर्णाजी पाटील रा. परशरामपूर ता. जळगांव जि. बुलडाणा.

यांनीं या कोर्टाची परवानगी घेतली आहे.

त्यापेक्षां तुह्मांस नोटीस देण्यांत येत आहे कीं, ता० २६ माहे सप्टेंबर सन १९१३ इ० रोजीं या कोर्टांत दाखल झाला आहे. व त्याची तारीख २७ माहे आक्टोबर सन १९१३ नेमली आहे. तरी सदहूबद्दल तुमची कांहीं तक्रार असल्यास वरील तारखेचे दिवशीं कोर्टांत १० वाजतां हजर रहावें.

आज तारीख माहे सप्टेंबर सन १९१३ इ० रोजीं आमच्या सहीनिशी व कोर्टाच्या शिक्यानिशीं दिली.

K. K. Garde
मुनसिफ खामगांव

नो० नं० ११

हें पत्र आकोला येथें कैलासवासी खंडेराव बाळाजी फडके यांच्या वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत नारायण खंडेराव फडके यांनीं सदाशिवआश्रमांत छापून प्रसिद्ध केलें.

Regd. NO N. 156

वऱ्हाडसमाचार.

Berar Samachar.

वर्ष ४७] आकोला-- सोमवार तारीख २० माहे आक्टोंबर सन १९१३ इ० [अंक ४१

वर्गणीचे दर

आकोल्यांतील लोकांस........१ रुपया
बाहेरगांवीं ट हां. .... २ रुपये
वर्गणी आगाऊच घेण्याची वहिवाट ठेविली आहे.

नोटीशीचे दर

दर ओळीस दीड आणा.
हेडिंगच्या दोन ओळी धरल्या जातील-
नोटीस सुवाच्य असली पाहिजे.

सूचनाः- गुरुवारच्या आंत येणाऱ्या नोटीसा त्याच आठवड्यांत घेतल्या जातील. पापुढें येणाऱ्या नोटीसास स्पेशल चार्ज पडेल.

जाहिरात

मुंबई ब्यांकेची सेव्हिंग ब्यांक.

ह्या बँकेंत खालीं दिलेल्या अटीवर ठेवी ठेवितां येतात.

कोणत्याही वर्षाचे १ ले जानेवारी आणि ३१ दिसेंबर याच्या दरम्यान एक हजार रुपये पर्यंत पैसा ठेविला जाईल.

ठेवी दोन अथवा अधिक इसमांच्या नांवावर ठेवतां येतील आणि तो पैसा यापैकीं एकास अथवा जास्त इसमांस अगर यापैकीं मयताचे मागें राहील त्यांस काढतां येईल

व्याज दर साल दर शेंकडा तीन रुप-यापमाणें दिलें जाईल. व्याजाची आकारणी प्रत्येक महिन्याची जी कनिष्ठ शिलुक असेल तिजवर केली जाईल. मात्र पांच हजारावरील शिल्लक रकमेस व्याज नाहीं. नियमांच्या प्रती बँकेंत अर्ज केला असतां मिळतील.

मुंबई ब्यांक आकोला ९.९.०९ } G. A. Phillips. एजंट
नं १

मुंबई बँकचें सोनें.

मुंबई बँकचा छाप असलेल्या उत्तम कसाच्या सोन्याच्या चिपा मुंबई बँकच्या आकोले आणि उमरावती येथील ऑफिसांत विकत मिळतील. गिऱ्हाइकानें जास्त माहिती करितां बँकेत तपास करावा.

एका चिपचें वजन २९३ तोळे असतें. साधारण भाव वऱ्हाड समाचार वर्तमानपत्रांत बजारभाव ह्या सदराखालीं सांपडेल.

मुंबई बँक आकोला २१-९-१० } G. A. PHILLIPS. एजंट.
नो० नं० २

अजब करामत.

बालक्षुधा निवारण- लहान मुलांस वर दूध घालण्यानें होणारें संग्रहणी, उडतें इत्यादि सर्व विकारावर हें सत्व अप्रतीम गुणकारी आहे. मुलें हैसेनें घेतात. किं० १ डब्यास १।. रुपया.

हेमसुधा- धुपणी हा रोग पुष्कळ स्त्रियांना जडतो. यावर खात्रीचा उपाय न मिळाल्यानें कित्येक स्त्रिया कुचमत आहेत. या औषधानें कसलीही धुपणी नाहींशी होऊन अंगांत तरतरी येते. परमा व गरमी यावर ही याचा तात्काल गुण येतो. कित्येकांची खात्री झाली आहे किं० १ बाटलीस ३ रु०

कामधेनुगुटिका- अलीकडील निरानि-राळ्या परिस्थितीमुळें लेकुरवाळ्या आयांना दूध येत नाहीं. त्यामुळें मुलें अशक्त व रोगी होतात. याचे सेवनानें पुष्कळ निरोगी दूध येते. पुष्कळांना अनुभव आला आहे. किं० ३ गोळ्यास ८६ आणे.

जानकीबाई गनडे } नर्स ॲण्ड मिड्वाईफ. } सांगली,
नो० नं० ३

रामबाण उपाय.

रक्तपिती व कोड

दहाहजार पुड्याफुकट. आह्मीं आमच्या औषधाची खात्री पटावी ह्मणून १०००० नमुन्याच्या पुड्या करण्याचें योजिलें आहे या पुड्या वरील महारोग दुरुस्त होण्या-सारख्या आहेत. हे त्या निःसंषय सिद्ध करितील. या पुड्या वापरून अनुभव पहावा ह्मणजे खात्री होईल. नमुन्याच्या पुडीची किंमत फक्त ८ ठेविली आहे. ही किंमत फक्त टपाल हशील वगैरे खर्चापुरतीच आहे.

२ आह्मीं रक्तपिती, कोड, हे कसे उद्भवतात त्याची शुश्रुषा कशी करावी? वगैरे माहितीचे इंग्रजी व बंगाली भाषेत पुस्तक तयार केलें आहे तेंही गरजूंनीं अवश्य वाचण्या लायक आहे ह्मणजे त्या पासून त्वचे संबंधीं रोगा पूर्ण माहिती होईल किमत फक्त ट. सह ॥=सर्व पत्र व्यवहार इंग्रजींत करा

पण्डित कृपाराम
८ नंदीबागानलेन पो. सालकिया हावडा

नो० नं० ४

जाहिरात

सर्वत्र लोकांस जाहीर करण्यांत येते कीं श्रीसमर्थ गजानन आवलीया महाराज संस्थान शेगांव यांचे समाधीचें (मंदीराचें) काम बांधण्याचे सुरूं आहे यास लागणारा खर्च फार असून तो लोकाश्रयावर अवलंबून आहे. वर्गणीचें कामीं संस्थानाकडून हरी कुकाजी आणि बंकटलाल भवानीदास व गोपाळ मारुती लउळ व रावजी नारायण महाजन यांस वसूल कर्ते नेमिले गेले आहे. कांहीं लोक हरदास सन्याशी वगैरे हे या मठाचें कामासाठीं वर्गणी वसूल करतात ह्मणून समजतें त्यांस वर्गणी न देतां या वरील ४ इसमासच वर्गणी देत जावी चार इसमाबद्दल ज्यास संशय येईल त्यांनीं वर्गणी शेगांवकर भिकाजी खंडुजी पाटील यांचे दुकानीं मनीआर्डरीनें पाठवावी. व्यवस्थापक

रामचंद्र कृष्णाजी पाटील
नो० नं० ५

धी प्रताप स्पिनिंग वीव्हिंग आणि मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी लिमिटेड, अमळनेर

वरील कंपनीचें वाढलेल्या भांडवलासह १९,००,००० पंधरा लक्षांचें भांडवल असून त्याचे प्रत्येकीं १०० शंभर रुपये प्रमाणें १९,००० भाग केले आहेत. त्यांपैकीं आजपर्यंत अजमासें १०,६०० भाग खपले जाऊन बाकी अजमासें ४४०० भागच खपावयाचे राहिले आहेत. गेले तीन चार सालांत कपाशीचे वाढलेले भाव राहून त्या प्रमाणानें कापडाचे भाव वाढलें नाहींत ही गोष्ट ध्यानांत घेतां ह्या कंपनीनें कधीं कमी केव्हां ज्यास्त मिळून दरसाल दरशेंकडा(६) रुपये प्रमाणें व्याज भागिदारांस देऊन शिवाय जवळ जवळ ९९०००) पंचाण्णव हजार रुपये डिप्रिसियेशन व रिजर्व्ह फंडाना जमा ठेविली आहे. सन १९१० साल सूत कापडांचे व बरेच गिरण्यास अनिष्ट गेले आहे व त्या सालीं देखील ह्यांनीं साडे चार रुपये प्रमाणें व्याज भागीदारास वाटलें आहे.

प्रसंगी ... कारखाना नवीन सुरू होतांना ... प्राप्त होत असे. पण पावरून असें समजूं नये कीं घरांतील इतर माणसावर जें प्रेम असे तेंच प्रेम गुलामावर असे किंवा गुलामास कुटुंबाचा क्रम चालू ठेवतां येत होता. पुढें मागें "निसर्ग देवतेची शासन पद्धति" या विषयावर आह्मीं लिहीणार आहों ते वेळीं निसर्ग तत्वावर राहणें ह्मणजे काय, सर्वा राहणी किंवा सात्विक राहणी ह्मणजे काय, व आपल्या

मागणी बरीच येते आहे. करितां भाग घेणारांनीं त्वरा केलेली बरी.

अर्जाचा फार्म व आणखी कांहीं विशेष माहिती कोणास पाहिजे असल्यास खालील पत्त्यावर पत्र व्यवहार करावा.

मोतीलाल माणकचंद आणि कंपनी सेक्रेटरीज ट्रेजरर्स आणि एजंटस

नो० नं० ६

अनायासें देवदर्शन.

गोटपेपर्सः— श्रीगजानन, दत्तात्रय मारुती शंकर व नरहरी या पैकीं कोणती ही एक मूर्ती रंगांत दाबून उठाव (एम्बास) छापलेले, १०० ग्रेप्रनाईट नोट पेपर्स व त्याच्या बेताची चौकोनी १०० कव्हरें प्रत्येकीं किंमत ८८ व्हीपीनें ८१२ दोन्हीमिळून किंमत रु. १ व्हीपीनें रु० १८६

सर्वत्र एजन्टस् पाहिजेत
पत्ता—बेंद्रे आणि कंपनी पुणेसिटी

नो० नं० ७

हिंदुस्थानावर अरिष्ट.

हिंदुस्थानातील रहिवाशांच्या पाठीस ज्वर व हिंवताप यांचें अरिष्ट सदोदित लागलेलें आहे पण त्याचा प्रतिकार करण्यास बाटलीवाला यांचें हिंवतापाचें औषध व गोळ्या हे रामबाण आहेत. ताप किंवा शीतज्वर येणारसें वाटतांच हें औषध घ्यावें. किं. १ रु.

बाटलीवाला यांच्या निस्तेज लोकांसाठीं शक्तिकारक गोळ्या

हें औषध घेतल्यानें मागवटा, मेंदूचे श्रम, पौरुषनाश, अशक्तता व क्षयरोगाचें स्वरूप, त्याप्रमाणें अजीर्ण इ. इ. विकार तावडतोब दूर होतात. किं रु. १८८

बाटलीवाला यांचें दंतमंजन.

हें दंतमंजन ... कांहीं इंग्रजी ... पालन ही पाळकावरील ... अथवा हे त्यानें करावयाचें कर्म. आपणास आपल्या इच्छेप्रमाणें दुसऱ्यास वागवयास लावण्याचा जो अधिकार त्याचें नांव हक्क किंवा अधिकार व दुसऱ्याचे जे हक्क आपण मानलेच पाहिजेत या मानण्याचें नांव कर्तव्यकर्म. हक्क आणि कर्तव्यकर्म हे शब्द सापेक्ष आहेत, त्यांचा संबंध अन्योन्य आहे. हक्का-वांचून कर्तव्यकर्म नाहीं आणि कर्त... वांचून हक्क नाहीं.

प्रार्थीवी से
सोपी रीत सग

तीनच दिवसांत गुण

खरूज, गजकर्ण, खवडा, फोड, आगपेंग, जखम, खाजून आग व पाणी सुटणें चांद्या, इसब, नायटा, बद, व्रण, नासूर, उपदंश, गळव, भद, यांवर आमचे मलमानें येतो. हागवण कॉलरा वांति, पोटशूळ पोटांत वात धरणें, अजिर्ण, भुसट ढेका, अमांश, दमा, खाशी, वळ येणें, पेटके यावर---कापूर, शेप, पुदीना पेपरमींट, धने, अजवान, हिंग, सुंठ, यांचे अर्क ५ मिनिटांत गुण देऊन ८ दिवसांत पूर्ण फायदा करितात. उन्हाळी, परमा, गरमी, चहा व विडीपासून आतप, मुत्रकृच्छ ऊन लागणें यावर दवणा, रेवाचिनी, मंजिष्ट यांचे अर्क ४ दिवसांत फ़ायदा किंमत ८ आणे. मेंथालार्क किं. ४ आणे वि. खु. पत्रद्वॉर. क्या. फुकट.

व्ही. आर. मुळे नांदुरा.
जी. आय. पी.

नो० नं० ९

पत्रव्यवहार

उपनिषद् प्रकाश.

ईशावास्य

"तिसरा मंत्र शुद्ध संसारि लोकांची निंदा करण्याकरितां उपयोजिला आहे" असे ह्मणण्यापेक्षां आत्मघातकी अथवा आपल्या परिस्थितीस आपला व इंद्रिकांचा काय संबंध आहे. हें ज्यांस कळत नाहीं ते अंधत्तम अशा लोकांस जातात हें ह्मणणें बरें दिसतें. कोणत्याही दृष्टीनें विचार केल्यास समजून येईल कीं श्रुति कोणाची निंदा करीत नसून त्रिकालाबाधित सिद्धांत सांगत आहे. ती अधिकार युक्त वाणीनें आत्मघातकी लोकांचा अखेर काय परिणाम होतो हे सांगत आहे. ज्या व्यक्तीस समाजास व राष्ट्रास आत्मज्ञान झालें आहे, ज्यांस आपल्या परिस्थितींचें ज्ञान झालें आहे, ज्यांस आपली खरी योग्यता काय आहे हें कळलें आहे, तीच व्यक्ति, तीचसमाज व तेंच राष्ट्र उदयास येत असतें. या श्लोकानें पुनर्जन्माचाही अप्रत्यक्ष रितीनें सिद्धांत दर्शविला आहे. आत्मज्ञान ह्मणजे केवळ स्वरूप ज्ञानच नव्हें, तर आत्म संबंधांत जेवढें ह्मणून येतें त्यासर्वांचा समावेश करतां येईल. कोणतेंही ध्येय प्राप्त करून घेण्याकरितां आत्मज्ञान झालेंच पाहिजे. आपलें बलाबल, आपली योग्यता, आपली तयारी याचें योग्य ज्ञान नसेलतर ध्येय प्राप्त्यर्थ काय केलें पाहिजे हेंही कळणार नाहीं. ... येथेंच अ-

करून आत्मघात करणाऱ्या लोकांस केव्हांही सुख होत नाहीं. आत्म्याची अयथार्थ भावना करणारा आत्मघातकी होय. आत्मत्वास भुलून देहादिकाशीं तादात्म्यता होणें हेंच अत्यंत मूढतेचें लक्षण आहे. मी देहादी इंद्रिया पासून निराळा आहे. हीं माझी उपकरणें आहेत, मी रथी आहे ही सर्व रथाप्रमाणें मला वाहून नेणारी आहेत, अशी दृढभावना होणें अत्यंत जरूर आहे. "देहात्म बुद्धिजंपा येतद्दोवधकोटिभिः "आत्माहं बुद्धीजंपुण्यं नभूतो न भविष्याति" देहापासून आपण वेगळे आहोत, अशा तऱ्हेची समज होणें ह्मणजे मनुष्यत्वाचा उदय होणें आहे. जों पर्यंत ही भावना नाहीं, तों पावेतों तो पुरुष पुच्छ विहीन पशूच समजला पाहिजे. पशूमध्यें आणि आत्म जाणिव विहीन पुरुषामध्यें कांहींच फरक नसतो. आहार, निद्रा, भय व मैथून या शिवाय देहात्म वादी पुरुषास जास्त समजत नाहीं. मात्र जस जसा बाह्यबाह्यदेहाचा अभिमान सुटत जातो तसतसा हा जास्तजास्त स्वरूप सन्मुख होत जात असल्यामुळें त्यास आनंदही जास्त होत जातो. अशाप्रमाणें सर्व कवचें जसें- स्थूल, सूक्ष्म, कारण व महाकारण देहाचा अभिमान सोडून हा स्वरूपास्थित होतो, तेव्हां त्यास त्रिलोकीचे कायदे लागू होत नाहींत. याचे एकंदर सप्तकोश आहेत. जसें अन्नमयकोश अथवा स्थूल शरीर,

प्राणमयकोश - सूक्ष्म अथवा लिंगशरीर
मनोमयकोश - वासनात्मक शरीर
विज्ञानमय - कारण शरीर
आनंदमय - बुद्धिमय शरीर
हिरण्मयकोश - निर्वाणकाया
दहर - आत्मा

अशा तऱ्हेनें जीवास प्रत्येक कोशाचें ज्ञान करून आपण त्या त्या कोशापासून निराळे आहोत हें समजून घेतलें पाहिजे हें ज्ञान जसजसें होत जाईल तसतसा त्याचा त्या त्या देहसदृश लोकामध्यें विशेष वास झाला पाहिजे. कारण याचे ज्या ज्या देहाशी तादात्म्य झालें असलें त्या त्या तऱ्हेचें याचें कर्म व वासना असणार व तदनुकूलच यास जन्म आला पाहिजे. तिसऱ्या श्लोकांत ज्या अंधतम लोकाचा निर्देश केला आहे तो केवळ स्थूल देहाभिमानी लोकासाठीं आहे. मुख्य सात लोक आहेत. भूलोक, भुवर्लोक, स्वर्ग, महर्लोक, जनलोक, तपोलोक व सत्यलोक. एकापेक्षां एक श्रेष्ट असे हे लोक आहेत.

"देवाः पूर्व अर्षत् एनत् न आप्नुवन" याचा सरळ अर्थ इंद्रियादिकांचा तो प्रकाशक आहे अर्थात् इंद्रिये त्यास जाणूं शकत नाहीं. दीप प्रकाशानें सर्ववस्तू प्रकाशीत होतात परंतु वस्तू दीपास प्रकाशित करूं शकत नाहीं. चवथा आणि पांचव्या श्लोकांचा भावार्थ ह्मणुन संव्हारांत प्रो. भानू यानीं जें लिहिलें आहे. तेंच तात्पर्य लक्षांत ठेवण्या सारखें आहे. प्रो. भानू यानीं ब्रह्म, ईश्वर, परमेश्वर, आत्मा, परमात्मा हे सर्व शद्ब एकच अर्थानें योजिले असल्यामुळें वाचकांचा मोठा घोटाळा होतो. ब्रह्मतत्व हे जलद धावणारे, स्थीर वगैरे सोपाधीक काय ह्मणून दिसते याबद्दल श्री शंकराचार्यांचे भाष्यांत महत्वाची सूचना आहे 'त्या निरुपाधि आत्म्याला आपण सोपाधिक मनानें पहातो' ह्मणून आत्मा तसा भासतो. हेंचकारण अगदीं अखेर पावेतों लागूं पडते. श्री शंकराचार्यांचें सोपाधिक ब्रह्म [ज्ञान होई पावेतों] व इतर आचार्यांचा ईश्वर यां मध्यें विरोध नाहीं. गुरु, शिष्य संबंध, ज्ञान अज्ञानाचें भान, समाधी व उत्थापन कल्पना ही सर्व कायम आहेत तों पावेतों सोपाधीक ईश्वरा पलीकडे जविास जातां येणे, अथवा वाचेस अथवा मनास अप्राप्य असणाऱ्या ब्रह्म तत्वाचें आकलन होणें, असंभवनीय आहे. ईश्वरास आपल्या ब्रह्मस्वरुपाचे ज्ञान असते असें श्रुतीनें सांगितलें आहे; व जीवाचें अंतीम ध्येय ईश्वैक्यताच आहे; जीव ब्रह्मैक्यते बद्दल बोलणें नुसतें वाचारंभण आहे. कारण ब्रह्मैक्यानंतर त्रिपुटी राहत नाहीं. व रंगनाथ स्वामीनीं ह्मटल्या प्रमाणें ब्रह्म जे जे पाहूं गेले त ते परत ने नाहीं आले, ब्रह्माचा अनुभव सांगण्यास वेगळेपणानें कोणी राहत नाहीं.

सहावा आणि सातवा मंत्र हे ज्ञानी पुरुषाची मनःस्थिति दाखविणारे आहेत. सर्व विश्वामध्यें एक परमात्मा ओतप्रोत भरला आहे. असें ज्यास समजलें, त्याचे ठिकाणीं शोक मोहादीक सहजच राहत नाहींत. या ज्ञानामध्यें ही भूमिका आहेत. परमात्मा आणि आत्मा ही एकच आहेत अर्थात मीच आत्मा आहे अशी ज्याचे अंतःकरणाची दृढ भावना झाली आहे व जो परोक्षतेनें एकच आत्मा सर्व भूतामध्यें वास करतो अथवा भूत मात्रास एकच आत्मसत्ता आहे असें समजतो त्यांचे अधिकारांत भेद आहे. तथापि ते सर्वच सामान्य जनापेक्षां फार श्रेष्ट आहेत. मीच सर्व जगांत भरलो आहे अर्थात मीच अनेक रूपानें आपणास खेळवीत आहे ही भावना बुद्धीस अग्राह्य आहे. सर्वगत एकच परमात्म सत्ता आहे ही भावना अत्यंत उच्च परंतु मानवी आटोक्यांतील आहे व याच भावनेस धरून विश्वबंधुत्वाचे पायावर स्थापित केलेल्या सव संस्था आहेत. पहिला सिद्धांतच तुष्टयसाधन संपन्न मुमुक्षुचे ध्येयरूप आहे व प्रो. भानू यांनीं उपसंहारांत ह्मटल्याप्रों 'जीव व ब्रह्म हे दोन्ही एकरूप आहेत असें पूर्ण ज्ञान-विज्ञान झालें तरच शोकमोहांचा(अत्यंत) नाश होणार आहे."वर सांगितलें तशा प्रकारचें ज्ञान ज्या पुरुषास झालें,

मग त्याची दृष्टी ... नपर असो अथवा ईश्वरपर असो, "तो पुरुष जी जी उपासना करील, ती जगताचा उद्धार करणारीच असावयाची, तो जें जें कर्म परमेश्वर-साक्षित्वानें करील, तें सदैव जगताचें ऐहिक व पारमार्थिक कल्याण करणारेंच असावयाचें. असे महापुरुष ज्या राष्ट्रांत अवतीर्ण होतात ते महापुरुष व तीं राष्ट्रें ऐश्वर्य, शील विजयशाली आणि धर्मपर असतात.

चिंतामण हरी मराठे.

वऱ्हाडसमाचार

आश्विन वद्य ९ शके १८३९ प्रमादी

कौटुंबिक स्थितींतून व्यक्ति स्वातंत्र्या पर्यंत

नं २

अंक ४० वरून पुढें चालूं.

मागे सांगीतलें आहे कीं राज सत्तेवर आपला पगडा बसविणारी एक दुसरी संस्था सर्व समाजामध्यें हळूं हळूं निर्माण झाली. पाश्चिमात्यांत या संस्था लष्करी ह्मणजे शूर लोकांच्या हातीं गेल्या. पौर्वात्यांत याच संस्था धार्मिक अथवा अध्यात्म विद्या पारंगत लोकांच्या हातीं आल्या. येथून पाश्चात्य आणि पौर्वात्य अशा दोन भिन्न आणि विवक्षित जाती झाल्या व या दोन जाती मधील फरक हल्लीं दृगोचरच आहे. परंतु आपणास हल्लीं ज्या संस्था दिसत आहेत त्यांची उत्क्रांति कशी होत गेली इतकेंच पहाणें असल्यामुळें पूर्वींच्या समाज विषयक कल्पना कशा होत्या, व हल्लींच्याही वस्तुस्थितीखालीं त्या कशा बीजरूपानें आहेत इतकेंच दाखवावयाचें आहे. ह्मणून अधीक विस्तारानें लिहिण्याचें कारण नाहीं.

सर्व प्राचीन समाजांचा पाया कुटुंब, वंश [गोत्र] आणि ज्ञाती यां तत्वावर सर्व प्राचीन संस्थामध्यें बसवलेला आढळतो. पुढें एकेक समाज अन्य समाजापासून पृथक, स्वैरगामी झालेला आढळतो. त्यांत ईश्वर प्रसादानें नेमलेला समाजाग्रणी किंवा राजा आढळतो. त्या राजाला मदत करणारे लोक प्रथमतः त्याच्या अंकात असतात. व पुढें तेच बलाढय झालेले आढळतात. येथपर्यंत सर्व प्राचीन आणि अर्वाचिन समाजांची हकीकत एक सारखीच आहे.

पुढें पौर्वात्य आणि पाश्चिमात्य अशा दोन वेगळया मनुष्य जाती निर्माण होतात. पाश्चिमात्यातील राजसत्ता नियत्रक मंडळ वीर्यगुणी (रजोगुणी) आणि पौर्वात्यांतील राजसत्ता नियंत्रक मंडळ सत्वगुणी (अध्यात्मक ज्ञान पारंगत) झालें. परंतु या दोन्हींही मनुष्य जातींत जें नियंत्रक मंडळ उत्पन्न झालें तें ईश्वरानें निर्माण केलें असें या मंडळास ह्मणतां येईना. परंतु ही मंडळी ह्मणू लागली कीं सर्व ज्ञान आह्मलाच आहे. सर्व नियम पद्धती

... मतात. पांचव-...वाशष्ठ समाजे व्यवस्था जाति-
...नेद उत्पन्न करतात. ग्रंथ लेखनानें (अ)
(ब) आणि (क) स आळा पडतो.

नं ३

मागील दोन निबंधांत मनुष्यें प्रथमतः
जेव्हां समाजाची संघाची अगर एक राष्ट्राची

करात असेल तर
प्रयत्नास परमार्थ
वरूनच व्यवहारांव
परंतु परमार्थांत
दृढ झाली. त्या
योग करतात हें
पुढें मनुस्मृतींत

व शासन पद्धती आमच्या हातीं
ज्ञान, शासन पद्धती, नियम पद्धती ह मंडळें
पाळनीय चाली रीती अथवा रूढी असें करु
सिद्ध करून दाखविलेंच आहे. ही पद्धती
ह्मणजे खरें पण न लिहिलेलें शास्त्र.
व याचें उगमस्थान ह्मणजे रूढी.

या रूढीशास्त्रांतूनच ग्रंथशास्त्र अवतीर्ण होत. रोमन लॉयी पॅलेडेबलस् किंवा मानव धर्मशास्त्र किंवा मोझेसचें शास्त्र किंवा ब्याबीलोनीअन लोकांकारितां कलेलें हमुरेबिस शास्त्र हीं शास्त्रें स्पष्ट उदाहरणें होत.

इतिहास दृष्ट्या हें सिद्ध झालें आहे कीं आधी वाक् पद्धति ह्मणजे साधी बोलण्याची भाषा व तिला कायम स्वरूप देण्यासाठीं मागाहून लेखन पद्धति. लेखन पद्धतीच्या कलेचा शोध अर्थातच समाजाची बरीच प्रगति झाली असेल तेव्हां या शोधाचे प्रत्यक्ष फल ह्मणजे वेद आणि शास्त्र व पुराण ग्रंथ रचना.

नियंत्रक मंडळाच्या रजःसत्व गुणामुळें पाश्चिमात्य पौर्वात्यांत फरक झाला ह्मणून वर सांगितलेंच आहे तसाच दुसरा मोठा फरक हे ग्रंथ ज्या काळीं लिहिले गेले त्या काळामुळें झाला आहे. पाश्चिमात्य ग्रंथ प्रगति चालू असतांना लिहाले गेले आहेत. पौर्वात्य ग्रंथ प्रगति बंद पडण्याचे वेळीं लिहिले गेले आहेत.

शास्त्र ग्रंथांचे ३ विशेष फायदे आहेतः—

(अ) अगूढत्व ह्मणजे प्रत्येक मनुष्यास त्यांतील रहस्य स्पष्टपणें कळण्याचें साधन.

(ब) निंद्य, लबाड, दुसऱ्यावर आपली छाप बसविणाऱ्या अध्यात्मिक ज्ञानाची घमेंड बाळगणाऱ्या लोकांच्या कुतर्क वादापासून आणि विवरणापासून रक्षण.

(क) रूढीला उच्चतम अवस्थेंतून अवनत अवस्थेस जाण्यास आळा घालण्याचें साधन.

प्रगतीचे वेळीं जीं शास्त्रें लिहिलीं जातात, त्यांत घोटाळा कमी राहतो. प्रगतीचे अखेर काळीं जीं लिहिलीं जातात त्यांच्या योगानें जरा रूढी युक्तिवादास धरून असतात त्याच रूढी अप्रयोजक रूढींना सुरू करतात. हा मुद्दा दिसण्यांत आक्षेपहि दिसतो. प्रमाणानुमान नेहमीं धाक्याचें असतें. दुसरें उदाहरण एका विशिष्ट कर्माकारितां जे विधी नियम लावतात तेच तत्तुल्य सर्व कर्मांना तेच नियम लावतात. मनुष्याचा स्वभावच असा आहे कीं एक गोष्ट केल्या बद्दल जर देवताचा क्षोभ केला असे त्यास वाटते तर कितीही मंदसादृश्याची त्या कर्मासारखीं कर्में असतील तर तीं करण्यास तो कचरेल. तिसरें उदाहरण एक अन्न प्रतिसिद्ध केलें कीं तत्तुल्य सर्व अन्नें प्रतिशुद्ध होतात. चौथें स्वच्छतेचे नियम प्रायश्चित्त विधी पर्यंत मजल आक्रमतात. पांचवें-विशिष्ठ समाज व्यवस्था जातिभेद उत्पन्न करतात. ग्रंथ लेखनानें (अ) (ब) आणि (क) स आळा पडतो.

नं ३

मागील दोन निबंधांत मनुष्यें प्रथमतः जेव्हां समाजाची संघाची अगर एक राष्ट्राची

समाधानकारक रितीनें होत नाहीं. कारण कित्येक शिक्षकांना त्या विषयाचें ज्ञान कमी असतें, व उपकरणांचा उपयोग कसा करावा वेळीं माहीत नसतें करितां प्रत्येक शाळेंतून होत अ किंवा दोन शिक्षक जवळचे हायस्कुकिती अमर्याद होते हें ही ण घेण्यास ४।६ आहे. ते अधिकार त्याच्या सर्व ल असा जातीय वंशजावर असत व त्यांतच सहोदर आणि सहोदरांचे वंशज सामील असत. ते अधिकार कुटुंबांतील सर्व दुसऱ्या कुटुंबांतून आणलेल्या ह्मणजे कुटुंबाशीं विवाहानें जोडलेल्या स्त्रियांवरही चालत असत. आणि कुटुंबात असलेल्या गुलामांवर त्यास चालवितां येत असत. पैकीं त्या वेळच्या विवाह पद्धतीबद्दल आज लिहिण्याचें अथवा विचार करण्याचें फारसें कारण नाहीं. परंतु तीच पद्धति थोडी बदलत जाऊन अद्यापपर्यंत त्याच अवस्थेंत आहे इतकें सांगितलें ह्मणजे पुरें आहे. गुलामगिरीची पद्धत बहुतेक नामशेषच झाली असल्या मुळें तिच्या बद्दल ही आज लिहिण्याचें प्रयोजन राहिलें नाहीं. परंतु संरक्षकाचें अनुवंशजावर जी सत्ता पूर्वी असे तिच्या व हल्लींच्या सत्तेंत किती व कसा फरक होत गेला हें अधीक स्पष्टपणानें थोडक्यांत लिहितोः—

संरक्षकाच्या सत्तेखालीं असणाऱ्या वाटेल त्या मनुष्यास अथवा गुलामास लागेल त्या मुली बरोबर त्याला लग्न लावण्यास भाग पाडतां येत होतें. त्यांनीं त्याच्या परवानगी शिवाय कोठें गांधर्व विवाह केला असेल तर तो त्यास रद्द करता येत होता. त्याला आपल्या अनुवंशजांना दुसऱ्या कुटुंबात देता येत होते. त्याला त्यांचा विक्रय देखील करता येत होता. त्याच्या धनावर त्याचा पूर्ण अधिकार असे. त्याला त्यांस देहात शिक्षा देखील करता येत असे. पर्वांच प्र

हा अमर्यादित अधिकार जशी जशी समाज व्यवस्था बदलूं लागली, श्रम विभागाचें तत्व अधिक अधीक वर डोकें काढूं लागलें, जीवनकलह अधीक बिकट होऊं लागला तसे तसे बदलत गेले. शासनाची मर्यादा देखील हट्टी व उनाड मुलांला राजदरबारांतून शासन करविण्यापर्यंत आली. विवाह पद्धतींतही बदल पडला. विक्रय करण्याचा प्रघात बहुतेक बंद झाला. परंतु मुलगा दत्तक देण्याचा अधिकार तसाच चालू राहिला. एखाद्या मुलास कुटुंबांतून मुक्त करून स्वतंत्र कुल स्थापण्याचा अधिकार अद्यापही चालू आहे. लवकरच संपत्तीमध्यें वडलार्जित धन व स्वसंपादित धन असे भिन्न प्रकार मानण्यांत येऊं लागले. थोडेंच दिवसांत कौटुंबिक व्यवहारास आचार हें नांव पडलें. व्यक्तींच्या स्वतःच्या जोमानें होणाऱ्या व्यवहारांत आत्म व्यवहार किंवा जर मनुष्य एखाद्या सद्गुणाचें दृढ आलंबन करीत असेल तर त्या उद्योगास किंवा प्रयत्नास परमार्थ असें नाव पडलें. या वरूनच व्यवहारांत आपण परतंत्र असतो परंतु परमार्थांत स्वतंत्र आहो अशी कल्पना दृढ झाली. त्या सिद्धांताचा आतां दुरुपयोग करतात हें पुढें यावयाचेंच आहे. पुढें मनुस्मृतींत वडलार्जित धन व स्वसं-

प्रवाही पदार्थांची स्पेसीफिक ग्र्याव्हीटी करण्याची सोपी रीत सप्रयोग शिकऊन दाखविली व नंतर खालील सूचना विचारा करितां समाजापुढें मांडण्यांत आल्या (१) गेल्या हायस्कुल स्कॉलरशीप परीक्षेचे भाषांतराचा पेपर फार कठीण काढलेला होता. तर पेपर सोपे काढण्यांत यावेत. ज्याअर्थी १ ल्या तीन इयत्तांत भाषांतर

सुटका नें इंग्रजी शिकविलें जात नाहीं त्यास्वातंत्र्य आहे. कुटुंबीं भाषांतराचा निराळा अधिकार होते तसा त्यांचेंचा निकाल असा होत्या. त्याच्या छात्रांनीं ज पेपर योग्य आहेत सान केलें तर त्यास आ ाकारितां तपासून नुकसान भरपाई करून ers) ची कमीटी त्यास त्याचें पोषण कराव भाषांतराचा पेपर त्यांच्या विवाहाची जबाब पकता नाहीं. (सूचअसे. ह्मणजे त्यांच्या अ रचना कशी असावी हरएक गोष्टीची पूर्ण ज वा निकाल येणें असे. हल्लींची समायीक यापुढें पोटाशिक्षक अंशीं या पूर्वीच्याच वी मराठी शाळेचे रूपांतर आहे असें दि (२) Vide below रक्षक मेल्यावर त्याच्या जिल्ह्याचे वेगळे कानफनातवांना नवीन कुटुंबें रक्ष त्या जिल्ह्याचे सिनीपरंतु हा अधिकार फक्त हे असावेत व पोट हयात असलेल्या पालक स जबाबदार असावेत मिळत असे. हा अधि समाज हा फक्त इंग्रजी कुटुंब स्थापण्याचा अधि ास्तर, हायस्कूलचे हेडमिळत नसे. ह्मणूनच "न पेक्टर्स यांचाच भरावा. इत्यादि स्त्री स्वातंत्र्य प्रतिबं सभेस बक्षीसें वगैरे जरी गुलाम संबंधीं प्र खर्चाकरितां पैशाची झाला आहे तरी तो प्रघात शिक्षकांनीं यापुढें या आपल्या मुलावरील अ जरूरी नाहीं. पद्धतींतून एक तिसरी गुर्ंतची शिलक ९५० पद्धती कशी व का अवतीर्ण विनियोग काय समजण्यास गुलाम पद्धतीचा इतिहा डे० इनजरूर आहे. गुलाम पद्धतीचें समर्थ पोटाशिक्षक भिन्न रितीनें केलेलें आढळतें. ऋग्वेदा ठेवावींत असें दिसतें कीं कांहीं जातींत निसावा २) मानसिक दौर्बल्य असतें. अशा मा ठिकाणें

दौर्बल्याच्या लोकांचें रक्षण प्रबल मनाच्या लोकांनीं केलें पाहिजे ह्मणून प्रबल लोक केवळ परोपकारासाठीं दुर्बलांना आपले अंकित ठेवतात.

दुसरें विवेचन असेंही आढळतें कीं युद्धामध्यें जे लोक पादाक्रांत केले जातात त्या सर्वांना ठार मारण्याचा अधिकार जेत्यांचा आहे. जेते जर जितांना जीवदान देतात, तर त्या मोबदला जितांना जेत्यांची सेवा केली पाहिजे.

या दोहोंपैकीं कोणताही युक्तिवाद ग्राह्य असो, परंतु इतकें खचित आहे कीं आर्य लोकामध्यें गुलामास घरांतील माणसाप्रमाणेंच मानीत असत. प्रसंग विशेषीं धन्याचें सर्व वित्त गुलामास प्राप्त होत असे. पण यावरून असें समजूं नये कीं घरांतील इतर माणसावर जें प्रेम असे तेंच प्रेम गुलामावर असे किंवा गुलामास कुटुंबाचा क्रम चालू ठेवतां येत होता. पुढें मागें "निसर्ग देवतेची शासन पद्धति" या विषयावर आह्मीं लिहीणार आहों ते वेळीं निसर्ग तत्वावर राहणें ह्मणजे काय, साधी रहाणी किंवा सात्विक राहणी ह्मणजे काय, व आपल्या

दृष्टीनें असें करणें फायदेशीर होईल प सध्याचे पारीस्थितींत असा वेळ राखून ठेवतां येणें शक्य नाहीं. [२] सध्यां इंग्रजी मराठी शाळांत व हायस्कूलांतून सर्व शिक्षण इंग्रजीच्या द्वारां दिलें जातें. तें मराठी भाषेच्या द्वारां दिले गेल्यास विषया ज्ञान संपादन करण्यास जास्त सोई होईल. व दुसरी भाषा असें समजून इंग्र हा विषय शिकविला जावा. त्या व वादाविवाद झाला व सर्वानुमतें ही सूचन पास झाली नंतर उमरावती हायस्कूलांत ड्राइंगमास्तर रा. पिंपरकर यांनीं " लहान मुलांचें ड्राइंग हा शिक्षणाचा पाया असावा" या विषयावर व्याख्यान दिलें व लहानप मुलास ड्राइंगची गोडी असते तिच्या फायदे घेऊन पद्धशीर रितीनें त्यांना कसें शिकवित येईल व त्या योगें दोन्ही हातांना व वळण लागेल हें दाखविण्याकरि त्यांना फळयावर दोन्ही हातां आकृत्या काढून दाखवि या नंतर विश्रांतीसाठीं कांहीं वेळ का घालविण्यांत आलें. पुनः कामास सुरवा झाल्यावर ट्रेनिंग स्कूल मधील मास्तर सरदेसाई यांनीं "...ीची लढाई" विषय शिकऊन दाखविला. नंतर डे. इनस्पेक्टर मंडळाकडून आलेल्या सूचनांचा विचार करण्यांत आला (१) प्राथमिक शिक्षणाचे शाळांतील अभ्यासक्रम कांहीं अ गैरसोईचा आहे त्या गैरसोई दुर करण्याकरितां त्यांत कांहीं फेरबदल करण्यां यावा. व सध्यां शाळांतून चालू असलेल्या मराठी पुस्तकांत योग्य फेरफार करण्यां यावेत. या बद्दलच्या अडचणी पुढें मां ण्यांत आल्या. त्यापैकीं कांहीं खालीं दि आहेत (१) शिशुवर्गाचा अभ्यासक्रम महिन्यांत संपवावयाचा असतो. तो तितक्या अवधींत संपविणें फार कठीण जाते कांहींचा संपल्यास त्यांना जर १ ल्या वर्गांत घालण्यांत आले तर १ ल्या इयत्तेंत

२ जसें जसें इन्द्रियांचा अभ्यास पुढें झा जातो तसें तसें हें बंधन शिथिल पडत जातें. व मनुष्य निसर्ग देवतेनें त्याला जी स्थिती दिली असेल, ती स्थिती टाकून देऊन तो आपल्या मानासिक योग्यतेप्रमाणें आणि सामर्थ्यानुरूप वर्तन करण्याचा प्रयत्न करतो.

३ जेथें ह्मणून अधिकार आहे तेथें तेथें कांहींना कसली तरी जबाबदारी असतेच. कुटुंब पालकास हक्क आहेत तर त्याच्यावर कुटुंब पालनाची जबाबदारी आहेच. अधिकार हक्क हे नेहमी आत्मानिष्ट असतात ह्मणजे ज्यास हक्क आहेत ते त्याच्या पुरतेच. ते हक्क तो ज्यांच्यावर बजावतो त्यांचें तें कर्तव्यकर्म होय. ह्मणजे आपल्या रक्षिताचें पालन ही पालकावरील जबाबदारी अथवा हे त्यानें करावयाचें कर्म. आपणास आपल्या इच्छेप्रमाणें दुसऱ्यास वागावयास लावण्याचा जो अधिकार त्याचें नांव हक्क किंवा अधिकार व दुसऱ्याचे जे हक्क आपण मानलेच पाहिजेत या मानण्याचें नांव कर्तव्यकर्म. हक्क आणि कर्तव्यकर्म हे शब्द सापेक्ष आहेत, त्यांचा संबंध अन्योन्य आहे. हक्कावांचून कर्तव्यकर्म नाहीं आणि कर्तव्य वांचून हक्क नाहीं.

कापसाचें बीं तयार करणारीं तीन मंडळें स्थापित झालीं आहेत. १८४४ एकर जमिनींत शुद्ध रोझिया सरकी २३६२२ पौंड पेरण्यांत आली. याच पद्धतिवर एक मंडळ यवतमाळ जिल्ह्यांतील दारव्हा तालुक्या मधील सोनवाढोणा या गांवीं निघालें आहे. या मंडळांचा विचार स्वतंत्र जीनाचा कारखाना काढण्याकडे वळ ा आहे. नाहीं तर तें त्यांत यश येईल असा अंदा पद दुसराच

कायद्यामध्यें बळकावून बसेल

चा विचार आहे. १ त्याची ताबेदारी करावी फंडासाठीं प्रत्येक स्वतःचें राज्य अक्कल हुशा- १ रुपया वसूल कर दक्षतेनें चालवा. त्यांतच आहे; सहकारी मंड आणि एकंदर विश्वाचें घेण्यापूर्वी त्या गोष्टीले तुम्ही आपल्या अंतःकरणाला पेढीची मंजुरात घेतव . तुमचें मन मात्र अगोदर पाहिजे ही दुसरी बा तुमच्यापाशीं न्यायबुद्धि आहे करा. ज्ञानशक्ति आहे

या कामीं राव ही आहे. त्याचा विकास महाजनी, त्यांचे चिरंजप्रकाश आहे तो प्रदीप्त पंत कुळकर्णी, बोर्डांचालली आहे. तिची तुम्हाला धर्माधिकारी इत्यादि गृस्वतःचि काळजी अगोदर मिळाली हें सांगून त्यां. तुम्ही स्वतः सावकार

रा. रा. कृष्णराव रघु दुसऱ्याचें काहीं उसनें

" अहमदखान पे. संपूर्ण होण्याची शक्ति

" भिकाजी परश तिचा उपयोग करा.

" दामोदर जागोबाहून स्वतःच्या दक्षतेनें-

" मानसिंग बापूजी वगैरे महान ग्रहांना

या पांच गृहस्थांचीं फिरावयास लावतो. तसे गिरी बद्दल मुद्दाम नि प्रकाशाच्या केंद्राचे आहेत. शेवटीं रावसाहेबांनी त्याला खुशाल अंध ...कीं रा. रा. विष्णुपंत ती स्वयंज्योत अत्यंत

हे एक मोठे आधारस्तंभ आहेत आणि या सहकारी मंडळींचा सर्व जीव कीं प्राण ह्मणजे रा. रा. दत्तात्रय विठ्ठल सरंजामे सबडिव्हीजनल माजिस्ट्रेट हे आहेत. या धन्यवादाची आम्ही पुनरुक्ती करितों आणि रावसाहेब दामले व राजश्री सरंजामे यांच्या ...

यामुळें. तुम्ही तो त्रास्यावर निकाल याच शीपची दसाद. येतील. व त्य

...खून घेतलेल्या ... निर्भयपणें चालतात. ते कां? तर आत्मश्रद्धेमुळें, ते टीकेची पर्वा करीत नाहींत. रस्त्यानें चालतांना कोटावर उडालेल्या धुळीसारखें ते टीकेला क्षुद्र समजतात. ती धूळ त्यांना सहज उडवून देतां येते. ते दुसऱ्याच्या ओंजळीनें कधीं पाणी पीत नाहींत. स्वतःच्या मनाच्या शिकवणीनें चालतात हे त्यांच्या जिवनाचें रहस्य आहे.

पण आत्मश्रद्धा ह्मणजे अहंकार नाहीं हें खूब ध्यानांत ठेवा. अहंकाराचा पाया कच्चा असतो. अहंकारानें ताठलेला मनुष्य दुर्बळ असतो. तो स्वतःची खुशामत करतो दुसऱ्याची नाहीं, पण एकंदरींत तो खुशामतीच. त्याचें सुखदुःखसुद्धां दुसऱ्याचेच हातीं असतें. आत्मश्रद्धावान् पुरुष अहंकारावर सुखदुःखाची मदार ठेवीत नाहीं, तर स्वतःच्या अंतर्यामीच्या अमर सत्यावर त्याचा विश्वास असतो. संकटाचेवेळीं एखादे प्रसंगीं जरी तो थोडासा डळमळला तरी तो लागलाच तोल सावरून धरून ठिकाणावर येतो. त्याची शांति व सुख हीं कधीं नाश पावत नाहींत.

तुम्ही स्वतःचें गुरुत्वमध्य शोधून काढण्यास व आत्मश्रद्धा ठेवण्यास शिका. ह्मणजे प्रत्येक कार्यांत तुह्मांस यश ठेवलेलें आहे. आत्मश्रद्धावान् पुरुष अजिंक्य असतो. दुस-

...ता कोठें मिळणार? ...जो एकटा राहण्याला भितो, त्याचें मन सोबतीमुळें तरी कसें दृढ होणार?

ज्याला स्वतःच्या विचारापासून आनंद होत नाहीं त्याला दुसऱ्याच्या संबंधापासून प्राप्त होणारें दुःख कसें टाळतां येणार? ज्यानें अंतरंग शोधलें नाहीं त्याला कोठें ही आनंदाची प्राप्ति होणें शक्य नाहीं.

माणसें भ्रमानें भलतेंच करतात. त्यांना वाटतें कीं आपलें सुख परावलंबी आहे. याचा परिणाम जो व्हावयाचा तोच होतो. ह्मणजे दुःख, पश्चाताप, आणि निराशा हीं त्याचा ग्रास करतात. जो आपल्या सुखाचा आधार दुसऱ्याला समजत नाहीं, स्वतःलाच मानतो, तो कोणत्याही प्रसंगीं डगमगत नाहीं, त्याची शांतता भंग पावत नाहीं. तो सदा गंभीर असतो. त्याला दुःख काय करणार? जो परावलंबी असतो तो आपल्या सुखाचा आधार गमावून बसतो. त्याचा ...लिक पाया कच्चा असल्यामुळें त्याचें मन अस्थिर होऊन नेहमीं गोता खातें. सुखदुःखाच्या भरती ओहोटींत त्याची नौका ...तां बेजार होते.

... चालण्याला शिक- ...नाद. आत्म-

...च्या सूचना ...

१ इंग्रजी मराठी शाळेंत शाळा...

समाधानकारक रितीनें होत नाहीं. कारण कित्येक शिक्षकांना त्या विषयाचें ज्ञान कमी असतें, व उपकरणांचा उपयोग करा कसा करतां हे माहीत नसतें कितीं प्रत्येक शावृत्तीचा एक किंवा दोन याचें कारण काय? तर ही लाकडच्या शक्ति प्रभुप्रसादानें आपणांस मिळाली आहे, ...ऊन ही गोष्ट कधीं ही त्याच्या दृष्टिआड होत नाहीं. एका परमेश्वरावांचून तो दुसरा आधार जाणत नाहीं.

प्रवृ... आणि ... नम्र

तुम्हांला अनेक मार्गदर्शक भेटतील. रस्ता दाखविणें हें त्यांच काम ते करतील. पण त्या रस्त्यानें जाण्यास भाग पाडणें हें त्यांचे हातीं नाहीं. तुम्हांला योग्य दिसेल तो मार्ग तुम्ही धरा. तुम्ही स्वतःच्या बळानें बळवान् झालें पाहिजे. स्वतःच्या साह्यानें वाट चोखाळली पाहिजे. स्वतःच्या पायानें चाललें पाहिजे. तुम्हांला अपूर्ण नाहीं तर संपूर्ण मनुष्य व्हावयाचें आहे. तें होण्याचें उत्तम साधन आत्मश्रद्धा हें आहे. आपण स्वतः तर बळकट व्हावेंच, पण त्याकामीं इतरांनाही यथाशक्ति साह्य करावें अशी परमेश्वराची योजना आहे. हें साह्य प्रेमानें युक्त असलें पाहिजे. तुम्ही ज्यास साह्य करण्याला जाल तो एखादे वेळीं तुमचा तिरस्कारही करील. त्याच्या आभाराची तशी त्याच्या तिरस्काराची बिलकुल पर्वा करूं नका. तुम्हांला आरलें ... करावयाचें तें करा. आपण सगळे एकाच विश्वाचीं निरनिराळीं अंगें आहों हें पक्कें लक्षांत ठेवा. प्रत्येकाला स्वतंत्र असें कांहीं काम परमेश्वरानें नेमून दिलें आहे. तें काम आपण स्वतःच्या जोखमीवर व स्वतःच्या अक्कलेनें करावयाचें आहे. त्या कामाकडे दृष्टी द्या आणि आत्मश्रद्धा ठेवून नेटानें तें करूं लागा. तें एकसा ... न चुकूं देतां करण्यांत जो आनंद व जी मनाची शांति आहे ती दुसऱ्या कशांतही नाहीं.

शरीरसंपदा

(वऱ्हाड आथ्लेटिक मंडळीच्या आश्रया खालीं)

अलिकडे विद्यार्थ्यांच्या विद्याधनाप्रमाणेंच शरीर धनालाही बहुमान देण्यांत येत आहे; किंबहुना शरीर व मन हीं दोन्हीं चक्रें प्रगमनाच्या रूळावर सारखी समतोल चालावी ह्मणून सर्व बाजूंनीं प्रयत्न चालूं आहे. अभ्यासाच्या वर्गाला जेवढी महती तेवढीच महती खेळाच्या मैदानाला देण्याचा नवा उपक्रम सुरूं आहे. क्रिकेट, हॉकी, फटबॉल इत्यादि खेळ जुनी विटीदांडू, खोंखों, आट्यापाट्या वगैरे खेळाप्रमाणें अगदीं सामान्य बनत चालले आहेत, आणि त्यांची आवड विद्यार्थ्यांस चांगली लागत चालली आहे.

मध्यवर्ती नगरपेढी

[आकोल्याच्या सेंट्रल अरबन पेढीचा अहवाल]

रावसाहेब केशव गोविंद दामले, चेअरमन यांनीं हा रिपोर्ट फार नामी लिहिला आहे. या रिपोर्टांत १९१२ एप्रिल पासून १९१३ जून अखेरचा वृतान्त आहे. पूर्वीची पतपेढीची कल्पना बदलली असून आतां

...ळीच पद्धती अमलांत येत आहे. आतां नगरपेढी आपल्या तव्यांतील सहकारी मंडळ्यांना भांडवल पुरविणारी संस्था होय. नगर मंडळी ह्मणजे कर्जाऊ पैसा देणारी युनिव्हरसिटी असून तिच्या ताब्यांत असणारीं सहकारी मंडळें तिच्या भांडवलावर चालविण्यांत येतील. अशी सहकारी मंडळें सध्यां ८१ आहेत. नगर पेढीचें भांडवल १७७९९ रुपये आहे. हें भांडवल फार अल्प आहे तरी उत्तरोत्तर लोकांचा विश्वास वाढत चालल्यामुळें व या पेढीचा कारभार लोकांस पसंत पडून तो चौपट वाढल्यामुळें लोक अमानत ठेवीही ठेवूं लागले आहेत आणि त्या शिवाय जबलपूरच्या प्रांतिक पेढीनें कर्जाऊ पैसा देण्याची सवलत मोठीच दिलेली आहे. गेल्या पंधरा महिन्यांत एकंदर १,४१,३१९ रुपयांच्या देवघेवी करण्यांत आल्या आहेत. थोड्या दिवसापूर्वी रा. रा. क्रास्थवेट राजिस्ट्रार यांनीं या नगरपेढीविषयीं फार अनुकूल अभिप्राय दिलेला असून ही पेढी सर्व प्रांतांत वरिष्ठ प्रतीची होईल असें त्यांचें गोड भाकीत आहे. जबलपूर प्रांतिक पेढी पाशीं आकोल्याच्या पेढीची पत १ लाख रुपया पर्यंत आहे. या पेढीच्या सभासदांच्या ठेवी १० हजाराच्या असून सुमारें ९२ हजारा पर्यंत शेंकडा ६ व्याजानें भांडवल उभें करण्यांत आलें आहे.

८१ सहकारी मंडळामध्यें ७९ कृषिकार्या निमित्त Rural असून पातूर व पारस येथें एक एक मंडळ शेतीहून वेगळ्या उद्योगाकारितां (Urban) स्थापिलेलें आहे. या सहकारी मंडळाची वाढ तिपटीनें वाढलेली आहे. सहकारी तत्वाचा परिपोष व अभिवृद्धि एवढी होत चालली आहे कीं मुख्यतः शेतकऱ्यांस कर्जातून मुक्त करणें आणि त्यांना उन्नतीचा मार्ग दाखवून त्यांच्या गरजा मितपणानें भागविणें या गोष्टी आतां वर्तनात सहजी उतरूं लागल्या आहेत.

नगर पेढीनें आपल्या कार्यक्रमांत एक निराळीच दिशा घातली आहे. सरासरी ३ वर्षांच्या मुदतीपर्यंत कर्ज घेऊन त्या रकमांनीं लोकांनीं आपलीं कडक व्याजाचीं जुनीं कर्जें फेडावीं आणि या कर्जाच्या तारणासाठीं सर्व स्थावर जिनगी आपापल्या सहकारी मंडळापाशीं गहाण ठेवावी या रितीनें जुनें कर्ज फिटून नवें कर्ज काढण्याचे मार्ग बंद पडतील आणि लोकांची स्थिती सुधरत जाईल. शेतीच्या कामा निमित्त कर्ज देतांना बीं, आऊताचीं जनावरें, चारा, खत, विहीर, वळण बांधणें, वायदा देणें इत्यादि कामें लक्ष्यांत घेतलीं जात असत. कधीं कधीं अगदीं आवश्यक लग्नाच्या प्रसंगीं, व कपडाल या निमित्तही कर्ज देण्याचा प्रसंग येत असतो.

कृषिविषयक सहकारी मंडळाचा वार्षिक आढावा १,८१,१४३ रुपयांचा आहे. आकोल्याच्या पेढीकडून शेंकडा ९ व्याजानें हीं मंडळें कर्ज घेतात आणि आपापल्या सभासदांमध्यें शेंकडा १२ व्याजानें कर्ज देतात. सहकारी मंडळांचें मुख्य धोरण आपापल्या सभासदांकडून अमानत ठेवी घेण्याकडे विशेष असतें. गायगांव, पारस व बाळापूर येथें रोझिया

कापसाचें बीं तयार करणारीं तीन मंडळें स्थापित झालीं आहेत. १८४४ एकर जमिनींत शुद्ध रोझिया सरकी २३६२२ पौंड पेरण्यांत आली. याच पद्धतिवर एक मंडळ यवतमाळ जिल्ह्यांतील दारव्हा तालुक्या मधील सोनवाढोणा या गांवीं निघालें आहे. या मंडळांचा विचार स्वतंत्र जीनाचा कारखाना काढण्याकडे वळ[…]ा आहे आणि त्यांत यश येईल असा अंदाजा आहे.

कायद्यामध्यें फेरबदल करून मागण्या-चा विचार आहे. १ ली गोष्ट ही कीं युनियन फंडासाठीं प्रत्येक समासदाकडून सालिना १ रुपया वसूल करण्याचा अधिकार पाहिजे आहे; सहकारी मंडळांत नवीन समासद घेण्यापूर्वी त्या गोष्टीला आकोल्याच्या पत पेढीची मंजुरात घेतली पाहिजे असा नियम पाहिजे ही दुसरी बाब होय.

या कामीं राव बहादूर विष्णु मोरेश्वर महाजनी, त्यांचे चिरंजीव, गायगावचे विष्णु पंत कुळकर्णी, बोर्डाचे सेक्रेटरी रामभाऊ धर्माधिकारी इत्यादि गृहस्थांचा मोठी मदत मिळाली हें सांगून त्या शिवाय

रा. रा. कृष्णराव रघुनाथ खेर्डेकर, रिसोड
" अहमदखान पेनशनर मास्तर, पातुर
" भिकाजी परशराम — मेड
" दामोदर जागोबा शाळामास्तर, पारस
" मानसिंग बापूजी पाटील, आलेगांव

या पांच गृहस्थांचीं नावें त्यांच्या कामगिरी बद्दल मुद्दाम निर्दिष्ट करण्यांत आलीं आहेत. शेवटीं रावसाहेब दामले यांस वाटतें कीं रा. रा. विष्णुपंत कुळकर्णी, गायगाव हे एक मोठे आधारस्तंभ आहेत आणि या सहकारी मंडळींचा सर्व जीव कीं प्राण ह्मणजे रा. रा. दत्तात्रय विठ्ठल सरंजामे सबडिव्हीजनल माजिस्ट्रेट हे आहेत. या धन्यवादाची आह्मी पुनरुक्ती करितों आणि रावसाहेब दामले व राजश्री सरंजामे यांच्या या अनुपम लोकसेवेबद्दल व अतःकरणाच्या कळकळीबद्दल जेवढी प्रशंसा करावी तेवढी थोडीच होय.

विद्यापरिषद

आजरोजीं कानफरन्सचें कामास दुपारीं ११॥ वाजतां सुरवात झाली. समाज सुमारें १५० जमला होता. प्रारंभीं परमपूज्य पंचम जार्ज व महाराणी यांच्या तसबिरींना माळा घातल्यावर मुलांनीं भो परमेश्वर इ. मराठी चौथ्या पुस्तकांत दिलेलें राष्ट्रीय गीत ह्मटलें. नंतर मे. इन्स्पेक्टरसाहेब यांनीं कानफरन्स उघडली व भाषण केलें कीं शिक्षणाच्या कामांत पुष्कळ प्रगति झाली आहे व येथें कांहीं शिक्षक पाठ शिकऊन दाखविणार आहेत व त्यावर जी टीका होईल ती सद्बुद्धीनें केलेली आहे असें समजून त्याबद्दल शिकविणाऱ्या शिक्षकानें वाईट वाटू न देतां दोष दूर करण्याचा प्रयत्न करावा. त्या नंतर गुदस्त सालच्या कामाचा रिपोर्ट सेक्रेटरी साहेबांनीं वाचून दाखविला व सर्वानुमतें मंजूर करण्यांत आला नंतर कार्यक्रम पत्रिकेंत ठरल्याप्रमाणें शिक्षकाकडून आलेल्या सूचनावर सभेंत वादाविवाद झाला. त्यापैकीं कांहीं महत्वाच्या सूचना खालीं दिल्या आहेत:—

१ इंग्रजी मराठी शाळेंत शास्त्रीयविषयाचें शिक्षण समाधानकारक रितीनें होत नाहीं. कारण कित्येक शिक्षकांनों त्या विषयाचें ज्ञान कमी असतें, व उपकरणांचा उपयोग कसा करावा हे माहीत नसतें करितां प्रत्येक शाळेंतून एक किंवा दोन शिक्षक जवळचे हायस्कुलाकडच्या विषयाचें शिक्षण घेण्यास ४।६ महिने पाठवावेत. त्याचा निकाल असा झाला कीं अभ्यासक्रम लवकरच बदलण्याचा विचार चालला आहे त्यांत हा विषय सोपा करण्यांत येऊन उपकरणांची विशेष जरूर लागणार नाहीं. अशा बेताचा ठेवला जाईल.

२ निरनिराळ्या विषयाची क्रमीक पुस्तकें ठरऊन टाकण्याऐवजीं विषयाचा यथाक्रम सिलेबस पूर्णपणें तयार करून [Syllabus] द्यावा ह्मणजे शिक्षक आपले सोईप्रमाणें पुस्तकांची निवड करून यथानुक्रम विषय शिकवितील. याचा निकाल असा झाला कीं अशा तऱ्हेचें सांगोपांग अभ्यासपत्रक तयार करणें फार जोखमीचें व कठीण काम आहे शिवाय अभ्यासक्रमही नवीन ठरत आहे. तो ठरल्यावर योग्य अधिकाऱ्यांकडून सदरहूप्रमाणें अभ्यासपत्रक तयार करण्याचा प्रयत्न करण्यांत येईल.

३ इंग्रजी ४ थ्या इयत्तेंतील मुलांना सध्यां वर्षाच्या शेवटीं ३ परिक्षा द्याव्या लागतात. एक शाळेच्या हेडमास्तर कडून होणारी, दुसरी हायस्कूल स्कॉलरशीप परीक्षा तिसरी ज्या हायस्कूलांत त्याला पांचवे इयत्तेंत जाण्याचे असेल, त्या हायस्कूलचेही मास्तर कडून घेतली जाणारी परीक्षा यामुळें विद्यार्थ्यांना फार त्रास होतो. करितां तो त्रास कमी करण्यांत यावा. याचा निकाल असा झाला कीं हायस्कूल स्कॉलरशीपची परीक्षा पुढें बऱ्याच लवकर घेण्यांत येतील. व त्या परीक्षेचा निकाल मार्च महिन्याचे पूर्वींच प्रसिद्ध करण्यांत येत जाईल. व शाळेच्या हेडमास्तरानीं त्या वर्गाची परीक्षा न घेतां ती हायस्कुलचे हेडमास्तर घेत जातील व या एकाच परीक्षेवर मीडल्स्कूल सर्टीफिकेट व हायस्कूल प्रमोशन अवलंबून राहील. व यानंतर मे. इन्स्पेक्टर साहेबांनीं आपल्या तपासणींत नजरेस आलेल्या कांहीं गोष्टी शिक्षकांच्या माहित करितां सांगितल्या. त्यांत लेखन, भूगोल, भूमिती, इतिहास हे विषय शिकविण्याची पद्धत स्पष्ट करून सांगितली. तसेच शिक्षकाची प्रश्न पद्धति कशी असावी त्यांत सध्या दोष काय आहेत या मुद्या संबंधानें ही थोडें विवेचन केलें. त्या नंतर निरनिराळ्या शाळांतून बक्षीसाकरितां आलेली इंग्रजी कॉपीबुकें व ड्राइंगची कामें तपासून बक्षीसास पात्र कोणतीं तें ठरविण्याकरितां सबकमीट्या नेमण्यांत आल्या नंतर एकतास विसाव्या करितां कामें बंद राहिलें. पुढें ३ वाजतां पुनः कामास सुरवात झाली. रा. रा. बाबरेकर हेडमास्तर प्रॅक्टीसिंग स्कूल अमरावती यांनीं दशांश अपुर्णांक उपकरणाच्या मदती वांचून शिकऊन दाखविल्यावर आज रोजींचें काम संपलें.

दिवस दुसरा

आजरोजीं कामास ठरल्याप्रमाणें ११॥ वाजतां सुरवात झाली. रा. गुर्जर बी. एस. सी. सायन्स टीचर उमरावती यांनीं प्रवाही पदार्थांची स्पेसीफिक ग्रॅव्हीटी करण्याची सोपी रीत सप्रयोग शिकऊन दाखविली व नंतर खालील सूचना विचार करितां समाजापुढें मांडण्यांत आल्या (१) गेल्या हायस्कुल स्कॉलरशीप परीक्षेचे भाषांतराचा पेपर फार कठीण काढलेला होता. तर पेपर सोपे काढण्यांत यावेत. ज्याअर्थीं १ ल्या तीन इयत्तांत भाषांतर पद्धतीनें इंग्रजी शिकविलें जात नाहीं त्याअर्थीं या परिक्षेंतही भाषांतराचा निराळा पेपर नसावा. या सूचनेचा निकाल असा झाला कीं या परिक्षेचे पेपर योग्य आहेत कीं नाहींत हे ठरविण्याकरितां तपासून पाहणारी (Moderators) ची कमीटी असावी व या परीक्षेंत भाषांतराचा पेपर काढून टाकण्याची अवश्यकता नाहीं. (सूचना २ री) कानफरन्सची रचना कशी असावी या बद्दलची होती. तिचा निकाल येणें प्रमाणें लागला. (१) यापुढें पोटशिक्षक समाजाचे अध्यक्ष इंग्रजी मराठी शाळेचे हेडमास्तर नसावेत. (२) Vide below [३] दर जिल्ह्याप त्या जिल्ह्याचे वेगळे कानफरन्स असावेत. तिचे अध्यक्ष त्या जिल्ह्याचे सिनीअर डेपुटी इन्स्पेक्टर हे असावेत व पोट शिक्षकसमाज जिल्हासभेस जबाबदार असावेत (४) मुख्य शिक्षक समाज हा फक्त इंग्रजी मराठी शाळांचे हेडमास्तर, हायस्कूलचे हेडमास्तर व डे० इन्स्पेक्टर्स यांचाच भरावा. (५) ज्याअर्थीं या सभेस बक्षीसें वगैरे काढून टाकल्यामुळें खर्चाकरितां पैशाची जरूरी नाहीं त्याअर्थीं शिक्षकांनीं यापुढें या प्रीत्यर्थ वर्गणी देण्याची जरूरी नाहीं.

(६) सभेची आजपर्यंतची शिलक ९५० रुपयेपर्यंत आहे, तिचा विनियोग काय करावा याबद्दल असें ठरलें कीं डे० इनस्पेक्टर्सनीं आपल्या जिल्ह्यांतील पोटशिक्षक समाजाचीं या संबंधानें मतें घेऊन ठेवावींत व अखेर निकाल पुढचें वर्षीं करावा (२) जिल्ह्यांतील पोट शिक्षक समाजांचीं ठिकाणें त्या जिल्ह्याचे डे० इन्स्पेक्टरसाहेब यांनीं ठरवावींत. यानंतर १ तास विश्रांती घेऊन सभेच्या कामास पुनः ३ वाजता सुरवात झाली. व मि० माशाल्ला हेडमास्तर मुसलमानी नार्मलस्कूल यांनीं "आर्यन लोकांच्या हिंदुस्थानांत स्वाऱ्या" हा इतिहासांतील भाग शिकऊन दाखविला नंतर रा० देवळे अ० मा० इं० म० शाळा मुर्तिजापूर यांनीं डायरेक्ट मेथडनें मुलांस इंग्रजी शिकऊन दाखविले.

दिवस ३ रा

आजरोजीं कार्यक्रमांत ठरल्याप्रमाणें कामास ११॥ वाजतां सुरवात झाली. प्रथम रा० गडकरी बी० ए० अ० हा० उमरावती यांनीं इंग्रजी ५ व्या इयत्तेंतील मुलास "ऋतुमान बदलण्याची कारणें" हा विषय शिकऊन दाखविला. नंतर हायस्कूलकरितां ज्या सूचना करण्यांत आल्या होत्या त्या विचाराकरितां निघाल्या—

[१] हायस्कूलांतील मुलाकरितां मास्तरच्या देखरेखीखालीं वाचनाकरितां निराळा वेळ राखून ठेवणे कायदेशीर आहे कीं नाहीं व फायदेशीर असल्यास शक्य आहे कीं नाहीं. याचा निकाल असा कीं मुलांत [विद्याभिरुचि?] यांस- दृष्टीनें असें करणें फायदेशीर होईल प[…] सध्याचे पारीस्थितींत असा वेळ राखून ठेवतां येणें शक्य नाहीं. [२] सध्यां इंग्रजी मराठी शाळांत व हायस्कूलांतून सर्व शिक्षण इंग्रजीच्या द्वारां दिलें जातें. तें मराठी भाषेच्या द्वारां दिले गेल्यास विषया[…] ज्ञान संपादन करण्यास जास्त सोईचें होईल. व दुसरी भाषा असें समजून इंग्र[जी] हा विषय शिकविला जावा. त्या व[…] वादाविवाद झाला व सर्वानुमतें ही सूचना पास झाली नंतर उमरावती हायस्कूलांतील ड्राइंगमास्तर रा. पिंपरकर यांनीं "लहान मुलांचें ड्राइंग हा शिक्षणाचा पाया असावा" या विषयावर व्याख्यान दिलें व लहानप[णीं] मुलास ड्राइंगची गोडी असते तिच्या फायद[ा] घेऊन पद्धशीर रितीनें त्यांना कसें शिकवि[तां] येईल व त्या योगें दोन्ही हातांना व[…] वळण लागेल हें दाखविण्याकरि[तां] त्यांना फळयावर दोन्ही हातां[नीं] आकृत्या काढून दाखवि[…] या नंतर विश्रातीसाठीं कांहीं वेळ का[म] थांबविण्यांत आलें. पुनः कामास सुरवा[त] झाल्यावर ट्रेनिंग स्कूल मधील मास्तर [रा.] सरदेसाई यांनीं "[…]ीची लढाई" विषय शिकऊन दाखविला. नंतर डे. इन्स[्पे]क्टर मंडळाकडून आलेल्या सूचनांचा [वि]चार करण्यांत आला (१) प्राथमिक शि[क्ष]णाचे शाळांतील अभ्यासक्रम कांहीं अ[…] गैरसोईचा आहे ह्या गैरसोई दुर करण्याकरितां त्यांत कांहीं फेरबदल करण्यां[त] यावा. व सध्यां शाळांतून चालू असलेल्या मराठी पुस्तकांत योग्य फेरफार करण्यां[त] यावेत. या बद्दलच्या अडचणी पुढें मां[ड]ण्यांत आल्या. त्यापैकीं कांहीं खालीं दि[ल्या] आहेत (१) शि[…] यांस— महिन्यांत संपवावयाचा [… अभ्यास]क्रम नोटीस[…] अवधींत संपविणें फार कठीण[…] कांहींचा संपल्यास त्यांना जर १ ल्या व[र्गांत] घालण्यांत आले तर १ ल्या इयत्तेंती[ल] मुलांचा ६ महिन्यांचा अभ्यास पुढें झा[लेला] असल्यामुळें हीं मुलें त्यां बरोबर चाल[त] नाहींत. (२) रीडींग शीटस् पद्धतशी[र] नाहींत. (३) मुंबई इलाख्यांतील १[…] मराठी पुस्तक इकडे सुरू केलें आहे परं[तु] त्यांत कांहीं कांहीं उपयोगांत आणलेले शद्ब इकडे प्रचारांत नसल्यामुळें इकडील शिक्षकास समजत नाहींत.

मराठी पांचव्या व सहाव्या इयत्तेस बीज[…] गणीत व भूमिती शिकविण्याकरितां [जीं] पुस्तकें नेमलीं आहेत त्यांचीं मराठी भाष[ा] तरे नाहींत ह्मणून शिकविणें फार कठी[ण] जातें. (६) सृष्टी निरिक्षण (Nature stud[y]) या विषयाचा अभ्यासक्रम गैर सोई[चा] आहे व तो शिकविण्यास चांगलीं पुस्त[कें] नाहींत करितां मुंबई वाचनाच्या क्रमि[क] पुस्तकांत या विषया संबंधानें दिलेले [धडे] सृष्टि निरिक्षण ह्मणून शिकविण्यांत य[ावे] यांचा निकाल असा झा[…]

पत्रकांत योग्य […]

कांहीं गृहस्थां[…] विठोबा कृष्णपक्षी[…]

यावे[…] हातची नि. बाग[…]

न. २१

[…]भारां[…] […]ला असल्यामुळें […]नड झालेलें […]ाण इतर […] नितकी […] कौट[…]

पुस्तकांतील जे धडे वऱ्हाडच्या पूर्वीच्या परिस्थितीस अनुसरून लिहिले आहेत परंतु आतां लागूं पडत नाहींत अशा धड्यांचें शिक्षण सरकारानें बंद करता येईल. यानंतर अशी सूचना सभेपुढें आली कीं क्रमिक पुस्तकांत वेळोवेळीं येणारे संदर्भ शिक्षकांना कळत नाहींत. त्याची माहीती अपूरी असते. करितां सबकानफरन्स लायब्ररीमध्यें योग्य पुस्तकांचा चांगला भरणा करावा. कांहीं पुस्तकें खात्यानें पसंत केलेल्या यादींत नसल्यामुळें तीं घेतां येत नाहींत करितां घेण्यास योग्य अशा मराठी पुस्तकांची यादी तयार करण्याकरितां एक कमीटी नेमण्यात यावी व तशीच कमीटी उर्दु पुस्तकांकरितां हा असावी. ही सूचना सर्वानुमतें पास झाली. यानंतर पुढील सभेकरितां अध्यक्ष व सेक्रेटरी नेमण्यांत आले. ही संस्था पूर्ण सरकारी असल्यामुळें तिचे अध्यक्ष यापुढे मे० इन्स्पेक्टर ऑफ स्कूलस वऱ्हाड हे राहतील असें ठरले व कानफरन्सचें काम संपविण्यांत आलें.

दिवस चवथा

आजोजीं सकाळीं ८ वाजतां वऱ्हाड प्रांताचे मे० कमिशनर साहेब यांचे हस्तें हायस्कूलचे माजी परमपूज्य हेडमास्तर रावसाहेब तळवलकर यांचा ऑइलपेंटिंग तसबिरीचा अनावरण विधी हायस्कूलचे हालांत मोठ्या समारंभानें साजरा करण्यांत आला प्रारंभीं मुलांनीं राष्ट्रगीत ह्मटलें. नंतर वऱ्हाडचे सुप्रसिद्ध वकील रा० मोरोपंत जोशी यानीं त्यांचे रा० तळवलकर) संबंधीं थोडीशी माहीती सांगितली. व त्यांच्या सन्मान करण्यांत आपण आपला सन्मान करीत आहोत असें सांगितल्यावर मे. कमिशनर [illegible] समयास अनुसरून [illegible] भाषण झाल्यावर पान सुपारी [illegible] तुर होऊन सभा बरखास्त झाली. आज ११ वाजल्यापासून वऱ्हाड अथलेटिक असोसियेशनचे खेळास सुरवात झाली.

खेळाचे सामने

ता० १३-१४-१५ रोज सोमवार, मंगळवार, व बुधवार या तीन दिवस आकोला व यवतमाळ यांचे क्रिकेट, फुटबॉल, व हॉकी या ३ खेळाचे आपसांतील सामने झाले व या तीन्ही खेळांत आकोल्याच्याच मुलांचा जय झाला. क्रिकेटमध्यें दोन्ही इंनींग (Innigs) मध्यें मिळून आकोल्याच्या २०२ व यवतमाळच्या १२४ धावा अनुक्रमें झाल्या दोरी ओढण्यांत फार यवतमाळच्या मुलानीं आकोल्याचे मुलांस ओढलें. गुरुवारीं अखेरचे सामन्यास सुरवात झाली. त्यांत फुटबॉल व उमरावती हिंदू हायस्कूल यांचा सामना व्हावयाचा तो झाला व आकोल्याची टीम यशस्वी ठरली. प्रीत्यर्थ फुटबॉलचें शील्ड आकोल्याचे मुलांसच मिळेल. क्रिकेटचा सामना उमरावती हिंदू हायस्कूल व आकोला हायस्कूल यांत चालूं आहे. त्याचा निकाल बहुतकरून आज लागेल. [illegible] काळीं (१७-१०-१३) मलखांब, [illegible] ार, वगैरे खेळ झाले [illegible] मंगलवार ह्या प्रत्ये- [illegible] बक्षिसें आकोला [illegible] ाशी समजाऊन [illegible] तुह्माला [illegible] व्हांही मलखांबचे खेळांत प्राविण्याबद्दल व (१) [illegible] त (२) सोमटकर यांस सिंगलबार मधील प्राविण्याबद्दल मिळतील असे बहुतेक दिसते डबलबार मधील [illegible] पहिलें बक्षीस आकोला हायस्कूलमधील विद्यार्थी रा. सोमटकर यास मिळेल. दुसरें कोणास मिळणार तें समजलें नाहीं. मे कमिशनसाहेब याचे हस्तें उद्या मुलांना शील्डस् व बक्षीसें देण्यात येणार आहेत असें ऐकतों.

पत्रव्यवहार

बोरगांव मंजू ता० १७ १० १३

रा. रा. संपादक "वऱ्हाड समाचार"

आकोला यांस

सा. न. वि. वि. खालील मजकुरास आपल्या पत्रीं अवश्य जागा द्याल अशी आशा आहे.

शेट दिवाण बहादुर सर कस्तुरचंद डागा रायबहादूर कें. सी. आय. ई याचे बोरगाव मंजु दुकानचे मुनीम रा कन्हयालालजी कोठारी यांची बदली चांदुर येथें झाल्यामुळें बोरगांव येथील राहिवाशी लोकास त्याचा वियोग झाल्याबद्दल फार दिलगीरी वाटली. रा. कन्हयालालजी संमत १९६५ सालीं येथें आले. त्यांचे ९ पाच वर्षाचे कारकीर्दींत ते एवढ्या मोठ्या हुद्यावर असताहि त्यांनीं सर्वत्रांची मनें खुष ठेवून मालकाचे नुकसान न होऊं देता मोठ्या कर्तबगारीनें व अक्कल हुषारीनें काम केलें. हे येथें फार लोकप्रीय असून आपल्या कामांत फार दक्ष होते. याच्या लायकीवरून यांना येथें स्कुल कमेटीचे मेंबर प्रेसीडेंन्ट व स्यानीटेशन कमेटीचे मेंबर नेमिले होते. या दोन्ही [illegible] ामात त्यांना आपल महत्व ठेवून मोठ्या पोक्त विचारांने उत्तम सल्ला देऊन वेळोवेळीं मदत दिली याबद्दल त्यांचे आभार मानण्याकरितां त्यांना पानसुपारी होऊन शिवाय गावात पुष्कळ ठिकाणीं पानसुपारी व मेजवानी वगैरेचे थाट झाले. यानीं मालकाचें नांव चिरायु व्हावें ह्मणून मालकाचे जीनींग फयाक्टरी नजीक श्रीशंकराचें भव्य मंदीर बांधून तेथील जागा इतकी रमणीय केली आहे कीं जाणारे येणारे लोक मोठ्या आनंदानें देवदर्शन घेऊन रायबहादुर याचे नावाचा धन्यवाद गातात. शिवाय जीनींग फयाक्टरींत कंपौंडमध्यें हनुमानजीचें मंदीर बांधून ठेवलें आहे. व गांवात बालाजीचे मंदीराचें काम सुरू झालें असून तें निम्मे झालें आहे. रा. कन्हयालालजी यांचा स्वभाव सरळ वागणूक खरेपणाची व दयाळू असून हे मोठे राजनिष्ट होते. यानीं सन १९१२ सालीं कारोनेशनच्या वेळीं मालकाचया आज्ञेवरून शे दिडशे रुपये खर्च करून मालकाचें नांव वाढविलें. हे मालकास व त्यांना सुद्धा भूषणास्पद आहे. जसे रायबहादूर हे मोठ्या मनाचे आहेत तसेच त्याचे मुनीमजीही मोठ्या मनाचे आहेत हें पाहून फार आनंद होतो. हातेवेळीं रा. कन्हयालालजी हे जरी बढतीवर गेले व बोरगाव व चांदूर येथील दोन्ही दुकानचें काम त्याचे देखरेखी खालीं राहिलें तरी त्यांचें वियोगजन्य दुःख सर्वत्र लोकास अतीशय दुःसह झालें. त्यांचें [illegible] संबंधीं इतकें झालें होतें कीं जाते वेळीं रेल्वे स्टेशनवर शे दिडशे [illegible] त्यांना पोहोंचविण्यास आले होता व त्या वरून त्यां [illegible] होतें हें उघड दिसून येतें. कळावें,

आपला

[illegible] क्ष.

वऱ्हाडवृत्त.

हवामान—अखेर पावसानें बराच हिरमोड केला. मध्यप्रांतांतील कांहीं भागांत दुष्काळ संबंधीं कामें काढण्या विषयीं हुकूम सुटत आहेत. मध्यंतरी थंडी व धुकें पडूं लागले होते आणि तेव्हांपासून आमची सर्व भिस्त देवाच्या पावसावर येऊन बसली आहे हल्लीं चित्राचें कडक ऊन व पोकळ मे [illegible] यांची विशेष गडबड आहे. रोगराई नसून सार्वजनिक आरोग्य समाधान कारक आहे.

रा. रा **नागपूर व वऱ्हाड टाइम्स** कर्ते लिहितात कीं प्रांतिक सरकारानें युनिव्हर्सिटीच्या प्रश्नासंबंधाचा निकाल नागपूरास युनिव्हर्सिटी स्थापून प्रांतांतील सर्व कॉलेजें तिच्या ताब्यांत दिलीं जातील असा दिला आहे. यारितीनें बहुमताचा सन्मान झाला तथापि पुढें मागें गुरुकुलाच्या पद्धतीवर नागपूरची युनिव्हर्सिटी होईल अशी आह्मी आशा करितों.

रा. रा- यशवंत माधव चिटनवीस सबार्डिनेट जज्य छिंदवाडा यांस खामगांव येथें बदलण्यांत आलें. आणि रा० रा० नीळकंठ गणपत सुभेदार सबार्डिनेट जज्य खामगांव यांस छिंदवाडा येथें बदलण्यांत आलें.

रा. रा. लक्ष्मण गोपाळ देशपांडे आड- [illegible] अ० क० यास रायपूर येथें नेमण्यांत आलें.

रा. रा. एच. ए. क्रम हे रजेवरून परत येऊन फायनॅन्स कमिशनरच्या जागीं रुजूं होताच रा० रा० जे. वाकर हे नर्मदा विभागाचे कमिशनर होतील.

रा० रा० रुस्तुमजी फर्दुमजी वाच्छा अबकारी कमिशनर यास इंडियांतील वजनें व मापें एक करण्यासंबंधानें जें कमिशन नेमलें आहे त्या कमिशनांतील सभासदाच्या जागीं लवकरच जाणार असल्य कारणानें रा० रा० ए० मेन हे अबकारी कमिशनर होतील.

रा० रा० डी० चिझम ए० अ० क० आकोला याचे येथील स्पेशल काम संपल्या कारणानें ते खामगांव सब डिव्हीजनच्या जागीं परत गेले. आणि रा. रा. धनजीशा दोराबजी दादीमास्तर हे खामगावहून बुलडाण्यास गेले.

रा० रा० सी० सी० चिथहाम आ० पोलीस सुपरिंटेंडेन्ट यांस नरसिंगपुरावरून आकोल्यास बदलण्यांत आलें.

रा० रा० एफ० देवर डिपटीकमिशनर आकोला यांनीं आपल्या कामाचा चार्ज गेल्या शुक्रवारीं घेतला.

नवयुग — या नवीन दिवाळीपासून सुरू होणाऱ्या मासिक पुस्तकाचे प्रसिद्धीपत्रक आमच्या अंकासोबत वाटलें जात आहे तेव्हा त्यातील आशय लक्षांत घेऊन लोकानीं या नव्या प्रयत्नाला आश्रय द्यावा असें आह्मीं सुचवितों.

नोटीस.

अलीरजाखां वा। भवली महमदअलीखां मुसलमान रा० कसबे मगरूळपीर तालुके मजकुर जील्हा आकोला.

यांस–

कोंडी मर्द शंकर जात कुणबी कावरे रा० मौजे कझर परगणें व तालुके मंगरूळ पिर जील्हा आकोला इजकडून नोटीस देण्यांत येतें कीं तुह्मास मी कुलमुखत्यारपत्र लिहून देऊन मंगरूळ येथें रजीस्टर करून दिले आहे तुह्मी दिवाणी मुकदम्यांत माझे पासून खर्चा करितां जो पैसा नेला त्याचा हिशोब तुह्मास मागत असतां बरोबर हिशोब देत नाहीं व तुमचे वरील माझा विश्वास कमी झाला यास्तव तुमचे मुखत्यारपत्र मी रद्द केलें आहे तुम्ही माझें नांवानें कोणतेहि प्रकारें कोर्टांतील काम करूं नये व माझे नांवानें देव घेव करूं नये तुमचे असलेले मुखत्यारपत्र व कागदपत्र जे आहेत तें माझे मजला वापस देऊन माझी पावती घ्यावी कळावें तारीख २६-२-१३

सही

नी. कोंडी मर्द शंकर कुणबी कावरे

रा० कझट इची खुर्द बांगडी

द० जयवंत रामराव रा०

नो. नं० २२ मंगरूळ

नोटीस

सर्वत्र लोकांस या जाहीर नोटिसानें खाली सही करणार इजकडून कळविण्यांत येते कीं माझा मयत भ्रतार सितारामपंत मुजुमदार वकील राहणार आकोला यांचें [illegible] कर्ज फेडण्याकरितां मौजे उमरी जि० व ता० आकोले येथील शती अगर त्यांतील पुरेसा भाग विकून कर्ज फेडणें आहे त्याचा तपसील येणें प्रमाणें. —

सर्वे नंबर	एकर गुंठे	आकार रुपये	
८८	७८६	११	सालीम
२३	१०	१७	"
७३	१६०८	३३	यांतील

एक द्वितियांश हिस्सा

येणें प्रमाणें वरील नंबर विकणें आहेत करितां ज्याची घेण्याची इच्छा असेल त्यांनीं मजला आकोले येथें श्री काळे मारुती नजीक माझे घरीं भेटावे ह्मणजे खुलासा करण्यांत येईल. कळावें ता० १६ १० १३

सही

सरस्वतीबाई मुजूमदार

नो० नं० २३

आकोला बाजारभाव

हुंडी दर्शनी		१००।
सोनें		२४८८३
चांदी		७८
जवारी नवी	७० ते	७६
गहुं काठे	१०८	१०९
गहुं बनशी	११९	१२९
जवस	१२२	१२९
तेल	८॥	९
सरकी		१०॥=
तीळ	८।=	८॥=
कापुस	९७	९८
रुई आकोला जीन		७८

त्रिकाल द[…] आरसा?

तुह्मास भूत, भविष्य वर्तमान जाणणें अस्यास ही जाहीर खबर वचून त्वरित ऑर्डर धाडा. ह्या आरशासारखें त्रिकाळ ज्ञान प्राप्त करण्याचें साधन जगांत दुसरें एकही नाहीं. तत्संबंधानें शेकडों- सरटीफिकीटें मिळालीं आहेत. श्रद्धाळु मुलें, स्त्रीया आणि पुरुष स्वतःचे विचार आणि त्यांचे परिणाम पाहूं शकतात. गांव परगांव दूर-देशांतर आणि दूरच्या मित्र व सोयऱ्यांच्या खबरा तुह्मांस सहज मिळूं शकतील. अमूक काम होईल किंवा कसें! अमूक बाबतीचे काय परिणाम होतील, व्यापारांत नफा किंवा तोटा, अमुक पदार्थाच्या किंमतीची कमीजास्ती, परिक्षेचे परिणाम, चाकरी वगैरे कांहीं तुमच्या मनाचा खुलसा करावयाचा असल तो सर्व होऊं शकेल. किंमतः —

साध्या कांचेचा रु. २-९ }
बिल्लोर कांचेचा मजबूत रु. ३-९ } प्रत्येक पोस्टेज सहित.
मुद्दाम मोठे बिल्लोर कांचेचा मजबूत रु. ६ }

हिंदुस्थाना बाहेरच्या ग्राहकानें २ रु० जास्त धाडावें.

आशाभाई वाघजीभाई पटेल मु०
करमसद, ता० आनंद जिल्हा खेडा.

नो० नं १६

नोटीस

नोटीस घेणार मारोती वल्लद पांडु सोनार व शिवराम वल्लद मारोती सोनार राहणार कसबे मल्कापूर यांस —

खालीं सही करणार याजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं, तुमची ता० २२-८-१३ इसवीची ता० १६।९।१३ इसवीचे वऱ्हाड समाचाराचे अंकांत छापलेली नोटीस आह्मांस मिळाली तुह्मी आह्मांस करून दिलेले रुपये २००० दोन हजारचे गहाणखत तुह्मी करून देते वेळीं सर्व हिशोब समजाऊन घेऊन नंतरच गहाणखत करून दिलेलें आहे व त्याचप्रमाणें गहाणखतांत भरणा घालतांना पूर्वीचें गहाणखतें त्याचा हिशोब करून निघालेल्या बाक्या हिशोबांत धरून व्याजा सुद्धां पुढील दस्ता ऐवज करून घेतला आहे व ह्या गाहाणखतावरून कायकाय बाकी व कायकाय घेणें निघत होते हें सदरहू २००० चें गहाणखतांत स्पष्टपणें नमूद केलें आहे. याप्रमाणें सदरहु गाहाणखताचे भरण्याविषयीं सर्व हिशोब तुह्मास समजाऊन दिल्यानंतर गाहाणखत तुह्मी करून दिलेलें आहे तुह्मांस सर्व प्रकारचा व्यवहार कळत असून तुह्मी कोणाकडून फसाविले गेलं असा मुळींच संभव नाहीं, १००० एक हजार रुपयाचा गहाणखतांतील भरणा तुह्मांस नगदी सबरजीस्टर समक्ष पावल्याचे तुह्मी कबूल केले आहे सबरजीस्टर कचेरीं-तून बाहेर पडल्यानंतर सदरहू एक हजार रुपये तुह्मी परत दिले हें जें तुमचें ह्मणणें आहे तें निव्वळ लबाडीचें आहे, आमचे सराफी दुकानचे प्रॉमेसरी नोट मुदल रुपये १००० एक हजारचें बद्दल हें गहाणखत करून दिलें होतें, असें जें तुमचें ह्मणणें आहे, तें लबाडीचें असून आह्मास बुड-विण्याचें उद्देशानें लिहिलेलें दिसतें त्याप्रमाणें ४०० रुपये तुह्मी नगदी घेऊन त्याज-बद्दल आह्मांस नगदी रोख बदलचें गहाणखत करून दिलें आहे. ह्याप्रमाणें सर्व हिशोब स्पष्ट आहे, याप्रमाणें सर्व हिशोब तुह्मी समजाऊन घेतला आहे, तथापि तुह्माला केव्हांही आपली खात्री करून घेण्याची असल्यास आमचे मलकापूर येथील दुकानावर येऊन केव्हांही हिशोब समजाऊन घ्यावा, झालेला सर्व व्यवहार बरोबर असून तुह्मी लबाडीनें बेइमानपणा करूं पाहता हें तुह्मास उचित नाहीं, ह्या शिवाय सराफी दुकानचें मुदल १००० चे प्रॉमेसरी नोटचे तारखे नंतरचा चालूं खात्यांत तुमचे कडून आज तारखेस व्याजा सुद्धां रुपये २६१ इतकें घेणें आहे व त्या प्रमाणें आमचे कापड दुकानचे प्रॉमेसरी नोटाचे व खातेबाकीचे एकंदर रुपये ८३ निराळें घेणें आहे, ह्या दोन्ही सराफी दुकानचें व कापड दुकानचें मुदल व व्याजासुद्धां प्रॉमेसरी नोटाचा व खाते बाक्याचा देण्याचा निकाल ही नोटीस पावल्यापासून आठ दिवसाचे आंत करावा, न केल्यास कोर्ट मार्फत दावा करून खर्चासुद्धां सर्व रक्कम वसूल करण्यांत येईल कळावें ता १३ १०-१३ सही

कुंदणमल हंसराज मलकापूर द. खु.

नो० नं० १७

जाहिरात

सर्वत्र लोकांस कळविण्यांत येते कीं गंगाधर गिरधारीलाल मारवाडी रा० दोनद बुजरुख ता० मुर्तिजापूर याचे व दत्तराम वल्लद सूर्यभान कुणबी रा० दोनद बु॥ याचे या जाहिराती द्वारे दोघांची दिलेली कुल मुखत्यार पत्रें (मी व माझी मयत सवत गंगु यानी) आज तारखेपासून त्याना नोटीस देऊन रद्द केलीं आहेत तरी त्यांशीं कोणीहि कोणत्याच प्रकारची देवघेव अगर कोणत्याही प्रकारचा लेख खालीं सही करणारा विरुद्ध करून घेतल्यास तो रद्द समजला जाईल माझी स्थावर जंगम जिनगी त्याचे केलेल्या कृत्यास जबाबदार राहणार नाहीं कळावें ता १९-१०-१३

सही

कमळजाबाई मर्द अर्जुनजी राऊत कुणबी रा० दोनद बुजरुख हल्लीं मुक्काम आकोला निशाणी खु० हातचा आंगठा

नो० नं० १८

नोटीस

संभु वल्लद पुंजाजी हरमकार मुक्काम टेंभुर्णे यांस- ता. ८।८।१३ इसवी रोजीं दिलेल्या नोटीसीचें उत्तर खालीं सही करणार इजकडून नोटीस देण्यात येते कीं तुमची नोटीस ता. ८।८।१३ ची पावली मजकूर समजला तुमच्याशीं माझा सन १८९९ चें सुमारास पाट लागला तेव्हांपासून तुमचे जवळ बायको या नात्यानें राहत आले मजला दोन मुली झाल्या मजला पुत्रसंतान नसल्यामुळें आपण काहीं लोकांच्या नादी लागून माझी सवत सार-जी इजबरोबर आजमास बारा महिन्या पूर्वी पाट लाविला व तेव्हांपासून माझेशी तुमची असलेली पूर्वीची वर्तणूक बदलली माझे सवतीच्या सांगण्यावरून तुह्मी माझा द्वेष करूं लागला व माझी सवत माझेशीं भाडूं लागली व माझा घरांत छळ होऊ लागला परंतु या सर्व गोष्टी सहन करून मी आषाढी एकादशी पावेतों मी तुमचे जवळ राहत होते त्या सुमारास माझा भाऊ नामे संभु वल्लद बाळाजी हा मला भेटण्यास आला असतां त्याचे आग्रहावरून मी माझे आईस भेटण्यास तुमच्या संमतीनें पहूरास गेले ही संधी पाहून तुह्मी मजला तारीख ८।८।१३ इसवी रोजी वऱ्हाड समाचारांतून खोटी नोटीस दिली त्या नोटीशींत माझे अब्रुची खराबी होईल अशा अर्थाचा मजकूर तुह्मी त्या नोटीशीत लिहीला आहे. तरी तुमची ही मोठी चूक आहे तुह्मास मी नको असेल तर […] लिहावयाचे होते माझेवर चोरीची वगैरे […]लीची आळ घालण्याचे कारण न[…] अशारितीनें आळघालून आपली मजला अन्नवस्त्र देण्याची जबाबदारी टाळतां येत नाहीं, आपण ऊभयतां राजी असल्याशिवाय आपला वैवहीक संबंध कधीही तुटत नाहीं तुमचे एकट्याचे ह्मणण्यावरून वैवाहीक संबंध मुळींच तुटत नाहीं. ज्या अर्थी वैवाहीक संबंध कायम आहे त्या अर्थी मला अन्नवस्त्र देण्याची जबाबदारी आपलेवर कायम आहे. ती नोटीस वगैरे देऊन खोटेंच आळ घेऊन टाळीतां येत नाहीं. मी आपले घरीं लवकरच राहण्यास येणार आहे. तरी मजला घरांत नांदवून अन्नवस्त्र द्यावे अगर तसें आपले सोईचें नसल्यास निराळे अन्नवस्त्र द्यावे, मी हल्लीं गरोदर आहे. तरी माझे बाळंतपणाची सोय आपणास करणें भाग आहे. चांगुलपणास न शोभणारे वर्तन आपण कधीही करूं नये व नवीन बायकोच्या व इतर कार्य साधक लोकांच्या थापास बळी पडूं नये असले घाणेरडे आळ मजवर घेऊं नये अशी आपल्यास माझी विनंती आहे.

सही

मुली मर्द संभु नि. खुद हातची बांगडी

नो नं. १९

नोटीस

दत्तराम वा॥ सुर्यभान कुणबी पाटील रा० दोनद बु॥ ता० मुर्तिजापूर यांस-

[…]ल्यामुळें […]नमेड झालेलें […] कौटु[…] […]ना विरु[…]

खालीं सही करणार इजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं माझी सवत नामे गंगु मर्द अर्जुनजी राऊत इचा अन्नवस्त्राखेरीज कोणतेच प्रकारें माझे जिनगीवर हक्क नसतां केवळ माझे नुकसानीचे हेतूनें तुमचें नांवानें मुखत्यारपत्र करून दिले. हल्लीं ती मरण पावली आहे ह्मणून मी मालक या नात्यानें कळवितें कीं तुमचें नांवानें तीनें करून दिलेलें मुखत्यारपत्र या नोटीसीनें रद्द केलें आहे. तरी तुह्मी त्या मुखत्यार पत्राचें आधारें कोणतेंच प्रकारची उठाठेव करूं नये केल्यास रीतीप्रमाणें तजवीज केली जाईल. शिवाय तुमचे जवळ एक पांढरा व एक लाल ह्या रंगाची एक बैलाची जोडी माझे मालकीची आहे ती तुह्मी ही नोटीस पावल्यापासून आठ दिवसाचें आंत माझे स्वाधीन करावी व पावती घ्यावी व आणखी जें कांहीं माझे जिनगीपैकीं तुमचेपाशीं आढळून आल्यास तुह्मास जबाबदार धरले जाईल कळावें ता० १४-१०-१३

सही

कमळजाबाई मर्द अर्जुनजी राऊत […] दोनद बु॥ हल्लीं मुक्काम आकोला निशाणी खुद हाताचा आंगठा

नो. नं. २०

नोटीस

नोटीस बेशमी अवधूत शामराव कृ[…] पक्षी रा. असलगांव यांस—

खालीं सही करणार इजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं माझी मुलगी नामे […]ही तुमची लग्नाची बायको आहे ति[…] तुह्मी आपले घरीं मारहाण करून तिला माझे येथें आणून घातली. त्या गोष्टीस आज सुमारें ३ वर्षे झालीं आहेत. त्यावेळे पासून आपण तिला घेऊन जाण्यास आले नाहीं व मी आपणास घेऊन जाण्याकरितां दोनतीन पत्रें पाठविलें होते तरी आपण आले नाहीं. व मी आपले मुलीचे उदरनिर्वाहाकरितां आज तीन वर्षांपासून सावकाराचे कर्ज काढून तिचे पोट भरीत आहे आता मला कोणी कर्ज देत नाहीं करितां या नोटिशीनें आपणांस कळवितें कीं ही नोटीस पावलेपासून आठ दिवसाचे आंत सावकाराचे झालेले कर्ज रुपये २७९ देऊन व तिला मारहाण न करण्याविषयीं योग्य जामीन देऊन नांदविण्यास घेऊन जावे असें न केल्यास हीच नोटीस फारकत समजून मुलीस दुसरा घरठाव करून देईल. मग तुमचा कोणतेही प्रकारें माझे मुलीवर नवरेपणाचा हक्क राहणार नाहीं कळावें ता. १४।१०।१३ ई.

सही

गोपीकाबाई जवजे विठोबा कृष्णपक्षी रा० खांबोरे इचे हातची नि. बांगडी

नो. नं. २१

सर्वोत्तम रक्तशुद्धि करणारा

डॉ० वामन गोपाळ यांचा

आयोडाईज्ड सार्सापारिला.

हा सार्सापारिला हजारों लोकांनीं पन्नास वर्षे अनुभवून उत्तम रक्तशुद्धि करणारा आहे असें ठरविलें आहे. ह्या औषधानें रक्तशुद्धिवर गुण वाटून इतर रक्तशुद्धि करणाऱ्या औषधांत "सर्वोत्तम" अशी ख्याति मिळविली आहे जुना संधिवात, त्वचे संबंधीं रोग अशक्तता यांवर हें रामबाण औषध असून त्याचा सर्व जगभर फार वाखाणणी होत आहे. गुणकारी शक्ति देणारें औषध आहे याच्या दररोजच्या सेवनानें मन आणि शरीर यांस उल्हास वाटतो. किंमत एका बाटलीस सव्वा रुपया शिवाय टपाल खर्च.

औषध मिळण्याचें ठिकाण:-- डॉ. गौतमराव केशव

ने० नं० १० ५६३ ठाकूरद्वार मुंबई.

वृद्धपणाचा नाश व नवी जवानी.

नामर्दास मर्द बनविणारी

राजवंशी नवरत्न याकुती,

किंमत रु० १० ट्रेड मार्क "सँडो"

व ढिल्या नसांना मजबूत बनविणारें.

राजवंशी सांड्याचें तेल,

किंमत रुपये ५ ट्रेड मार्क "सँडो."

असंख्य लोकांनीं एकच डबी वापरून अपरंपार शक्ती मिळविली आहे. सरकारचे अनॅलायझर, वैद्य व डाक्तर यांनीं तपासून व वापरून उत्तम [सर्टि]फिकिटें दिलीं आहेत.

...ना ३ गोळ्यास

ठिकाणा :— डॉ० डी० एच० भट, यांचा दवाखाना.
३८ जांबळी मोहल्ला मुंबई.

नो० नं० ११

अद्भुत चैतन्यवटी.

या वटिकांच्या सेवनानें रक्तशुद्धी, धातुपुष्टता आणि वीर्यवृद्धि, हे गुण आश्चर्यकारक अल्पावधींत दृष्टोत्पत्तीस येतात. शरीरांत नवीन रक्त वाढत जाऊन कांती सतेज बनते. नवीन जोम येऊन शारीरिक व मानसिक श्रम करण्यास उत्साह येतो. गरमी प्रमेहादी सर्व विकार नवे अगर जुनाट मुरलेले असले तरी त्वरीत बरे होतात. स्त्रियांचे गर्भाशयस्थ रोग पांढरी अगर लाल धुपणी आणि संततीला अपायकारक असे अनेक विकार नष्ट होऊन संतती सुदृढ होते. या गोळ्या घेणाऱ्या स्त्री पुरुषाच्या शरीरांत अद्भुत चैतन्य प्राप्त होऊन स्मरण शक्ति व बुद्धि वाढते, सारांश कोणत्याही कारणानें नष्ट झालेली स्नायूची व इंद्रियाची शक्ति पूर्ववत प्राप्त होते. या कोणत्याही ऋतूंत रोगी अगर निरोगी स्त्री पुरुषांनीं घेतल्या तरी फायदेशीर होतात.

२४ गोळयांच्या बाटलीस १ रुपया. ट. ख. निराळा

याशिवाय हिमालयांतील दिव्य वनस्पती पासून महत्प्रयानें तयार केलेली अमोलिक आणि सत्वयुक्त व हटकून गुण देणारीं औषधें विकाराबद्दल विचार करून पाठवूं. फक्त रोग्यानें आपलें वय व प्रकृतीमान सुवाच्य बाळबोध भाषेंत लिहून कळविणें. (औषधाबद्दल) १ रुपया व ट. खर्चासाठीं ४ आणे पडतील.

पत्ता

श्रीयुत दयाचैतन्य महाराज हिमालय निवासी
वनस्पती वैद्यराज
फणसवाडी मुंबई.

नो० नं० १४

Oriental Government Security LIFE ASSURANCE COMPANy Limited

ESTABLISHED IN 1874.
R. Paterson, Brown, Manager,
HEAD OFFICE—BOMBAY

FUNDS Exceed 4 crores

CLAIMS PAID FOR OVER 3 CRORES
IMMEDIATE SETTLEMENT OF CLAIMS

If there be one thing of more importance than another in connection with Life Assurance, it is when claims arise, that the amount due under the policy be paid to the Claimants at the earliest possible date. This the Directors of the 'Oriental' keep well before them and act up to, treating their clients with the utmost liberality.

UNQUESTIONABLE SECURITY.

It is not sufficient to read that a Company's funds amount to a given sum, but it is essential to know how such Funds are invested:—if in miscellaneous and risky investments or how secured.

The Funds of the 'Oriental' are invested in Government Securitie and lodged with the Government Official Trustee of Bombay in terms of the Company's Trust Deed, as Security for Claims arising through deceasr of assured lives, and endowment policies matured.

Government Officers, Professional men, Tradesmen and others by employing portion of their annual income or profits in effecting life policies, at once create a fund equivalent to the savings of many years.

No man can be sure how long he will live, and although he may save money yet, if he dies early before he had time to save much, his wife and family may be in distress. Life Assurance is a means by which this danger is got over. Life being so uncertain, the sooner a man makes up his mind to assure his life the better. Once satisfied of the propriety on he step, do not delay. There are numerous instances in the records of the Oriental' where the delay of a month or less, has left the family without the intended provision.

INFLUENTIAL AND ENERGETIC AGENTS WANTED. For term please apply to the undersigned.

Prospectuses, forms and any further information can be obtained on application to

M. DESOUZA,
CHIEF AGENT, Nagpur

CHIEF AGENCY FOR C. P., BERAR & KHANDESH No N. 15

नोटीस

नोटीस बेशमी शिवराम हनगाजी कुणबी भाम पो. धनज ता. मुर्तिजापूर यांस:— खालीं सही करणारा कडून नोटीस [दे]ण्यांत येते कीं आह्मीं सन १९१२सालीं [पा]वसाळीचे महिन्यांत कोर्टाचें कामाकरितां [तुम्ह]ला कुलमुखत्यारपत्र नोंदून दिलें होते. आज तारखेपासून आह्मी रद्द केलें आहे [तरी] या पुढें सदर्हू मुखत्यारपत्रावरून [आम]चें कोणतेही काम तुह्मी करूं नये [केल्या]स त्या बद्दल तुह्मास जबाबदार [धरण्यां]त येईल. कळावें ता. ११ आक्टोबर १९१३ ई०

सही

[भी]माई मर्द पुजाजी कुणबी करितां भिकाजी वा॥ पुंजाजी रा. वडगांव ... रंग्याचे द. खु.

[रु]कमी मर्द किसन वा॥ रावजी कुणबी रा. अकोला करितां किसन वा॥ ...रो द. खु.

मुक्काम
आकोला २१-९-१[३]
नो० नं० २

जाहीर नोटीस

नोटीस बेशमी मुकुंदा वा॥ अर्जुन कुणबी पाटील व सर्वत्रलोक रा. जळगांव नाटे पो. अडगांव ता. आकोट यांस:.

खालीं सही करणार कडून नोटीस देण्यांत येते कीं मी तुह्मास कोर्टाचे व इतर कामाकरितां ता. १६-१-१३ रोजीं कुलमुखत्यारपत्र नोंदून दिलें होते. परंतु तुमची नीयत बदलण्यानें (चांगली नसल्यानें) आज तारखे पासून तें रद्द केलें आहे. वरील मुखत्यारपत्रान्वयें तुह्मी माझें या-पुढें कोणतेही काम करूं नये, केल्यास त्याबद्दल तुह्मास जबाबदार धरले जाईल तसेंच सर्वत्र लोकांसही जाहीर करण्यांत येते कीं वरील इसमाचें मुखत्यारपत्र मी आज तारखेंपासून रद्द केलें आहे तरी माझें स्थवर जंगम इस्टेटी संबंधी वरील गृहस्थाशीं कोणी देवघेव करूं नये, केल्यास त्याची जबाबदारी माझें इस्टेटीवर नाहीं कळावें ता. १४-१०-१९१३

सहीची निशाणी आंगठा

रेणूकाबाई ह बा पाटील रा० जळगांव

ना. नं. १३ नाऱ्याचें हिचा

हें पत्र आकोला येथें कैलासवासी खंडेराव बाळाजी फडके यांच्या वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत नारायण खंडेराव फडके यांनीं सद्‌ाशिवआश्रमांत छापून प्रसिद्ध केलें.

Regd.

हाडसमाचार.

Berar Samachar.

वर्ष ४७] आकोला—— सोमवार तारीख २७ माहे आक्टोंबर सन १९१३ इ० [अंक ४२

वर्गणीचे दर

आकोल्यांतील लोकांस........१ रुपया
बाहेरगांवीं ट हां. .... २ रुपये
वर्गणी आगाऊच घेण्याची वहिवाट ठेविली आहे.

नोटीशीचे दर

दर ओळीस दीड आणा.
हेडिंगच्या दोन ओळी धरल्या जातील-
नोटीस सुवाच्य असली पाहिजे.

सूचनाः— गुरुवारच्या आंत येणाऱ्या नोटीसा त्याच आठवड्यांत घेतल्या जातील. पाघुडें येणाऱ्या नोटीसास स्पेशल चार्ज पडेल.

जाहिरात

मुंबई ब्यांकेची सेव्हिंग ब्यांक.

ह्या बँकेंत खाली दिलेल्या अटीवर ठेवी ठेवितां येतात.

कोणत्याही वर्षाचे १ ले जानेवारी आणि ३१ दिसेंबर याच्या दरम्यान एक हजार रुपये पर्यंत पैसा ठेविला जाईल.

ठेवी दोन अथवा अधिक इसमांच्या नांवावर ठेवतां येतील आणि तो पैसा त्यापैकीं एकास अथवा जास्त इसमांस अगर यापैकीं मयताचे मागें राहील त्यांस काढतां येईल.

व्याज दर साल दर शेंकडा तीन रुपयाप्रमाणें दिलें जाईल. व्याजाची आकारणी प्रत्येक महिन्याची जी कनिष्ठ शिल्लक असेल तिजवर केली जाईल. मात्र पांच हजारावरील शिल्लक रकमेस व्याज नाहीं. नियमांच्या प्रती बँकेंत अर्ज केला असतां मिळतील.

मुंबई ब्यांक आकोला ९।९।०९ } G. A. Phillips. एजंट

नं १

मुंबई बँकचें सोनें.

मुंबई बँकचा छाप असलेल्या उत्तम कसाच्या सोन्याच्या चिपा मुंबई बँकच्या आकोले आणि उमरावती येथील ऑफिसांत विकत मिळतील. गिऱ्हाइकानें जास्त माहिती करितां बँकेंत तपास करावा.

एका चिपचें वजन २९; तोळे असतें.
साधारण भाव वऱ्हाड समाचार वर्तमानपत्रांत बाजारभाव ह्या सदराखालीं सांपडेल.

मुंबई बँक आकोला २१-९-१० } G. A. PHILLIPS. एजंट

नो० नं० २

अजब करामत.

बालक्षुधा निवारण— लहान मुलांस वर दूध घालण्यानें होणारें संग्रहणी, उडतें इत्यादि सर्व विकारावर हें सत्व अप्रतीम गुणकारी आहे. मुलें हौसेनें घेतात. किं० १ डब्यास १। रुपया.

हेमसुधा— धुपणी हा रोग पुष्कळ स्त्रियांना जडतो. यावर खात्रीचा उपाय न मिळाल्यानें कित्येक स्त्रिया कुचमत आहेत. या औषधानें कसलीही धुपणी नाहींशी होऊन अंगांत तरतरी येते. परमा व गरमी यावर ही याचा तात्काल गुण येतो. कित्येकांची खात्री झाली आहे कि० १ बाटलीस ३ रु०

कामधेनुगुटिका— अलीकडील निरानिराळ्या परिस्थितीमुळें लेकुरवाळ्या बायांना दूध येत नाहीं. त्यामुळें मुलें अशक्त व रोगी होतात. यांचे सेवनानें पुष्कळ निरोगी दूध येते. पुष्कळांना अनुभव आला आहे. किं० ३ गोळ्यास ८६ आणे.

जानकीबाई रानडे नर्स अॅण्ड मिड्वाईफ. } सांगली,

नो० नं० ३

रामबाण उपाय.

रक्तपिती व कोड

दहाहजार पुड्याफुकट. आम्हीं आमच्या औषधाची खात्री पटावी ह्मणून १०००० नमुन्याच्या पुड्या करण्याचें योजिलें आहे या पुड्या वरील महारोग दुरुस्त होण्यासारख्या आहेत. हे त्या निःसंषय सिद्ध करितील. या पुड्या वापरून अनुभव पहावा ह्मणजे खात्री होईल. नमुन्याच्या पुडीची किंमत फक्त ८= ठेविली आहे. ही किंमत फक्त टपाल हशील वगैरे खर्चापुरतीच आहे.

२ आम्हीं रक्तपिती, कोड, हे कसे उद्भवतात त्याची शुश्रुषा कशी करावी? वगैरे माहितीचे इंग्रजी व बंगाली भाषेंत पुस्तक तयार केलें आहे तेंही पण गरजूंनीं अवश्य वाचण्या लायक आहे. ह्मणजे त्या पासून त्वचे संबंधीं रोगांची पूर्ण माहिती होईल किमत फक्त ट. ख. सह ॥=सर्व पत्र व्यवहार इंग्रजींत करावा.

पण्डीत कृपाराम
८ नंदीबागानलेन पो. सालकिया जि. हावरा.

नो० नं० ४

तीनच दिवसांत गुण

खरुज गजकर्ण, खवडा, फोड आगपैग, जखम, खाजून आग व पाणी सुटणें चांद्या, इसब, नायटा, वद, व्रग, नासूर उपदंश, गळव, भद, यांवर आमचे मलमानें येतो. हागवण कॉलरा वांति, पोटशूळ पोटांत वात धरणें, अजिर्ण, भुसट ढेकर, अमांश, दमा, खाशी, वळ येणें, पेटके पावर-कापूर, शोप, पुदीना पेपरमींट, धने, अजवान, हिंग, सुंठ, यांचे अर्क ५ मिनिटांत गुण देऊन ८ दिवसांत पूर्ण फायदा करितात. उन्हाळी, परमा, गरमी, चहा व विडीपासून आतप, मुत्रकृच्छ ऊन लागणें यावर दवणा, रेवाचिनी, मंजिष्ट यांचे अर्क ४ दिवसांत फायदा किंमत ८ आणे. मेंथाळार्क किं. ४ आणे वि. खु. पत्रद्वारें. क्या. फुकट.

व्ही. आर. मुळे नांदुरा.
जी. आय. पी.

नो० नं० ५

धी प्रताप स्पिनिंग वीव्हिंग आणि मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी लिमिटेड, अमळनेर

वरील कंपनीचें वाढलेल्या भांडवलासह १५,००,००० पंधरा लक्षांचें भांडवल असून त्याचें प्रत्येकीं १०० शंभर रुपये प्रमाणें १५,००० भाग केले आहेत. त्यापैकीं आजपर्यंत अजमासें १०,६०० भाग खपले जाऊन बाकी अजमासें ४४०० भागच खपावयाचें राहिले आहेत.

गेले तीन चार सालांत कपाशीचे वाढलेले भाव राहून त्या प्रमाणानें कापडाचे भाव वाढले नाहींत ही गोष्ट ध्यानांत घेतां ह्या कंपनीनें कधीं कमी केव्हां ज्यास्त मिळून दरसाल दरशेंकडा(६) रुपये प्रमाणें व्याज भागिदारांस देऊन शिवाय जवळ जवळ ९५०००) पंचाण्यव हजार रुपये डिप्रिसियेशन व रिजर्व्ह फंडाना जमा ठेविली आहे. सन १९१० साल सूत कापडांचे व बरेंच गिरण्यास अनिष्ट गेले आहे व त्या सालीं देखील ह्यांनीं साडे चार रुपये प्रमाणें व्याज भागीदारांस वाटलें आहे.

कोणताही कारखाना नवीन सुरू होतांना त्याचे भाग घेणें ह्मणजे कारखाना सुरू होईपावेतों निदान दोन वर्षें पावेतों तरी भागीदारास त्यांचे पुंजीवर कांहीं व्याज मिळण्याची उमेद करणे नकोच. ही कंपनी वर दाखविलेल्याप्रमाणें व्यवस्थितपणें चालू आहे. आतां भाग घेणारानीं रक्कम भरली कीं त्याच दिवसापासून त्यांच्या त्या रकमेवर पूर्वीचे भागीदारांस जो शेंकडा नफा वाटण्याचें ठरेल त्याच दरानें नफा मिळणार आहे. हल्लीं भागांची मागणी बरीच येते आहे. करितां भाग घेणारांनीं त्वरा केलेली बरी.

अर्जाचा फार्म व आणखी कांहीं विशेष माहिती कोणास पाहिजे असल्यास खालील पत्त्यावर पत्र व्यवहार करावा.

मोतीलाल माणकचंद आणि कंपनी सेक्रेटरीज ट्रेजरर्स आणि एजंटस

नो० नं० ६

अनायासें देवदर्शन.

नोटपेपर्सः— श्रीगजानन, दत्तात्रय मारुती शंकर व नरहरी या पैकीं कोणती ही एक मूर्ती रंगांत दाबून उठाव (एम्बास) छापलेले, १०० प्रेग्रनाईट नोट पेपर्स व त्याच्या बेताची चौकोनी १०० कव्हरें प्रत्येकीं किंमत ८८ व्हीपीनें ८१२ दोन्हीमिळून किंमत रु. १ व्हीपी रु० १८६

सर्वत्र एजन्टस् पाहिजेत
पत्ता—बेंद्रे आणि कंपनी पुणेसिटी

नो० नं० ७

हिंदुस्थानावर अरिष्ट.

हिंदुस्थानातील राहिवाशांच्या पाठीस ज्वर व हिंवताप यांचें अरिष्ट सदोदित लागलेलें आहे पण त्याचा प्रतिकार करण्यास बाटलीवाला यांचें हिंवतापाचें औषध व गोळ्या हे रामबाण आहेत. ताप किंवा शीतज्वर येणारसें वाटतांच हें औषध घ्यावें. किं. १ रु

बाटलीवाला यांच्या निस्तेज लोकांसाठी शक्तिकारक गोळ्या

हें औषध घेतल्यानें भागवटा, मेंदूचे श्रम, पौरुषनाश, अशक्तता व क्षयरोगाचें स्वरूप, त्याप्रमाणें अजीर्ण इ. इ. विकार तावडतोब दूर होतात. किं रु. १८८

बाटलीवाला यांचें दंतमंजन.

हें दंतमंजन मायफळाशीं कांहीं इंग्रजी औषधांचा वैद्यकीय रीतीनें मिलाफ करून बनविलें आहे. किं. ८४

बाटलीवाल्याचें गजकर्णावर मलम.

यानें गजकर्ण, कुजली खरूज वगैरे विकार एका दिवसांत नाहींसा होतो. किं. ८

हीं औषधें सर्व औषधी विकणारे दुकानावर व डॉ. एच. एल. बाटलीवाला जे. पी. मु वरली लेबोरेटरी दादर यांजकडे मिळतात.

वऱ्हाडसमाचार

आश्विन वद्य १३ शके १८३९ प्रमादी

चीनचें प्रजासत्ताक राज्य

राज्यक्रांतीमुळें क्षुब्ध झालेल्या देशाची स्थिति वादळामुळें क्षुब्ध झालेल्या समुद्रासारखी असते. या क्षुब्ध स्थितींतून पार पडून चीन देशाचें प्रजासत्ताक राज्य या पुढच्या ह्मणजे शांततेच्या स्थितींत प्रवेश करूं लागलें आहे हें पाहून आमच्या-सारख्या प्राच्य देशीयांना आनंद वाटणें स्वाभाविक आहे. चीन देश अंतर्बाह्य संकटांच्या भयंकर दीव्यांतून सुखरूपपणें पार पडला आहे. त्या देशांतल्या अंतर्गत बंडाळीचा बीमोड होऊन शांतता प्रस्थापित झाली आहे आणि इंग्लंड व जपान सारखीं बलाढ्य राष्ट्रें त्याचें स्वातंत्र्य कबूल करून त्याच्याशीं सलोखा ठेवण्यासाठीं हस्तादोलन करण्यास सिद्ध झालीं आहेत या सर्वांचें श्रेय नुकतेच प्रेसिडेंट पदारूढ झालेले यु-एन-शिकाय यांच्याकडेस आहे. यांच्यासारखे देशहितार्थ आत्मत्याग करणारे महात्मे जों र्यंत चीनला लाभत राहतील तोंपर्यंत त्या देशाचा प्रतापरवि आपल्या पूर्ण तेजानें तपत राहून प्रजेला सुख देईल याविषयीं आतां शंका उरली नाहीं. ज्यांनीं उतावीळपणानें चीन सारख्या प्राच्य राष्ट्रांची प्रजासत्ताक राज्यपद्धतीविषयीं अपात्रता आहे असें विधान केलें होतें त्यांना आतां खालीं पाहण्याचा प्रसंग आला आहे आणि राजकीय बाबतींत अविचारानें भविष्यकथन करणें किती मूर्खपणाचें आहे त्याविषयीं ांची खात्री झाली आहे. प्राच्य जगांतल्या ज्या राष्ट्रांना अद्याप राजसत्तेखालीं दिवस कंठावे लागत आहे त्यांनाही चीनच्या या उदाहरणानें नवीन आशेचें जीवन प्राप्त झालें आहे आणि राष्ट्रीय अभ्युदयाच्या चक्रानियमाविषयीं त्यांची श्रद्धा दृढ होऊं लागली आहे. प्राच्य लोकांविषयींची पाश्चात्यांची कल्पना हळूंहळूं पालटूं लागली आहे आणि पाश्चात्य राष्ट्रांचा कर्तृत्वाविषयींचा अहंभाव शिथिल होत चालला आहे. हीं सर्व शुभचिन्हें आहेत. यांचें पर्यवसान परमेश्वराच्या लीलेनें शुभच होईल याविषयीं आह्मांस बिलकुल संदेह वाटत नाहीं, आणि ह्मणून चीनचें व त्यांतल्या यु आन-शिकाईसारख्या राष्ट्रोद्धारक महात्म्याचें अभिनंदन करण्यास आह्मांस फार आनंद वाटतो.

बंगाली लोकांचें कर्तृत्व,

मेकॉले साहेबांनीं लॉर्ड क्लाइव्ह वरील लिहिलेल्या निबंधांत बंगाली लोकांचें केलेलें वर्णन त्यावेळच्या परिस्थितीचा विचार करतां कदाचित् खरें असेल, पण आज ते सर्वस्वी खोटें ठरत आहे. बुद्धि हिंदुस्थानांतल्या काय ह्मणण्या भर- मुद्दां कबूल करतात. त्याचें हृदय अत्यंत कोमल आहे ही गोष्टही निर्विवाद आहे. बंगाली तरुणांनीं स्वदेशाभिमान व स्वधर्माभिमान यांनीं प्रेरित होऊन मागें एका 'धर्मोत्सव प्रसंगीं व परवा महापुराचे वेळीं निराश्रित बंधुभगिनींच्या साह्यास धावून परोपकाराची पराकाष्ठा करून दाखविली व त्याबद्दल गोऱ्या अधिकाऱ्यांकडून प्रशंसा मिळविली. त्याचें अंगीं श्रेष्ठ प्रतीचें धैर्य आहे, मात्र त्या धैर्याचा व शौर्याचा उपयोग कित्येक वेळां अत्यंत गर्ह्य व तिरस्करणीय अत्याचाराचीं कृत्यें करण्यात झाल्याबद्दल प्रत्येक हिंदी माणसास अतोनात खेद वाटत आहे. या धैर्याचा सदुपयोग करून घेतल्यास देशाचें केवढें हित होण्याचा संभव आहे ! असे उद्गार बंगालचे गव्हर्नर लॉर्ड कारमायकेल यांनीं नुकतेच काढले आहेत. साहित्य विषयक चळवळींत ते अग्रगण्य आहेत, उत्तम वक्ते ह्मणून तेच प्रसिद्ध आहेत. आपल्या प्राचीन चित्रकलेचें पुनरुज्जीवन त्यांच्याच हातून घडत आहेत. दानशूरतेंतही त्यांनींच पहिला नंबर पटकावला आहे; आणि आतां औद्योगिक धाडसाचे बाबतींतही तेच अग्रेसर होऊं पाहत आहेत. भौतिक शास्त्रांत स्वतंत्र शोध लावणारे डा. जगदीशचंद्र बोस व डा. राय हे बंगालीच आहेत. विलायती औषधें इकडे तयार करण्याचा, इकडचीं फळें कुजूं न देतां विलायतेस पाठविण्यासाठीं शास्त्रीय पद्धतीनें तीं डब्यांत भरण्याचा, व चिनी मातीचीं भांडीं इकडे तयार करण्याचा असे तिन्ही अगदीं नव्या प्रकारचे व उत्तम रीतीनें चालविलेले कारखाने बंगाली लोकांनींच काढलेले व चालविले आहेत. स्वदेशीचा प्रश्न उपस्थित करून देशी कारखान्यांना उत्तेजन देणारे तेच लोक होत. हिंदुस्थानांत नाना वर्णयुक्त चित्रांचे ब्लॉक तयार करून ते छापण्याचे प्रचंड कारखाने हिंदुस्थानांत कलकत्त्याखेरीज दुसरें कोठेंही नाहींत. शास्त्रीय शिक्षणासाठीं परदेशीं विद्यार्थ्यांना पाठविणारी संस्था बंगाली लोकांनीं काढली, खानगी टेकनिकल स्कूल व मेडिकल कॉलेज काढावें तें बंगाली लोकांनींच. आयुर्वेदाची खरी महती व सफलता बंगाली लोकांनींच लोकांच्या निदर्शनास आणिली आहे. साऱ्या जगांत उच्च प्रतीचें काव्य करण्याविषयींची कीर्ति संपादणारा रवींद्रनाथ हा बंगालीच. लॉर्ड कर्झन साहेबासारख्या मी मी ह्मणविणाऱ्या व्हाइसरायाशीं टक्कर देऊन त्यांना पुरून उरले असे एकटे बंगाली लोकच होत. दक्षिण अमेरिकेसारख्या देशांत युद्ध खात्यांत प्रवेश करून तेथें ही आपल्या शौर्याचा प्रभाव गाजविणारा सुरेश विश्वास हाही बंगालीच हाता. साराश, विद्या, कला, शौर्य, कर्तृत्व, मुत्सद्देगिरी, औद्योगिक प्रगतिपर यत्न वगैरे सर्व बाबतींत आमच्या बंगाली बंधूंची श्रेष्ठता निरभिमान बुद्धीनें कबूल करावयास पाहिजे.

साखरेच्या कारखान्यांचें भवितव्य.

हिंदुस्थानांतल्या साखरेच्या कारखान्यांचें भवितव्य कोणत्या प्रकारचें आहे तें कळत नाहीं. हैसूर चे उद्योगखात्याचे डायरेक्टर मि. चाटर्टन यांना तें आशादायक आहे. उद्योगधंद्याचें बाबतींत मि. चाटर्टन यांना बोलण्याला किती अधिकार आहे हें ज्यांस ठाऊक आहे त्यांना मि. चाटर्टन यांचे उद्गार वाचून नवी उमेद वाटूं लागेल अशी आमची खात्री आहे. मि. चाटर्टन यानीं ह्मटलें आहे कीं आज हिंदुस्थानाला सर्वांत मोठा साखरेचा पुरवठा करणारे जाव्हा बेट आहे. पण कांहीं वर्षांपूर्वीं या बेटाची स्थिति आमच्या येथल्यापेक्षां चांगली नव्हती. डच सरकारनें हें पाहून साखरेच्या उद्योगाला हात दिला, आणि तो उद्योग लहान लहान कारखान्यांतून काढून मोठ्या कारखान्यांत आणून सोडला. हिंदुस्थानांतही अशी कांहीं क्रांति झाल्याशिवाय आणि साखर तयार करण्याच्या पद्धतींत शास्त्रीय शोधांचा उपयोग करून घेतल्याशिवाय हिंदुस्थानाला सध्याच्या स्थितींतून वर डोकें काढणें मुष्कील आहे. प्रथम उंसाच्या लागवडींत सुधारणा होऊन ज्यास्त चांगला उंस निर्माण झाला पाहिजे. दुसरी गोष्ट ऊसाचा रस काढण्याची आमची हल्लींची अधिक खर्चाची पद्धति बदलून कमी खर्चाची कांहीं एखादी पद्धति घेतली पाहिजे. हें झाल्याशिवाय साखरेचा धंदा आमच्या लोकांच्या हातांत येणार नाहीं. या दोन्ही अशक्य कोटींतल्या आहेत असें मि. चाटर्टन यांस मुळींच वाटत नाहीं, आणि सध्या हैसूर संस्थानचें उद्योगखातें त्यांचे हातीं असल्यामुळें लवकरच ते तेथें स्वतः कांहीं सुधारणा करून दाखवितील अशी लोकांना मोठी उमेद वाटत आहे. त्या संस्थानांत वर्षांचे कांठीं सुमारें १। कोट रुपयांची साखर व गूळ हीं तयार होतात. मि. चाटर्टन ह्मणतात लागवडीच्या क्षेत्रांत एक एकर जमिनीची भर न पडली तरी आहे या क्षेत्राचीच सुधारणा करून हें १। कोट रुपयांचें उत्पन्न तीनकोटी पर्यंत नेतां येईल. मि. चाटर्टन यांची वाचा सत्य होवो आणि सध्याच्या अडचणींतून निघण्याचा सुरक्षित मार्ग त्यांच्या प्रयत्नानें तरी साध्य होवो अशी सर्वांची प्रभूला प्रार्थना आहे.

बारीक सारीक उद्योगधंदे

साखरेसारखे मोठाले उद्योग कदाचित दैवाधीन असतील, पण बारीकसारीक धंदे हिंदुस्थानाला करतां येण्यासारखे पुष्कळ आहेत त्यांकडे हिंदुस्थानचे लोक कां लक्ष देत नाहींत? असा प्रश्न अलाहाबादच्या पायोनियर पत्रानें केला आहे; आणि असे बारीकसारीक धंदे कोणते आहेत त्यांची एक लहानशी यादही त्यापत्रानें दिली आहे. मासे धरणें, ते वाळवून मीठ मसाला भरून ते हिंदुस्थानांतल्या अंतर्भागांत पाठविणें, बिस्किटें तयार करणें, अमेरिकन व तुर्की तंबाखू सारखी तंबाकू तयार करणें, कोक नांवाचा पदार्थ सर्पणासाठीं तयार करणें, सायकल व मोटार गाड्या यांचे भाग तयार करणें, एनामेलचीं भांडीं, दिवे व चिमण्या, टॅनिनचें सत्व, कार्ड बोर्ड व स्टेशनरीचें सामान इ. पदार्थ इकडे होण्यासारखे आहेत. हे सगळे पदार्थ मिळून गतवर्षीं आह्मी सुमारें १६१ कोटी रुपयांचा माल परदेशाहून आणिला. थोड्याशा ज्ञानानें व अनुभवानें हा माल आह्मांला येथें सहज तयार करतां आला असता असें पायोनियरचें ह्मणणें आहे. तें कांहीं अंशीं खरें आहे. पण आमच्या मतें खरी अडचण आमचा कारागीर वर्ग व मजूर यांचें अज्ञान ही आहे. कारागीरलोक अज्ञानामुळें आपल्या जुन्या चालीरीतीला चिकटून राहत आहेत व मजुरांना नुसती शारीरिक मेहनत करण्यापलीकडे कांहीं कळत नाहीं. युरोपांतला मजूर व इकडचा मजूर यांच्यांत जो भेद ठळकपणें दिसतो तो हाच कीं तिकडच्या मजुराला सुद्धां यांत्रिकरचनेची थोडी फार माहिती असते व त्या माहितीचा उपयोग आपली मजुरी ज्यास्त फलप्रद होण्याकडे करतो तें आमच्या मजुराला करतां येत नाहीं. हिंदुस्थानांत मजुरी स्वस्त आहे असें ह्मणणें चुकीचें आहे तें या अर्थानें आहे कीं इकडे थोडी मजुरी द्यावी लागते खरी, पण त्यामुळें कामही हलक्याप्रतीचें व थोडें निघतें. आमचे मजूर यंत्रशास्त्रज्ञ व अधिक कुशल असते तर यहून ज्यास्त मजुरी देऊनही आमच्या कारखानदारांना अधिक फायदा करून घेतां आला असता. तेव्हां लहानसान धंदे हातीं घेऊन त्यांत फायदा मिळविण्यास सुद्धां भासमान होणारी ही अडचण प्रथम दूर झाली पाहिजे. हिंदुस्थानांत मजुरांना थोडें बहुत शिक्षण मिळून त्यांना यंत्र चालविण्या पुरती विद्या आली पाहिजे. ही अडचण एकदम दूर होणारी नाहीं. हळूहळूंच साध्य होण्यासारखी ही गोष्ट आहे. मात्र सरकारनें व लोकांनीं तिकडे आपलें तनमनधन अर्पण केलें पाहिजे. मजुरांच्या शिक्षणाचा क्रम निराळा, धंदेवाल्यांचा निराळा, व नोकरीचा पेशा करणारांचा निराळा, असे निरनिराळे शिक्षणक्रम ठरवून त्या त्या योग्य मार्गांनीं शिक्षणाचा प्रसार करण्याची शिकस्त केल्या खेरीज सध्याची स्थिति पालटण्याची आशा करणें व्यर्थ आहे.

मिरची

मध्यप्रांताचे असि० एकॉनमिक बॉटनिस्ट मि० श्रीवास्तव यांचा वरील उपयुक्त विषयावर सुंदर माहितीनें परिपूर्ण असा एक लेख नुकताच प्रसिद्ध झाला आहे. त्याचा उपयोग आबालवृद्धांस होण्यासारखा असल्यामुळें त्या लेखाचा सारांश येथें देत आहों.

मिरची हा पदार्थच असा आहे कीं त्याचा उपयोग श्रीमंत व गरीब या सर्वांना सारखा होतो. सामान्यतः प्रत्येक माणसास एका वर्षांत चार पासून सहा शेर पर्यंत मिरचीं खाण्यास लागते ह्मणजे सामान्यतः प्रत्येक मनुष्य सालभरांत सहा रुपयांची नुसती मिरची खातो. सरकारी आंकड्यांवरून असें सिद्ध करतां येतें कीं नुसत्या मध्यप्रातांत व वऱ्हाडांत मिळून दरसाल दहा लक्ष रुपयांची मिरची खपते. अर्थात इतक्या मोठ्या प्रमाणावर जिचा खप आहे त्या वस्तूच्या उत्पन्नाच्या रीतीकडे लक्ष देऊन तींत सुधरणा करणें हें प्रत्ये-

खेळण्याच्या मैदानांतून कौन्सिल पर्यंतची ही भरारी प्रथम दर्शनी अफाट प्रवासा सारखी भासेल. पण एक क्षणभर खेळांचे आणि सामन्यांचे नियम लक्षांत आणाल तर मला वाटतें हें तुह्मांला कबुलच करावें लागेल कीं जीव यात्रेला प्रोत्साहन देणारे जे नियम आहेत त्या नियमांच्या तत्वानुरूप जीवयात्रा कंठिली तर हल्लीं रहाण्यास हें जग जितकें सुखदायक वाटतें त्यापेक्षां पुष्कळ जास्त सुखदायक वाटूं लागेल फुटबालचाच एक नीट डाव खेळण्यास मुलांत हिंम्मत स्वार्थविन्मुखता आणि सचोटी विरुद्ध वर्तन झाल्यास मनाइ खाईल अशा प्रकारचे गुण असले पाहिजेत. स्थूळ मानानें मी दर्शवितों कीं दुसऱ्या प्रकारचा गुण ह्मणजे स्वार्थ ताटस्थ्याचा उदय नीट व्यवस्थेनें सुरूं केलेल्या सामन्यामध्यें होतो. मर्दुमकीच्या खेळामध्यें अशा सामन्यांची बरोबरी दुसऱ्या सामान्यांत होत नाहीं. मुलांत हिंम्मत नसेल तर ऐनवेळीं त्याचा उत्साह भंग होईल. जर तो कचरला तर तो ज्या बाजूस असेल त्या बाजूचा पराभव होईल. जर तो आपस्वार्थी असेल तर तो आपली वहावा व्हावा या बुद्धीनें खेळेल. अखाड्यांत जी त्यास नेमून दिलेली जागा असेल ती जागा तो सोडील आणि अशा रीतीनें आपल्या बाजूस हीनत्व आणून देईल. एकादा अयोग्य फायदा घेण्याचा तो यत्न करील तर पंच त्याच्या सर्व बाजूस दोष देइल. पण इतक्यानेंच थांबणार नाहीं; मैदानावर ठाकठाकीनें आल्या शिवाय त्याला नीट खेळताच येणार नाहीं. स्वसुख उदासीनतेचीं जितकीं अंगें आहेत त्या सर्वांना विमुख झाल्याशिवाय त्यांच्यांत ठीकठाकपणा यावयाचाच नाहीं. अशा प्रकारच्या शिस्तीनें आपला मार्ग क्रमणें कोणत्याही देशांतील नागरिकांना फायदेशीर नाहीं काय? कायद्यांत दुर्वर्तनाच्या ढोबळ स्वरूपांना आळा घातलेला आहे. जनतेनें आपल्या संमतानें कायद्यास सहाय्य दिलें नाहीं तर त्याचा बराच भाग सामर्थ्यहीन आहे. सत् व असत् क्रियेच्या अधीक उदात्त कल्पनेवर जनतेच्या पसंतीची कसोटी असली पाहिजे. मानव जाति आधिच दोषास्पद आहे; तिची दोष करण्याची पात्रता लक्षांत आणून कायदा ज्या कल्पनेवर त्या दोषास्पदतेस आळा घालील त्यापेक्षां किती तरी अधिक प्रमाणानें अशा जनतेच्या कल्पना आळा घालतील! ज्यांच्या ज्यांच्या हातीं अधिकार आहे त्यांचें मन आपण रास्त तऱ्हेनें वागू अशा दमानें अंशतः प्रेरित झालें तर लोकांवर केवढा भार पडेल बरें. तसेंच जर प्रत्येक मनुष्यानें आपले स्वतःचे जोमावर आपल्या गरजा भागविण्याची तयारी केली आणि त्याच बरोबर विनाकारण पीडा ज्यास्त होत आहे अशा मित्रास सहाय्य देण्याची त्याची तयारी असेल तर कितीसे दुःख सहन करावें लागेल. मी हक्कानें प्रतिपादन करितों कीं माझें ह्मणणें कोणासच नाकारतां येणार नाहीं. सर्व पद्धतशीर खेळांच्या नियमांच्या अंतरगत जो रस आहे त्या रसाच्या योगानें जें काल्पनीक मानवी शील बनवण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे तसेंच शील बनवण्याचें त्या नियमांत बीज आहे. शाळांत खेळ खेळल्यानें मुलें अशा काल्पनीक उद्देश्याचा अवलंब करतील असें मानण्यास किती तरी जागा आहे बरें.

मी बेशक सांगू शकतों कीं जर ते नियमशीरपणानें आणि आपल्या पुऱ्या शक्तीनें खेळणार नाहींत तर त्यांच्या वर्तनावर आणि स्वभावावर इष्टसा परिणाम घडण्याचा मुळींच संभव नाहीं. ज्या शिक्षकांना स्वतः खेळ येत नसतील त्याना त्या खेळांत लक्ष देणें फार कठीण होईल. नियम आणि संकेत दक्षतेनें पाळण्यानें जे लाभ हटकून मिळावयाचेच ते लाभ अशा शिक्षकांपासून मिळत नाहींत. खेळांवर लक्ष देणें आपल्या कामाचा महत्वाचा भाग आहे असें त्यांना वाटूं लागलें पाहिजे. जरी त्यांना स्वतः खेळता येत नसेल तरी नियम समजावून घेऊन ते पाळण्यास लावणें हें त्यांच्या हातून होण्या सारखें आहे. पण येवढ्यानेंच भागत नाहीं. या पेक्षां त्यांनीं पुढें मजल मारली पाहिजे. त्यांनीं हें पाहिलें पाहिजे कीं खेळ खेळतांना मुलांना खेळाचें खरें तत्व कळलें आहे. खेळांत पंचाच्या शद्बांना विशेष आदर असतो. खेळांत हार आली तरी ती महानुभावानें सोसली पाहिजे. एकंदरींत या समाजांत खेळण्याचें तत्व विशिष्टपणानें नांदत आहे. परंतु या तत्वाच्या अभावाचा एक खेदकारक मासला प्रत्ययास आला. मला वाटतें कीं उमरावती हायस्कुलच्या तीन विद्यार्थ्यांनीं फुटबाल खेळण्याच्या कामांत जो गैरशीस्तपणा केला तो गर्हणीय होय.

तुह्मी शिक्षकांनीं जो जोम विद्यार्थ्यांमध्यें उत्पन्न करून दिला पाहिजे त्याच जोमाच्या उलट एक कसा प्रकार घडून आला हें तुह्मास दाखवावें ह्मणून या गोष्टीचा मी निर्देश केला आहे. पूर्णत्वाची अपेक्षा केव्हांच धरता येत नाहीं. इतक्या प्राथमीक स्थितींत तर ती फारच कमी बाळगिली पाहिजे. या तीन मुलांच्या वर्तनावर सर्व शाळेनें नापसंती दाखविली आणि तशी दाखविणें रास्तही आहे तर खेळांच्या नियमांत जे सन्मान्यतेचे नियम सामील केलेले आहेत त्या नियमांतून त्या शाळेमध्यें संघमत काढून नेल्याप्रमाणें होईल कालांतरानें मुलांचें आपआपसांतील वर्तन आणि मुलांचें शिक्षकांशीं घडणारें वर्तन जीं धोरणें क्रीडाभुवनावर पाळलीं जातात त्याच धोरणांवर नकळत रीतीनें असे अन्योन्य व्यवहार उत्पन्न झालेल्या संघमतानें पारखले जातील. आणि जेव्हां मुलगा शाळा अगर पाठ शाळा सोडून त्यावेळेला आमच्या पूर्व वयाच्या सहवासानें त्याच्या बुद्धीवर जे परिणाम घडले असतील तेच परिणाम त्याचे बुद्धीवर पुढेंही घडत रहातील जनतेच्या मताला यानें जो आपला अंश दिला असेल तोच अंश त्याचप्रमाणानें त्याच्या स्वतःच्या विचार शक्तीवर प्रेरणा करीत राहील. हें मंडळ कां चालू ठेवावें याच्या कारणाचीही मीमांसा आहे. ज्यांना हें मंडळ उपयुक्त आहे असें वाटत असेल त्यांनीं हें लक्षात ठेवावें कीं "सर्वारंभाः तंडुलाः प्रस्थमूलाः" जितकें द्रव्य या संस्थेस मिळेल त्या खर्चाचा सतव्यय करण्यांत या संस्थेंत पुष्कळ जागा आहे. आधीच मी तुमचा वेळ बराच घेतला आहे परंतु माझें भाषण पुरें करण्यापूर्वीं दूर अंतरावरच्या शर्यतींची यावर्षीं संस्थेनें जी सुरुवात केली त्याबद्दल तिचे अभिनंदन केलें पाहिजे. यास अवश्य लागणाऱ्या शिक्षणांत स्वार्थनपेक्षा आणि कष्टश्रम लागले त्यांच्यायोगानें मुलांचे मानसिक व शारिरबळाला पुष्कळ लाभ होईल."

या भाषणांत खेळांपासून व्यवस्थित विचारसंपन्न, स्वार्थनिरपेक्ष नागरिक कसा होतो याचे साहेबबहादुरांनीं जें मार्मिक वर्णन केलें आहे तें सर्वांनीं ध्यानांत ठेवण्याजोगें आहे.

थिओसॉफिस्ट व समाज सुधारणा

थिऑसॉफिकल सोसायटीच्या मेंबर्सनीं सामाजिक सुधारणेसंबंधांत कसें वर्तन ठेवावें याबद्दलचा एक प्रतिज्ञा लेख तयार करण्यांत आला असून त्यावर ता. २० ऑगस्ट रोजीं कित्येक थिऑसॉफिस्टांनीं सह्याही केल्या आहेत त्या प्रतिज्ञा लेखाचा आशय यापुढें दिला आहे:–(१)जातिविषयक निर्बंध मानणें. [२]आपलीं मुलें वयांत येण्यापूर्वीं व मुलींना १७ वें वर्ष लागण्यापूर्वीं त्यांचीं लग्नें न करणें. (३)आपली पत्नी, कन्या किंवा कुटुंबांतील इतर स्त्रिया यांना शिक्षण देणें. (४)बहुजन समाजाच्या शिक्षणाची अभिवृद्धि करणें. (५)सामाजिक व राजकीय बाबतींत वर्णमूलक भेद नाहींसे करणें व सर्व देशात इतर वर्णाच्या लोकांचा गोऱ्या लोकांप्रमाणेंच प्रवेश होण्याची शक्य ती खटपट करणें. (६) पुनर्विवाहित स्त्रियांस कोणी वाळींत टाकील तर त्याचा प्रतिरोध करणें. (७)धार्मिक, शिक्षणविषयक, सामाजिक व राजकीय प्रगतीसाठीं सर्वांचें एकीकरण करण्याची राष्ट्रीय सभेच्या प्रमुखत्वाखालीं प्रयत्न करणें.

यापैकीं एखाद्या कलमाविरुद्ध जो आचरण करील त्यास या मंडळींतून घालवून दिलें जाईल. ज्यांनीं सर्व कलमांचा स्वीकार करणें शक्य नसेल त्यांनीं शक्य असतील तेवढींच स्वीकारावींत असाही नियम करण्यांत आला आहे. उदाहरणार्थ सरकारी नोकरांनीं राष्ट्रीय सभेंत भाग घेतां येत नाहीं तेव्हां सातव्या कलमाचा त्यांनीं स्वीकार करूं नये. अड्यार येथें या संबंधाची सभा होऊन हे नियम कायम ठरविण्यांत आले आहेत. वाचनालयें स्थापन करणें, हस्तपत्रकें प्रसिद्ध करणें वगैरे कामांचाही मंडळानें अंतर्भाव केला आहे. सहकारी तत्वासही मंडळाकडून मान्यता देण्यांत आली. ही सर्व हकीकत खरी असल्याबद्दल मिसेस बिझांट यांनींही एक स्वदस्तुरचें पत्र प्रसिद्ध केलें आहे. त्यांत त्या ह्मणतात कीं ब्रिटिश राज्याबद्दल हिंदुधर्माशीं जो एक निष्ठा नाहीं त्यास या मंडळांत घेतलें जाणार नाहीं. माझा कोणत्याही प्रकारचा विरोध नाहीं. उलट त्या धर्माशीं ज्या कांहीं गलिच्छ बाबी संलग्न झाल्या आहेत त्याचें परिमार्जन करणें एवढाच माझा उद्देश आहे. ही उद्देशपत्रिका ज्यांना मान्य नसेल त्यांना थिआसॉफिकल सोसायटीचे मेंबर रहावयास कांहीं अडचण पडणार नाहीं. थिऑसॉफिकल सोसायटी व हें मंडळ हीं अगदीं पृथक आहेत.

हिंदुस्थानांतलीं नाणीं

हिंदुस्थानांत चलनी शिक्याचें नाणें सोन्याचें असावें किंवा रुप्याचें असावें हा सध्या मोठा प्रश्न सरकारपुढें आहे व या प्रश्नाचा निकाल करण्यासाठीं नेमलेल्या कमिशनाचा रिपोर्ट खंडशः प्रसिद्ध होऊं लागल्यापासून लोकांचें ही लक्ष या प्रश्नाकडे पुनः वेधलें आहे. अशा वेळीं हिंदुस्थानांतल्या नाण्यांच्या इतिहासाविषयीं ची पुढील माहिती वाचकांस, उपयुक्त होईल ह्मणून येथें देतों:—

सोन्याचें नाणें हिंदुस्थानांत फार प्राचीन काळापासून प्रसिद्ध आहे. त्याला दुसरीं संस्कृत नांवें होतीं. मोहोर हा शद्ब फारशी भाषेंतला आहे व हा सोळाव्या शतकापासून अलीकडे प्रचारांत आहे. हिंदुस्थानांत पूर्वीं बादशाहीच्या वेळीं खाजगी टाकसाळींतून मोहोरा पाडीत असत. पण इंग्रज सरकारानें माहारा पाडण्याची टाकसाळ सन १८३५ मध्यें घातली. अकबर बादशहाच्या वेळीं दिल्ली, भोपाळी जयपुरी, जोधपुरी व कोटा अशा निरनिराळ्या मोहोरा प्रचारांत होत्या. या मोहोरा सन १८३५ पर्यंत होत्या. पण त्याचवर्षी आस्ट्रेलियांत सोन्यांच्या खाणींचा शोध लागल्यापासून इंग्रज सरकारला अशी भीती पडली कीं सोन्याच्या विपुलतेमुळें मोहोरांची किंमत उतरेल ह्मणून ईस्ट इंडिया कंपनीनें तें नाणें बंद केलें पण या हुकुमाची पूर्ण बजावणी १८५[illegible] पर्यंत झाली नव्हती. तोंपर्यंत सोन्याचीं नाणीं सरकारी खजिन्यांत घेत, पण परत देत नसत. १८५२ पासून सोन्याचें नाणें खजिन्यांतही घेईनातसे झाले. ही मोहोरेची हकीकत झाली. आतां रुपयाचा इतिहास पहा—चांदीचा रुपया फार जुना ह्मणजे सन १५४२ च्याही पूर्वींचा आहे. चांदीचा रुपया प्रथम शीरशहानें सुरू केला. त्याचें वजन हल्लींच्या रुपया इतकेंच बहुतेक होतें. त्याच्या पूर्वींचा ह्मणजे तेराव्या शतकांतला रुपया हल्लींच्या रुपयाहून वजनांत ९ ग्रेन कमी ह्मणजे १७१ ग्रेन होता. एकोणीसाव्या शतकाच्या आरंभीं तर चांदीच्या रुपयाच्या निरनिराळ्या ६३ जाती हिंदुस्थानात होत्या जसें–फरुकाबादी, बनारशी, नवा फरुकाबादी, सागरी वगैरे पूर्वीं देशी संस्थानिकांनीं काढलेल्या रुपयांना कंगोरे नसत. कंपनीच्या रुपयाला फक्त असत. ह्मणून कंपनीच्या रुपयाला 'कलदार' असें नाव पडलें. हळूहळूं कंपनी सरकारनें या निरनिराळ्या जातींचे रुपये प्रचारांतून काढून टाकिले आणि १८३९ सालीं १८० ग्रेन वजनाचा रुपया सर्वत्र सुरू केला. हल्लींच्या इंग्रजी रुपयांत चांदी व तांबे यांचें जें प्रमाण आहे तें त्यावेळीं ठरलेलें आहे.

शुद्ध चांदी १६५ ग्रेन, मिश्र [illegible] ग्रेन मिळून नं. १८०

No N

सन १९१३ इ०

यंदाचें साहित्य संमेलन.

महाराष्ट्रसाहित्यपरिषदेच्या कामावर बारीक [नज]र ठेवून आह्मी त्या संबंधानें वेळो- [वेळीं] टीका करतों हें पाहून कित्येकांची [अशी] समजूत झालेली दिसते कीं परिष[देच्य]ा अंतर्व्यवस्थेचें आह्मांस विशेष ज्ञान [आ]हे, आणि ह्मणून यंदाचें साहित्यसंमे[ल]न कोठें भरणार आहे वगैरे प्रश्न पृच्छ[का]ंनीं आह्मांस विचारले आहेत. परिषदेच्या [का]माविषयींचें अंतर्ज्ञान आह्मास मुळींच [ना]हीं व सदर पृच्छकांची जिज्ञासा तृप्त [क]रण्यास आह्मी अगदीं असमर्थ आहों. [प]रिषदेनें हातीं घेतलेल्या कामांची नीट [व्य]वस्था जोंपर्यंत लागली नाहीं तोंपर्यंत [सा]हित्यसंमेलन भरविण्यांत तरी काय अर्थ [आ]हे ? गेल्या साहित्यसंमेलनाचाच रिपोर्ट [अ]द्याप प्रकाशित व्हावयाचा राहिला आहे. [प]रिषदेच्या व्यवस्थापक मंडळीची सभा [त्य]ा वर्षांत एकदाच भरली होती. त्या [सभें]त ठरलेल्या गोष्टींपैकीं एकदोन गोष्टींना [मूर्त]ा स्वरूप आलेलें दिसत आहे साहि- [त्य]परिषद पत्रिकेचा जन्म होऊन नुकते [ती]न महिने कोठें झाले आहेत. मोडी [लि]पीचें उच्चाटन रत्नागिरि व नाशिक [ये]थील कलेक्टरांच्या सूचनेवरून मुंबई [सर]कारनें केलें त्याविरुद्ध परिषदेमार्फत [अर्ज] करण्याचें ठरलें होतें. हा अर्ज ता० [७] आक्टोबर रोजीं मुंबई सरकारकडे [रवा]ना झाल्याचें कळतें. अर्ज फार चांगला [मु]द्दे लिहिला गेला आहे. उशीरानें [कां] होईना पण परिषदेनें ही कामगिरी [ठी]ख रीतीनें बजाविली आहे. परिषदेनें [म]राठें शास्त्रीय विषयावर लहानसें पुस्तक [ह]्या विद्वानाकडून लिहवून प्रसिद्ध करावें [असें] ठरलें होतें. या ठरावाला मूर्त स्वरूप [के]व्हां येणार आहे तें ठाऊक नाहीं. अशा [स्थि]तींत परिषदेनें आपला उत्साह हातीं [घे]तलेलीं कामें तडीस लावण्याचे कामीं [न दा]खवतां साहित्यसंमेलन भरविण्याचे कामीं [दा]खवा असें आह्मास वाटत नाहीं. बंगाल [व इत]रे प्रांतांतल्या साहित्यपरिषदा कशा नेटानें [का]म करीत आहेत तें पहा, आणि तसें [का]हीं काम करून दाखवूं अशी हिंमत [धरा.] चार दिवस संमेलन भरवून [व्याख्या]नें [झ]डण्यानें विशेषसा फायदा होईल असें [न]ाहीं. यासाठीं परिषदेच्या हातून विशेष [क]ाहीं कामगिरी झाल्याखेरीज साहित्यसंमेलन [भ]रविण्याच्या खटपटींत तिनें पडूं नये [अ]सें आह्मांस वाटतें.

आतपस्नान

दिवसेंदिवस शास्त्रज्ञांच्या मतांत मोठी क्रांति [हो]ऊन तिचें पर्यवसान आह्मां भारतीयांच्या [जु]न्या चालीरीतींचीं उपयुक्तता व सशास्त्रता [प्र]स्थापित करण्यांत होत आहे हें पाहून [आ]ह्मांस अभिमान वाटल्यास तो वृथा [ह्मण]ता येणार नाहीं. पूर्वी आमच्यांत कप[ड्यां]चा उपयोग फार क्वचित् करीत असत. [श]रीरांत वगैरे जाण्यापुरता काय तो अंग- [झां]कावयाचा, एरव्हीं एखाददुसरी बंडी [ल]ावली नसली. उपरण्याऐवजीं ... व आबा- [वृद्ध] आपल्या फुरसतीचा काळ बहुतेक उन्हांत बसून काढीत. पाश्चात्य लोकांच्या दृष्टीनें ही चाल रानटी ठरून त्यांच्या अनुकरणानें आमचे लोक कपड्यांचा सोस करूं लागले. आतां कपड्यावाचून कोणतेंही शरिराचें अंग उघडे टाकणें ह्मणजे रानटी- पणाचें लक्षण निदान शहरांत तरी वाटूं लागलें आहे. एक तोंड व हातचा तळवा खेरीज करून बाकीचें सगळें अंग झाक- ण्यांत आमची सुधारणा येऊन बसली आहे. थंड हवेंतल्या पाश्चात्यांना कपड्याची येवढी अवश्यकता वाटावी यांत नवल नाहीं. पण आह्मांला ती वाटते हा केवळ राज्यकर्त्या पुरुषांची खुशामत करण्यासाठीं केलेलें अंध अनुकरण होय. पण तेच पाश्चात्य शास्त्रज्ञ आतां असें ह्मणूं लागले आहेत कीं सूर्याच्या तापापासून आह्मी आपलें अंग चोरून ठेवतों ही मोठी चूक आहे. सूर्याचे किरण रोग नाशक आहेत. ह्मणून सूर्याच्या प्रखर तापांत जितकें ज्यास्त वेळ बसतां येईल तितकें आरोग्याला चांगलें. सूर्याच्या तापानें कुष्टरोगासारखे भयंकर रोगही बरे होतात. आमच्या शास्त्रांत कुष्टरोग्यांना सूर्याची उपासना उन्हांत तासचे तास उभे राहून करण्याविषयीं शास्त्राज्ञा आहे तिचें इंगित हेंच असलें पाहिजे. सूर्यासारखी आरोग्य- कारक देवता नाहीं ही जशी आमची समजूत, तशीच ग्रीक लोकांचीही होती. पाश्चात्य शास्त्रज्ञांनीं अनेक प्रयोग करून व अनुभव पाहून असा सिद्धान्त काढला आहे कीं धारोष्ण दूध पिऊन उन्हांतून उघडीं वाघडीं हिंडणारीं मुलें फ्याशनेबल कपड्यांत गुंडाळलेल्या मुलांपेक्षां अनंत- पटीनें अधिक सशक्त व निरोगी असतात. आपणा सर्वांचा अनुभव तोच आहे. आह्मांला आमच्या जुन्या चालीरीतींचा चांगुलपणा दिसेनासा झाला आहे इतकें अंध आह्मी झालों आहों. त्यामुळें आपत स्नानाची उपयुक्तता आह्मांस दिसत नाहीं. पण आतां पाश्चात्यांनीं डोळ्यांत अंजन घातल्यावर तरी आह्मी जागे व्हावयास व जुन्या चांगल्या चालीचें पुनरुज्जीवन करावयास तयार झालें पाहिजे.

मोडी लिपी विरुद्ध बालबोध लिपी.

मुंबईच्या महाराष्ट्र साहित्य परिषदेनें चालू महिन्याच्या ७ व्या तारखेस एक अर्ज केला आहे तो सरकारी फौजदारी काम चालविणाऱ्या आणि मुलकी खात्यां- तील महाराष्ट्र भाषेंत आपलें काम आणि कागदपत्र लिहिणाऱ्या कारकुनांच्या विशेष हिताचा आहे. त्या इलाख्यांत सर्व कागद मोडींत न लिहितां बाळबोधींत लिहिले जावेत असा हुकूम गेल्या वर्षाच्या डिसेंबर महिन्यांत सुटला. मोडी लिपी बंद करण्या- चा प्रघात अनेक दृष्टीनें हितविघातक आहे. ज्या जिल्ह्यांत मराठी भाषा चालते त्या सर्व जिल्ह्यांतील कलेक्टरांचे अभिप्राय माग- विले नव्हते. या प्रघातानें राजकारभारांत भाषेस किंवा कर्तव्यशीलतेस कांहींच लाभ नाहीं. मोडी लिहिणें जलद होतें आणि कामही सुलभ रीतीनें पार पडतें. बाळबो- ध लिहिण्यास वेळ लागतो. सर्व व्यव- हार मोडींत चालतो. बखरी व जुने कागदपत्र मोडींत लिहिलेले आहेत. मुद्रणकला इतकी फैलावली आहे तरी सर्व मराठी पुस्तकें बालबोधींत छापलीं जात आहेत तरी मराठीची लेखन लिपी मोडीच आहे. याचप्रमाणावरून दिसून येईल कीं हिची उपयुक्तता लोकांस विशेष वाटते. सुवाच्य वळणदार आणि सफाईचें मोडी लेखन एक विशेष गुण समजतात. तें अक्षर दिसण्यांतही सुबक दिसतें. बाळ- बोध वाचण्यास स्पष्ट असेल पण लिहिण्यास फार वेळ लागतो. बालबोध लिपींतच लिहिलें पाहिजे असें ठरविलें तर अधिक कारकून ठेवावे लागतील व सरकारासही अधिक खर्च येईल. इंग्रज अधिकाऱ्यांस मोडी वाचनाचा अभ्यास करावा लागणार नाहीं. येवढाच तादृश फायदा दिसतो तरी पण प्रचारांतील मोडी या ठरावानें कशी बंद पडेल हें कळत नाहीं ती ही बंद पडलीच तर पूर्वींचे कागद कोणीं लावावे आणि वाचावे या सर्व साधक बाधक गोष्टींचा विचार करितां मोडी लिपीचें शत्रुत्व सरकारनें विनाकारण अंगिकारूं नये व त्या उपयुक्त लिपीचा नाश केल्याचे श्रेय मिळवूं नये अशी आमची आणि महाराष्ट्रियांची प्रार्थना आहे.

नवीन इन्स्पेक्टरीण बाई

मध्य प्रांताच्या शाळाखात्याकरितां आज- पर्यंत एक इन्स्पेक्टरीण बाई होत्या त्यांच्या एकट्यां कडून मुलींच्या शिक्षणावर देखरेख होईना हल्लीं सर्व युनिव्हर्सिट्यांतून दरसाल पांच पंचवीस स्त्रिया पदव्या पटकावतात असें असून सरकार जितका पगार हिंदु- स्त्रियांस उत्तेजनार्थ व सहानुभूति प्रदर्शक झाला असता त्याच्या अडीचपट किंवा तिप्पट पगार देऊन आरोग्य खात्यांतच काय पण शाळाखात्यांत देखील युरोपियन स्त्रियांची भरती करतें या प्रपंचास एतद्देशीय लोक काय ह्मणत असतील इकडे सरकारचें मुळींच लक्ष्य नाहीं. मिस एथेल चेमिअर या नांवाच्या बाईस दरसाल २० रुपये वाढीच्या ४०० रुपयांवर सुरू होणाऱ्या ६०० रुपये पगाराच्या नवीन जागेवर असिस्टंट इन्स्पेक्ट्रेस करून ता० ११ मिनहू पासून सरकारनें नेमिलें आहे. विदुषी संबंधानें कोणास कांहींच प्रत्यवाय नाहीं परंतु एतद्देशीयांच्या उन्नतीकडे कसें दुर्लक्ष होऊन राहिलें आहे हें या नवीन नेमणुकीवरून प्रत्ययास येतें. या संबंधानें विदुषी कुमारिका नागू- बाई जोशीण यांनीं टाइम्स मध्यें ज्या तक्रारी इतक्या स्पष्ट तऱ्हेनें केल्या आहेत त्यांबद्दल त्यांचें अभिनंदन केल्याशिवाय गत्यंतर नाहीं.

वऱ्हाडवृत्त.

हवामान—गत सप्ताहाच्या आरंभीं पाव साचीं चिन्हें दृग्गोचर झालीं होतीं परंतु पर्जन्याची आशा विफल झाली इतकेंच नाहीं तर थंडी चार आठ दिवसांनीं पूर्वीच सुरू झाली आहे ह्मणजे आठवड्यापूर्वीं जो पाऊस ... शेतीला इष्ट असा पर्जन्य आला नाहीं. यंदा पावसाळा जरा लवकरच संपल्यामुळें जवारीचे पीकास निदान ३ आण्यापासून ४ आण्यापर्यंत धक्का पोंचेल. कपाशीस आतां यापुढें पर्जन्याची जरूर नाहीं हें खरें तरी पण त्याही पीकांस थोडा धक्का बसेल. बाकी सार्वजनिक आरोग्य ठीक आहे.

तालुका आकोट जिल्हा आ...

गेल्या सोमवारीं येथील विद्यार्थ्यांनीं जीं तीन शिल्डें मिळवून आणिलीं त्यांच्या आठवणीसाठीं बरेच थाटाचे उत्सव करण्यात आले. आह्मांस रा. रा. देवर साहेब बहा- दूरांचा जो लौकिक ऐकूं येत आहे तद- नुरूपच त्यांची या बालक्रीडोत्सवांत सहा- नुभूती दिसून आली.

अलिशान नामदार चीफ कमिशनर सर राबर्टसन हे हल्लीं पचमढीस आहेत. तेथून ता० १ नोंवेंबर पासून जबलपूर, बिलासपूर, रायपूर येथें एकएक दिवस मुक्काम करून ता० ४ नोवेंबर रोजीं नागपूर एक्सप्रे- सनें नागपूरास येतील.

रा. रा. महादेव शंकर देशमुख यांस फिरून चांदूर तहशीलीवर नेमण्यात आलें.

आणि रा. रा. पांडुरंग वासुदेव भगत तहशीलदार यांस चांदूराहून केळापूरास बद- ललें. आणि हल्लींचे केळापुरचे तहशीलदार रा. रा. यशवंत गोविंद झेसाळकर हे १ महिन्याच्या हक्काच्या रजेवर जाणार आहेत.

रा. रा. दवलत झाबाजी देशमूख तहशीलदार, मेहेकर यांस मुर्तिजापुरास बदलून मूर्तिजापूरचे तह- शीलदार रा. रा. दामोदर पुरुषोत्तम खान- झोडे यांस मेहकर येथें बदललें.

नामदार व्हाइसराय साहेबांनीं कानपूरच्या मशीद प्रकरणाची जी तडजोड केली तिजबद्दल त्यांजकडे संयुक्त प्रांतांतील व जबलपूर व बिलासपूर येथील प्रमुख मुस- लमान मंडळींनीं आभार प्रदर्शक तारा पाठ- विल्या. तशीच येथील मुसलमान मंडळी तारा पाठविण्याचा विचार करीत आहेत.

सुट्टी दीपवाळीच्या सणानिमित्त या पत्रा- चा ता० ३ नोवेंबरचा अंक निघणार नाहीं.

आकोला बाजारभाव

हुंडी दर्शनी			१००।
सोनें			२४८८३
चांदी			७८
जवारी नवी	७६	ते	७८॥।
गहुं काठे	१००		१०५
गहुं बनशी	११५		१२५
जवस	१२२		१२५
तेल	८॥		९
सरकी			१०॥।
तीळ	८।=		८॥=
कापुस	९७		९८
रुई आकोला जीन			७८

पुन्हा आपला जातीभेदच

या आठवड्यांतील विशेष गोष्ट ह्मणजे दसऱ्याचे दिवशीं मुंबईस भरलेली करवीर संस्थानांतील ब्राह्मण जाती विरुद्ध उचंब ळलेल्या द्वष उर्मींचा निषेध ही होय. आजच्याच अंकांत आह्मीं कौटुंबिक स्थितींतून व्यक्तिस्वातंत्र्यापर्यंतच्या अग्रलेखाच्या नंबर ४ (पोट नं ३) मध्यें ऐतिहासिक तत्वें जातीभेद केव्हां आणि कसा सुरुं झाला व पुढें रामायण भारतीय युद्धाच्या वेळेस जातीभेदाचें कार्य संपून गेले असल्या कारणानें वर्ण संकराची बरीच पूर्णावस्था कशी झाली होती हें लिहीलेंच आहे. ही गोष्ट निर्विवाद आहे कीं उत्तर हिंदुस्थानांत पूर्वींच्या चार जाती सांपडतात परतु महाराष्ट्रांत फक्त दोनच ह्मणजे ब्राह्मण व शूद्र अशा जाती धरतात. ही स्थिती इष्टतर नाहींच. जाती जातींत वैमनस्य नको. हें [illegible]स्य राष्ट्रीय जोमास विघ्नतक आहे. पूर्व पद्धतीवर परस्पर प्रेम वर्धक जातीभेदाची व्यवस्था जोंवर अमलांत येत नाहीं तोंवर हा अंतःकलह असाच धुमसत राहाणार.

नोटीस

अमीरबी मर्द सेखमुनीर तर्फे पा० करणार मुजायतखां वा। भिकनखां रा. भांबेरी ता० आकोट यांसी-

नोटीस देणार सुजायतखा वा। भिकनखा मुसलमान रा. भांबेरी ता० आकोट याजकडून नोटीस देण्यांत येते कीं मौजे खापरखेड ता० आकोट येथील सेत स. नं. २०।३२।१।१० यांतील अमीरबी मर्द सेखमुनीरचा हिस्सा मी तिचे नवऱ्यापासून १२०० बाराशें रुपयास विकत घेतला आहे व तिचे नवऱ्यास रुपये ९०० नऊसे रोख देऊन बाकी रुपये खरेदीखत करून देण्याचे वेळी देणें आहेत ही गोष्ट तुह्मास माहित आहे परंतु सदरहु सेख मनीर यानें अद्याप खरेदीखत करून दिलें नाहीं व सेताचा ताबा देण्याबद्दल त्यास ह्मटले असतां आज देतो उद्या देतो अशी चाळवा चाळव त्यानें चालविली आहे सबब तुह्मास या नोटिसीनें कळविण्यांत येते कीं ही नोटीस पावल्यापासून आठ दिवसाचे आंत सदरहु सेतातील अमीरबीचे हिश्याचा ताबा आह्मास चालूं सालचे पीका सुद्धां द्यावा. तसे तुह्मी न केल्यास योग्य व कायदेशीर इलाज आह्मास करावा लागेल व चालु सालचे पिकाबद्दल नकसान रुपये २०० दोनशेस तुह्मी जबाबदार रहाल. सबब तुह्मास आगाऊ नोटिसीनें कळविले आहे इतक्या उपर तुमचे मर्जीची गोष्ट आहे. कळावें ता० १७ माहे अक्टोबर सन १९१३

द. भिकाजी कृष्ण चितळे रा. आकोला
सुजातखा वा। भिकनखा मु. द. खुद
नो. नं. १९

नोटीस

नोटीस बेशमी भुलाई मर्द शंकर डोंगरकार रा. माकनेर हल्लीं वस्ती पळसी सुपो तालुके जळगांव इसः-

खालीं सही करणार याज कडून नोटिसीनें कळविण्यांत येते कीं आपले कडून ता. १६-९-१३ इ० भारत वर्तमान पेत्रातून आलेली नोटीस पावली. त्यांतील मजकूर लिहिलेला अगदीं खोटा आहे. मजला रक्तपीतीचा रोग मुळींच नाहीं. असल्यास डाक्टर कडून परीक्षा करून घ्यावी नंतर फारकत मागावी. तुझा व माझा पाट लावते वेळीं तुझे आप्तवर्ग सर्व होते. नंतर मी सर्वांसमक्ष तुला आणिले व तूं अंदाजानें ३-४ महिने माझे घरीं राहून नंतर तुझा भाऊ नामे जाणू वा। गणू शेळकी हा लग्ना करितां तुजला घेऊन गेला. तेव्हां पासून तूं आले माहेरी आहेस. तुजला मी नेण्याकरितां आलों असतां तूं लपत फिरोस. व तुकाराम वा। ऊकर्डा पोनाजी वा। रामजी विठोबा वा। तूळसींग जाणू वा। गणू व आई यांचें नादीं लागून तूं माझा संसार सोडून दुसरा नवरा करण्याचे विचारांत आहेस. परंतु तुझे ह्मणण्या प्रमाणें मजला मुळींच रोगराई नाहीं व मी तुजला वागविण्यास तयार आहे. फारकती मुळींच देत नाहीं. करितां ही नोटीस पावल्या पासून १५ दिवसाचे अंत तुझें अंगावर तोड्याचा जोड तोळे १५० गुंडवाळ्या तोळे ५० कोपरवाळ्या २ तोळे ५० गोफ तोळे २० कंठी पोवळ्यासह तोळे १० पोलवट तोळे ४ पाटल्या २ तोळे २० दंडवळ्या २ तोळे ६० आरसी १ तोळे ५ साकळी १ तोळे २० पुतळ्या ८ पदक १ तोळे ३ मुरव्या ४ तोळे १ बाळ्या ४ तोळे १॥ नथ १ सरजाची तोळा १॥ गरसोळी जाळीचे मण्यासह तोळा १ व रोख नगदी रुपये ४०० शे. असे डागीन्यासह व रुपयासह यावे. तसें न केल्यास कोर्ट मार्फत तुजला ताब्यांत घेईल मी वागविण्यास तयार असल्यामुळें तुजला दुसरा नवरा करितां येत नाहीं. कलम ४८८ प्रमाणें अन्नवस्त्रही मिळणार नाहीं. त्वां दिलेली नोटीस रद्द समजावी करितां मुद्दाम कळविलें आहे ता. ३-१०-१३ ई. सही

शंकर मारोती डोंगरकार रा. लासूर

साक्ष

१ पांडुरग घनःशाम पटवारी
१ खंडु वलद धनु साटे
नो० नं० १६

जाहीर नोटीस

नोटीस बेसमी रामचंद्र तुकाराम भगत रा० जरुखेड बु॥ ता. आकोट जि. आकोला यासी नोटीस देणार तुकाराम रोडाजी भगत जरुखेड बु॥ ता. आकोट जि. आकोला मी नोटीस देतो कीं माझा मुलगा हा फार वाईट चालीचा निघाला आहे करितां तो आज नव महिन्या पासून फार पैसे लोकांचे काढीत आहे. व मीही पुष्कळ लोकांस सांगीतले तरी कोणी गहाण किंवा खरेदी घेऊं नये किंवा इतक्या उपर पैसे गहाण किंवा खरेदी घेतल्यास आमचे वर मुळींच जबाबदारी नाहीं.

द. अनंत रघुनाथ जोशी रा. आकोला
ता. १७-१०-१३ सही
तुकाराम रोडाजी नि. खु.
नो० नं० १७

नोटीस

नोटीस बेशमी अमीरबी मर्द सेखमुनीर अ. पा. करणार नवरा सेखमुनीर वा। सेखवजीर मुसलमान रा. बोर्डी ता. आकोट यांसः—

नोटीस देणार सुजायतखां वलद भिकनखां रा. भांबेरी ता. आकोट याजकडून देण्यांत येते कीं खालीं लिहिलेले सेतांत तुमचा सात आणेचा हिस्सा आहे. तो तुह्मी मजला १२०० रुपयांस तोंडीं विकला आहे व त्यापैकीं तुह्मी रुपये ९०० नउशे रोखनगदी घेऊन गेले आहा. खरेदीखत करून द्याल त्या वेळीं बाकी रुपये ३०० तीनशे तुह्मास देणे आहेत. सेताचा तपशील मौजे खापरखेड ता. आकोट येथील सेतें

स. नं.	एकर गुंठे	आकार	हिस्सा
२०	१।२०१२०	२७	०१४
३२	६ ३६	१५॥	१० ८
१	४ ३९	११॥	एकद्वितीयांश
१०	१४ ३	२९	१० ८

येणे-माणें चार सेतांत तुमचा सात आण्याचा हिस्सा आहे तरी तुह्मास या नोटीसीनें कळविण्यांत येते कीं ही नोटीस पावल्यापासून ८ दिवसांचे आंत तुह्मी आह्मास सदर्हू हिशाचे खरेदीखत करून द्यावे आणि ताबा द्यावा व आपले रुपये घेऊन जावे. त्याप्रमाणें तुह्मी न केल्यास रीती प्रमाणें मार्ग स्विकारणे भाग पडेल व मग खर्च सुद्धां तुमचे पासून भरून घेतला जाईल ह्मणून आगाऊ नोटीसीनें कळविलें आहे. इतक्याउपर तुमची मर्जी. चालूं सालचे पीकाचें नुकसान रुपये २०० दोनसे आमचे झालें आहे त्यासही तुह्मी जबाबदार आहां. कळावे ता. १७-१०-१९१३

सही

सुज्यातखा वलद भीकनखा मुसलमान
द. खु.
नो. नं. १८

नोटीस.

सर्वत्र लोकांस जाहीर होण्या करितां प्रगट केली जाते कीं

माझा मुलगा नामे कादरमिया वलद फैजुलाशाहा हा माझे आज्ञेप्रमाणें वागत नसल्यामुळें माझे दुकानाचे कारभारांतून त्याजला मी कमी केले आहे यास्तव ह्या नोटीसीनें कळविले जाते कीं आज तारखेपासून माझे मुलास माझे नावावर मंगरूळपीर येथील अथवा वऱ्हाडांतील व्यापारी व सावकार व बाजारातील चिल्हर व्यापारी यानीं रोख पैसा अथवा माल देवूं नये पैसा अथवा माल दिल्यास माझी इस्टेट अथवा दुकान कोणतेही प्रकारें जबाबदार राहणार नाहीं कळावे ही नोटीस दिली तारीख २०·१०·१९१३ दस्तुर इयाबुसा व्यंकुसा रंगारी राहणार मंगरुळपीर

सही

फैजुलाशाहा वलद हीदायतुल्लाशा फकीर
राहणार मंगरुळपीर
नो. नं. १९

जाहीर नोटीस

नोटीस बेशमी गोविंदा वलद शिवराम खंडारे जात कुणबी पाटील राहणार तालुका आकोट जिल्हा आकोला यांसः

चंद्रभागा मर्द गोविंदा वय १३ वर्ष अ[illegible] पा. क. बाप पांडुरग उदेभान पाटील कुणबी राहणार आकोला ता. आणि जिल्हा मजकूर याजकडून या नोटीसीनें कळविण्यांत येते कीं माझी मुलगी तुमची लग्नाची बायको आहे ती सध्या अज्ञान आहे आणि तुमचे घरीं तीजला पाठवा[illegible] तर तुमचे शारिरिक दोषामुळें तिजला पाठवितां येत नाहीं आणि आह्मी तुह्मास अनेकवेळां तिच्या अन्नवस्त्राची योजना करा ह्मणून सांगितले परंतु त्याची तुह्मी कांहींच व्यवस्था करीत नाहीं. यासाठीं आपणास कळवितों कीं ही नोटीस पावल्या पासून आठ दिवसांत अन्नवस्त्राची व्यवस्था करावी अगर फारकती द्यावी. या प्रमाणें तुमचे कडून झालें नाहीं तर मजला तीची व्यवस्था करावी लागेल ही नोटीस दि[illegible] आकोला ता. २२·१०-१९१३

सही

पांडुरंग उदेभान पाटील कुणबी
रा. आकोला द. खु.
नो. नं. २०

नोटीस

धोंडजी सितारा‌म जात तेली [illegible] अंजनी खुर्द ता० मेहेकर जि० बुलडाणा यांस

खालीं सही करणारी इजकडून [illegible] नम्र विनयपूर्वक नोटीस देण्यांत येते कीं, तुह्मी माझे गंधर्वाचे नवरे आहां गंधर्व झाल्यास तेरा वर्षावर दिवस झाले असती गंधर्व झाल्यानंतर एक महिना मी तुमचे घरीं नांदले असेल परंतु तुमची ज[illegible] पंचाकडून तुमचे मनुष्यपणा संबंधी चौकशी झाली असताहीं तरीपण विनाकारण माझा छळ करण्याचे हेतुनें त[illegible] मजला दुसरा घरठाव करण्यांस [illegible] कारणच अटकाव करीत आहां. बारा [illegible] होऊन गेलीं. मी आपले आईचे [illegible] लोकांचें कर्ज काढून खात आहे. व मै[illegible] भरजहागीर [गोसायाची] येथें राहात आ[illegible] आतां मजला कोणी कर्जही देत नाहीं त्यामुळें मी लाचार झालें. तरी [illegible] नोटीसीनें कळविण्यांत येते कीं, मज[illegible] झालेलें कर्ज देऊन शिवाय फारकती द्या[illegible] या प्रमाणें नोटीस पावल्या पासून पंध[illegible] दिवसाचे आंत तुमचे कडून घडून [illegible] आल्यास कर्जाचे फेडी करितां मज[illegible] तुमचेवर कोर्टात दावा करावा लागेल त्याचा कोर्ट खर्च तुमचेवर बसेल. ज्या अ[illegible] बारा वर्षे होऊन गेलीं तुह्मी मजला टाकून दिलें, आणि खर्चासही तुह्मी देत नाहीं. त्याअर्थी अन्न वस्त्राच्या निर्वाह करितां मजला दुसरा घरठाव करणें भाग झाले आहे. तरी मी दुसरा घरठाव करीन मग तुमचा नवरेपणाचा कोणतेही प्रकारचा हक्क मजवर चालणार नाहीं आगाऊ सूचनार्थ कळविलें आहे कळावें

सही.

माणकाई मर्द धोंड[illegible]
[illegible]
नो. नं. १[illegible]

SH No N

सर्वोत्तम रक्तशुद्धि करणारा

डॉ॰ वामन गोपाळ यांचा

आयोडाईज्ड सार्सापरिला.

हा सार्सापरिला हजारों लोकांनीं पन्नास वर्षे अनुभवून उत्तम रक्तशुद्धि करणारा आहे असें ठरविलें आहे. ह्या औषधानें रक्तशुद्धिवर गुण वाटून इतर रक्तशुद्धि करणाऱ्या औषधांत "सर्वोत्तम" अशी ख्याति मिळविली आहे जुना संधिवात, त्वचे संबंधीं रोग अशक्तता यांवर हें रामबाण औषध असून त्याचा सर्व जगभर फार खपणी होत आहे. गुणकारी शक्ति देणारें औषध आहे याच्या दररोजच्या सेवनानें मन आणि शरीर यांस उल्हास वाटतो. किंमत एका बाटलीस सव्वा रुपया शिवाय टपाल खर्च.

औषध मिळण्याचें ठिकाणः-- डॉ. गौतमराव केशव

ने० नं० ९ — ५[illegible] ठाकूरद्द मुंबई.

त्रिकाल दर्शी आरसा?

तुह्मास भूत, भविष्य वर्तमान जाणणें असल्यास ही जाहिर खबर वांचून त्वरित ऑर्डर धाडा. ह्या आरशासारखें त्रिकाळ ज्ञान प्राप्त करण्याचें साधन जगांत दुसरें एकही नाहीं. तत्संबंधानें शेकडों- सरटीफिकीटें मिळालीं आहेत. श्रद्धाळु मुलें, स्त्रीया आणि पुरुष स्वतःचे विचार आणि त्यांचे परिणाम पाहूं शकतात. गांव परगांव दूर-देशांतर आणि दूरच्या मित्र व सोयऱ्यांच्या खबरा तुह्मांस सहज मिळूं शकतील. अमूक काम होईल किंवा कसें! अमूक बाबतीचे काय परिणाम होतील, व्यापारांत नफा किंवा तोटा, अमुक पदार्थाच्या किंमतीची कमीजास्ती, परिक्षेचे परिणाम, चाकरी वगैरे कांहीं तुमच्या मनाचा खुलासा करावयाचा असल तो सर्व होऊं शकेल. किंमतः—

साध्या कांचेचा रु. २-९ }
बिल्लोर कांचेचा मजबूत रु. ३-९ } प्रत्येक पोस्टेज सहित.
मुद्दाम मोठे बिल्लोर कांचेचा मजबूत रु. ६ }

हिंदुस्थाना बाहेरच्या ग्राहकानें २ रु० जास्त धाडावें.

आशाभाई वाघजीभाई पटेल मु०
करमसद, ता० आनंद जिल्हा खेडा.

नो० नं १२

वृद्धपणाचा नाश व नवी जवानी.

नामर्दास मर्द बनविणारी

राजवंशी नवरत्न याकुती,

किंमत रु० १० ट्रेड मार्क "सँडो"

व ढिल्या नसांना मजबूत बनविणारें.

राजवंशी सांध्याचें तेल,

किंमत रुपये ५ ट्रेड मार्क "सँडो."

असंख्य लोकांनीं एकच डबी वापरून अपरंपार शक्ती मिळविली आहे. सरकारचे अनॅलायझर, वैद्य व डाक्तर यांनीं तपासून व वापरून उत्तम सर्टिफिकिटें दिलीं आहेत.

ठिकाणा :— डॉ० डी० एच० भट, यांचा दवाखाना. २८ जांभळी मोहल्ला मुंबई.

नो० नं० १०

Oriental Government Security

LIFE ASSURANCE COMPANY

Limited

ESTABLISHED IN 1874.

R. Paterson, Brown, Manager,
HEAD OFFICE—BOMBAY

FUNDS Exceed 4 crores

CLAIMS PAID FOR OVER 3 CRORES
IMMEDIATE SETTLEMENT OF CLAIMS

If there be one thing of more importance than another in connection with Life Assurance, it is when claims arise, that the amount due under the policy be paid to the Claimants at the earliest possible date. This the Directors of the 'Oriental' keep well before them and act up to, treating their clients with the utmost liberality.

UNQUESTIONABLE SECURITY.

It is not sufficient to read that a Company's funds amount to a given sum, but it is essential to know how such Funds are invested:—if in miscellaneous and risky investments or how secured.

The Funds of the 'Oriental' are invested in Government Securities and lodged with the Government Official Trustee of Bombay in terms of the Company's Trust Deed, as Security for Claims arising through decease of assured lives, and endowment policies matured.

Government Officers, Professional men, Tradesmen and others by employing portion of their annual income or profits in effecting life policies, at once create a fund equivalent to the savings of many years.

No man can be sure how long he will live, and although he may save money yet, if he dies early before he had time to save much, his wife and family may be in distress. Life Assurance is a means by which this danger is got over. Life being so uncertain, the sooner a man makes up his mind to assure his life the better. Once satisfied of the propriety on the step, do not delay. There are numerous instances in the records of the Oriental' where the delay of a month or less, has left the family without the intended provision.

INFLUENTIAL AND ENERGETIC AGENTS WANTED. For terms please apply to the undersigned.

Prospectuses, forms and any further information can be obtained on application to

M. DESOUZA,
CHIEF AGENT, Nagpur

CHIEF AGENCY FOR C. P., BERAR & KHANDESH No N. 14

नोटीस

रा. रा. वासुदेवराव बनसोड दुकान हिंगनघाट जि० वर्धा यांस—

यादव बाळाजी मुक्काम बऱ्हाणपूर या-जकडून कळविण्यांत येते कीं आपले ता १३ चे पत्रांत आकडा रु० ३९० चा नाकारल्याचें कळविले त्यामुळें झालेल्या नुकसानीची जोखीम आपणावर आहे असे कळविलेच होते पुढें स्वतः रकमेसाठीं आलों असतां बारा आणे व्याजासह मा-गाऊन पाठवू असें कळविल पण आजवर पाठाविले नाहीं तरी ही नोटीस पावल्या तारख पासून एक महिन्याचे आंत रकम सर्व नुकसान व व्याजासह रवाना करावी नाहीं पेक्षां रकम ठेवलेल्या दिवसापासून दरमहा दरशेकडा दोन रुपये व्याजाप्रमाणें नुक-सान व एकंदर खर्चासह चुकती रकम वसूल करण्याची रीतीप्रमाणें व्यवस्था केली जाईल. कळाव लालबाग बऱ्हाणपूर ता० १८-१०-१३

यादव बाळाजी

नोटीस

गंगाराम गिरधारीलाल मारवाडी रा. सेवती ता० मुर्तिजापूर यांस-

नोटीस देण्यांत येते कीं मी तुह्मास माझे तर्फे कोर्टासंबधीं कामें करण्यास व माझे हित संबधाचीं कामें करण्यास कुल-मुखत्यारपत्र तुमचे नावानें करून देऊन नेमिले. त्याप्रमाणें तुह्मी माझें काम काजाची व्यवस्था ठेविली नाहीं. उलट तुमचे कामांत घोटाळे आढळून आल्या वरून आज तारखे पासून तुमचे नावानें करून दिलेलें मुखत्यारपत्र या नोटीसीद्वारें रद्द केलें आहे. करितां यापुढें तुह्मी कोणतेंच प्रकारची माझे असाम्यांशी कोणतेंच प्रकारचा व्यव-हार करूं नये व इतर प्रकारची उठाठेव करूं नये. केल्यास कोणतेही प्रकारानें माझी स्थावर जंगम जिनगी व मी स्वतः बांधली जाणार नाहीं. तुमचे पाशीं माझी असलेलीं जनावरें व घोडी, कागदपत्र वगैरे माझे स्वाधीन करून द्यावी व माझी पावती घ्यावी कळावें ता. १४ १०-१३ इ.

सही

कमलजी मर्द अर्जूनजी राऊत रा. दोनदवु॥ हल्लीं मुक्काम आकोला निशानी खुद्द हातचा आंगठा

मुंबई बँक नो. नं १२
आकोला २१-९-१०८
नो० नं० २

हें पत्र आकोला येथें कैलासवासी खंडेराव बाळाजी फडके यांच्या वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत नारायण खंडेराव फडके यांनीं सदाशिवआश्रमांत छापून प्रसिद्ध केलें.